

ortadoğu

analiz

uluslararası
siyaset
dergisi

Haziran 2021 • Cilt: 12 • Sayı: 102 • Fiyatı: ₺ 15

İRAN-SUUDİ ARABİSTAN DİYALOğU VE İKİLİ İLİŞKİLERİN GELECEğİ

DOç. DR. M. HİLMİ ÖZEV

KUDÜS KILICI SAVAŞI VE ORTAYA ÇIKAN YENİ FAKTÖRLER

DR. MAHMUD EL-RANTİŐİ

MUNCH'UN ÇIğLIK TABLOSUNDAN MONET'NİN NİLÜFERLER TABLOSUNA TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİ

DR. VOLKAN İPEK

FİLİŐTİN DİRENİŞİNDE YENİ DÖNEM

ORSAM RÖPORTAJ
PROF. DR. BERTRAND BADIE
ABDENNOUR TOUMI

**ÜÇÜNCÜ İNTİFADA'NIN ÇOK
BÖYÜTLÜ YANSIMALARI**
PROF. DR. AHMET UYSAL

**İSRAİL'İN GAZZE SALDIRILARI VE
KÖRFEZ'İN FİLİŐTİN İKİLEMİ**
DOç. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

ISSN 1304-7541
9 771308 754001

www.orsam.org.tr

INTERNATIONAL SYMPOSIUM | ULUSLARARASI SEMPOZYUM
مؤتمر دولي

GLOBAL POWERS AND THE MIDDLE EAST

KÜRESEL GÜÇLER | القوى العالمية الكبرى
VE ORTADOĞU | ومنطقة الشرق الأوسط

12-14 JULY TEMMUZ 2021
تموز/يوليو

Istanbul | اسطنبول

Online | عبر الإنترنت

In Cooperation with the I.N.A.S.S Network
بالتعاون مع شبكة إناس

Application: 15 April
tinyurl.com/menaconf2021

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına

Yayın Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Dr. Mustafa Yetim

Editörler

Doç. Dr. İsmail Numan Telci

Dr. Mustafa Yetim

Editör Asistanı

Nurbanu Akcan

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün

Prof. Dr. Mehmet Şahin

Prof. Dr. Meliha Altunışık

Prof. Dr. Tayyar Arı

Prof. Dr. Cengiz Tomar

Prof. Dr. Muhittin Ataman

Prof. Dr. Mahir Nakip

Prof. Dr. Muhsin Kar

Prof. Dr. Kemal İnat

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

Prof. Dr. Mesut Özcan

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Doç. Dr. Göktuğ Sönmez

Dr. Mustafa Yetim

Dr. Recep Yorulmaz

Redaksiyon

Ekin Köklü

Grafik - Tasarım

Mustafa Çingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3

Çankaya / Ankara

Tel: +90 850 888 15 20

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara

Telefon : +90 312 341 52 39

Sertifika No: 44423

Fotografılar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 12, Sayı 102, Haziran 2021

Yerel Süreli Yayın

Basım Tarihi: 28 Mayıs 2021

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayınıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2021 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Middle East
Studies
Association

ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

EBSCO
HOST

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki güncel gelişmeleri ayda bir kapsamlı ve güçlü analizler ile ilginize sunduğumuz Ortadoğu Analiz'in 102. sayısıyla karşınızda olmaktan memnuniyet duymaktayız. Filistin temelli kapak konumuz kapsamında bu sayımızda Şeyh Cerrah Mahallesi'nde İsrail güvenlik güçlerinin ve radikal grupların Filistinlilere yönelik saldırıları sonrasında tekrar gündeme oturan Filistin'deki İsrail işgalinin boyutlarına, bu işgalin Filistinlilere yaşattığı uzun yıllara dayanan çok boyutlu sorunlara ve bölge aktörlerinin bu sorunlara yaklaşımlarına yer vermiş bulunmaktayız. Bu kapsamdaki analizlerin yanı sıra Fransız siyaset bilimci ve uluslararası ilişkiler uzmanı Bertrand Badie ile Filistin meselesine odaklanan ve dergimizin artık güçlü geleneğini oluşturan röportajımız da bu sayımızda mevcuttur.

Irak-Suriye merkezli gelişmeler kısmında ise terör örgütü YPG/PKK'nın ABD'deki lobicilik faaliyetlerine, Irak'taki insani duruma ve ABD-İrak ilişkilerinin iki önemli boyutu olan İran meselesi ile ABD askerlerinin Irak'taki geleceğine ilişkin önemli değerlendirmeler yer almaktadır. Ayrıca 1948 Arap – İsrail Savaşı'nda Filistinlilerin desteğine koşarak bu savaş süresince önemli rol oynayan ve hem genel olarak Iraklıların hem

de özellikle Iraklı Türkmenlerin Filistin meselesindeki hassasiyetine ve güçlü desteğine işaret eden Irak Türkmenlerinden Ömer Ali Bayraktar'ın biyografisi de bu sayımızın diğer önemli başlığıdır.

Diğer bölgesel konular kapsamında ise son dönemde bazı bölge ülkeleri arasında görülen diyalog-yumuşama girişimleri çerçevesinde Mısır-Türkiye ile İran-Suudi Arabistan eksenindeki gelişmelere ilişkin önemli yorumlar bulunmaktadır. Ayrıca bu kısımda ABD-Çin arasındaki küresel rekabetin farklı ve yeterince dikkat çekilmeyen boyutu olan teknoloji meselesine ve Suudi Arabistan-Lübnan arasında son dönemde patlak veren uyuşturucu ticaretinin ortaya çıkardığı krizlere yönelik analizler mevcuttur.

Yine 102. sayımızda Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinde önemli hangi gelişmelerin yaşandığına ilişkin Mayıs ayına ilişkin kronoloji ve ORSAM'ın faaliyetlerinin özetlendiği etkinlik temel kısımları bulunmaktadır. Son olarak önemli bir kısmımız olan kapak konusunu film/belgesel üzerinden değerlendirdiğimiz alan kapsamında Filistinlilerin İsrail işgali altında yaşadıkları uzun dönemli ağır sorunlar Beş Kırık Kamera isimli belgesel film üzerinden izah edilmeye çalışılmıştır.

Keyifli okumalar dileğiyle...

İÇİNDE KİLER

Haziran 2021 Cilt: 12 Sayı: 102

04 Gündem: Türkiye ve Ortadoğu

KAPAK DOSYASI

08 Üçüncü İntifada'nın Çok Boyutlu Yansımaları / Prof. Dr. Ahmet Uysal

12 İsrail'in Gazze Saldırıları ve Körfez'in Filistin İkilemi / Doç. Dr. İsmail Numan Telci

16 İnan'ın Filistin-İsrail Siyasetini Anlamlandırma / Mustafa Caner

20 İsrail-Filistin Meselesinde Oslo Süreci:
Çözüm mü, Çözülme mi? / Dr. Mehmet Fatih Arslan

24 Doğu Kudüs'te İsrail Yayılmacılığı: Şeyh Cerrah Örneği / Gökhan Batu

28 Kudüs Kılıcı Savaşı ve Ortaya
Çıkan Yeni Faktörler / Dr. Mahmud el-Rantisi

IRAK GÜNDEMİ

40 Güncel Veriler Işığında Irak'taki İnsani Durum / Alper Cezmi Özdemir

LEVANT

44 YPG'nin ABD'deki Lobcilik Faaliyetlerinin Amaçları / Sibel Dünder

BÖLGESEL GELİŞMELER

52 Münch'un Çiğlık Tablosundan Monet'nin Nilüferler Tablosuna:
Türkiye-Mısır İlişkileri / Dr. Volkan İpek

56 İran-Suudi Arabistan Diyalogu ve
İkili İlişkilerin Geleceği / Doç. Dr. Muharrem Hilmi Övez

ABD-IRAK İLİŞKİLERİNDE İRAN VE ABD ASKERLERİNİN GELECEĞİ MESELELERİ

Salih Berke Şendağ

36

KAPAK DOSYASI

KUDÜS İNTİFADASI'NDA
HAMAS'IN ROLÜ VE
İSRAİL'E YÖNELİK
MEYDAN OKUMALAR

Dr. İda Bary

32

RÖPORTAJ 64

Abdenmour Toumi

Prof. Dr. Bertrand Badie:

**BIDEN YÖNETİMİ,
İSRAİL'İ DURDURAMAZ
VE FİLİSTİN KRİZİNİ
YENİ BİR AŞAMAYA
GEÇİREMEZ**

KÜRESEL TEKNOLOJİ REKABETİNDE DEĞİŞEN ABD VE ÇİN'İN STRATEJİLERİ

Doç. Dr. H. Kürşad Aslan

48

12

16

Riyad-Beyrut Hattında **60**
Uyuşturucu Gerginliği / Gökhan Erel

BİYOĞRAFI

1948 Arap-İsrail Savaşı'nın Kahramanı: **70**
Ömer Ali Bayraktar / Adil Zineelabdin

SİNE KRİTİK

Beş Kırık Kamera ile **74**
Filistin'de GörülmeYeni Görmek,
Duyulmayı Duymak
/ Doç. Dr. Sertaç T. Demir

ETKİNLİK

Etkinlikler **78**

20

40

56

60

... ORTADOĞU GÜNDEMİ ...

1 Mayıs 2021

- Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, 22 Mayıs'ta planlanan genel seçimlerin ertelenmesine ilişkin kararname çıkardı.
- Terör örgütü DEAŞ, Irak'ın Kerkük kentinin Altunköprü kasabası yakınlarında, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ne bağlı Peşmerge güçlerine saldırı düzenledi. Saldırıda 3 kişi öldü, 2 kişi yaralandı.
- Terör örgütü DEAŞ'ın Irak'ın Kerkük kentinin güneyindeki Riyad kasabası yakınlarında, Irak federal polis gücüne ait kontrol noktasına düzenlediği saldırıda 1 polis öldü, 1 polis yaralandı.

2 Mayıs 2021

- Hamas, Filistinli gruplara ve oluşumlara, İsrail'in işgal altındaki Doğu Kudüs'ün Şeyh Cerrah Mahallesi'ndeki ihlallerine karşı direnişçi bir eylem stratejisi belirleme çağrısında bulundu.
- İsrail güçleri, işgal altındaki Batı Şeria'nın Nablus kentinde 5 Filistinliyi yaraladı.

3 Mayıs 2021

- Kudüs'teki Şeyh Cerrah Mahallesi'nde gösteriye katılan onlarca Filistinli mahalledeki yerli halkın kovulmasına tepki gösterdi. İsrail polisi gösteriye ses bombasıyla müdahale etti.

4 Mayıs 2021

- İsrail polisi, Kudüs'teki Şeyh Cerrah Mahallesi'nde oturanlarla dayanışma eylemi yapanlara karşı müdahalesi sırasında 10 Filistinliyi yaraladı.

5 Mayıs 2021

- Türkiye ile Mısır arasında 8 yıl sonra sıcak rüzgarlar esiyor. İlişkilerin normalleşme sürecinde Dışişleri Bakan Yardımcısı Sedat Önal başkanlığındaki bir heyet temaslara başladı.
- İsrail Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin, Binyamin Netanyahu'nun kendisine tanınan sürede koalisyonun hükümetini kuramamasının ardından hükümeti kurma görevini Yesh Atid (Gelecek Var) Partisi Lideri Yair Lapid'e verme kararı aldı.

6 Mayıs 2021

- İsrail güçlerinin Filistinlilere şiddeti devam ediyor. Doğu Kudüs'te evlerinden zorla çıkarılmak isteyenler için düzenlenen destek gösterilerinde, İsrail polisi 4 kişiyi yaraladı. Filistinlilerin bazıları da gözaltına alındı.
- İsraili yasa dışı yerleşimcilerin Batı Şeria'da Filistin tarlalarını yakmasına ilişkin açıklama yapan ABD, bu durumdan derin endişe duyduklarını ifade etti. İsrail'in tek tarafı adımlardan kaçınmasının önemli olduğu vurgulandı.

7 Mayıs 2021

- Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin askeri kanadı Ebu Ali Mustafa Tugayları, İsrail'in işgal altındaki Doğu Kudüs'ün Şeyh Cerrah Mahallesi sakinlerine saldırılarıyla ilgili olarak "sabırımız tükeniyor" mesajı verdi.
- Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Yves Le Drian'ın, Lübnan'da hükümetin kurulması konusunda yetkililerle temaslarda bulunmak üzere gerçekleştirdiği ziyaret, olumsuz bir atmosferde sona erdi.

8 Mayıs 2021

- Mescid-i Aksa'ya giren İsrail polisi, Kible Mescidi'nin içinde namaz kılan cemaate ses bombalarıyla saldırdı. Saldırı anı kameraya yansdı. İsrail polisinin saldırılarında yaralanan Filistinlilerin sayısı iki yüzü geçti.
- Cezayir, Fransa'nın sömürge sırasında (1830-1962) işlediği suçlar için özür dilemesi talebinde kararlı olduğunu açıkladı.

9 Mayıs 2021

- Avrupa Birliği (AB), ABD, Rusya ve Birleşmiş Milletler'in (BM) oluşturduğu Orta Doğu Dörtlüsü, İsrail makamlarına itidal çağırısı yaptı ve Müslümanların kutsal günlerinde gerginliği artıracak tedbirlerden kaçınmasını istedi.
- İşgal altındaki Doğu Kudüs'ün Şeyh Cerrah Mahallesi'nde Filistinli ailelerin evlerini boşaltması ve bu evlerin Yahudi yerleşimcilere verilmesiyle ilgili davanın duruşması askıya alındı.
- Gazze'de Hamas idaresindeki hükümet, Twitter, Facebook ve Instagram gibi sosyal medya ağlarını, Filistin'le ilgili paylaşımlarda bulunan hesapları takibe almak ve kapatmakla suçladı.

10 Mayıs 2021

- İsrail polisi, "Kudüs Günü" bahanesiyle fanatik Yahudilerin olası baskınına karşı Mescid-i Aksa'da nöbet tutan Filistinlilere müdahale etti. Filistin Kızılayı, en az 305 kişinin yaralandığını duyurdu.
- Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi, terör örgütü PKK'ya tepki gösterdi. Kazimi, "PKK'nın, Irak topraklarından komşu bir ülkeyi tehdit etmesi de kabul edilebilir değildir" dedi.

11 Mayıs 2021

- İsrail, Gazze'ye hava saldırılarına yeniden başladı.
- Burak Duvarı'nda toplanan Yahudi yerleşimciler, İsrail saldırıları sonucu Mescid-i Aksa'da çıkan yangını şarkı söyleyerek ve dans ederek kutladı.
- Ürdün Dışişleri Bakanı Eymen es-Safedi, Kudüs'ün Ürdün için kırmızı çizgi olduğunu söyledi.
- Gazze'deki direniş grupları, İsrail ile gerginliğin tırmanmasıyla eş zamanlı olarak "Kudüs'ün Kılıcı" adını verdikleri operasyonları başlattıklarını duyurdu.
- Almanya'da Hristiyan Demokrat Birlik Partisi Berlin Teşkilatı Yönetim Kurulu üyesi Ayten Erdil, İsrail'in Doğu Kudüs'te Filistinlilere yönelik saldırılarını "terör" olarak nitelediği için görevinden istifa etmek zorunda kaldı.

12 Mayıs 2021

- İsrail Savunma Bakanı Benny Gantz, ateşkes planlamadıklarını ve Gazze'ye yönelik saldırıları sürdüreceğini söyledi.
- İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Temsilciler Komitesi Toplantısı Cidde'de yapıldı. Toplantı sırasında Türkiye'nin sunduğu 3 öneri konusunda mutabık kalındı.

13 Mayıs 2021

- İsrail'in abluka altındaki Gazze Şeridi'ne düzenlediği saldırılarda, şehit olanların sayısı 17'si çocuk, 7'si kadın 1'i yaşlı olmak üzere 69'a yükseldi, yaralı sayısı 400'ü aştı.
- Mescid-i Aksa ve Gazze Şeridi'ne yönelik saldırılara karşı protestoların düzenlendiği Arap nüfuslu kentlerde 374 İsrail vatandaşı Filistinli gözaltına alındı.

14 Mayıs 2021

- İsrail'in Gazze Şeridi'ne düzenlediği saldırılarda zarar 70 milyon doları aştı. Sivillerin yaşadığı çok katlı 32 bina yere bir oldu.
- Filistin yönetimi, "ABD'nin İsrail'in yaptıkları karşısındaki sessizliği ve nefsi müdafaa olarak tanımlaması Gazze, Batı Şeria ve Kudüs'teki katliamlara yol açtı" açıklamasını yaptı.

15 Mayıs 2021

- Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, ABD Başkanı Joe Biden ile telefonunda görüştü. Görüşmede, Filistin'deki ve bölgedeki gelişmeler ele alındı.
- Kuveyt Meclis Başkanı Merzuk el-Ganim, Hamas Siyasi Büro Başkanı İsmail Heniyye'yi arayarak ülkesinin Filistinlilerin haklarını desteklediğini söyledi.
- İsrail savaş uçakları, Gazze'de içinde Associated Press ve Al-Jazeera ofislerinin de bulunduğu binayı vurdu.

18 Mayıs 2021

- ABD yönetiminin, Gazze saldırılarından önce İsrail'e 735 milyon dolar değerinde hassas güdümlü füze satışına onay vererek katilima ortak olduğu ortaya çıktı.
- Fas'tan İspanya'nın Ceuta kentine geçen düzensiz göçmenlerin sayısı iki günde 6 bini buldu. İspanya hükümeti, Ceuta'ya polis ve jandarma takviyesi yaparken, yüzlerce göçmen yüzerek kıyıya ulaştı.
- İsrail kural tanımadan Filistin topraklarını bombalamayı sürdürüyor. 10 Mayıs'ta başlayan İsrail saldırılarında 60'tan fazlası çocuk, 30'dan fazlası kadın olmak üzere 234 Filistinli şehit oldu.
- Suriye'nin Haseke ilinde PKK/YPG'li teröristler, artırılan yakıt fiyatlarını protesto eden halka ateş açtı. 2 sivil hayatını kaybetti, 4 sivil yaralandı.

21 Mayıs 2021

- Abluka altındaki Gazze Şeridi'nde ateşkes sağlandı. Ateşkes, Türkiye saatiyle 02.00'de yürürlüğe girdi.
- Fransız Milletvekili Daniel Obono, Filistin halkının haklarını savunduğu için antisemitizmle suçlanması nedeniyle İsrail'i i24 News kanalının canlı yayınına terk etti.
- Amerikan Associated Press (AP) haber ajansı, İsrail'in Şeyh Cerrah'ta Filistinlilere yönelik uygulamalarını ve medyanın bu süreci ele alma biçimini eleştiren Emily Wilder isimli muhabirinin işine son verdi.

16 Mayıs 2021

- 10 Mayıs'tan bu yana İsrail'in Gazze saldırılarında 41'i çocuk, 23'ü kadın 149 Filistinli hayatını kaybetti, 1115 kişi yaralandı. Filistin Sağlık Bakanlığı, İsrail'in devam eden zulmüyle ilgili "İsrail, soykırım savaşı yapıyor" açıklamasını yaptı.
- İsrail Başbakanı Netanyahu, Gazze Şeridi'ne yönelik saldırılar konusunda başta ABD olmak üzere uluslararası desteğin arkalarında olduğunu, Gazze'ye saldırıların devam edeceğini açıkladı.
- İİT, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) İsrail'in Filistin'e saldırılarını durdurma konusunda sorumluluk üstlenmediği takdirde, Filistin halkına koruma sağlanması için BM'ye başvurulacağını açıkladı.

19 Mayıs 2021

- Hamas'ın eski Siyasi Büro Başkanı Halid Meşal, Gazze'deki direnişin İsrail ordusunun imajını yok ettiğini ve İsrail'in başarısız olduğunu belirtti.
- BM, İsrail'in Kerm Ebu Salim Sınır Kapısı'ndan Gazze'ye yardım sevkiyatı yapılmasını engellediğini bildirdi.
- ABD Başkanı Biden, İsrail Başbakanı Netanyahu ile yaptığı telefon görüşmesinde, bölgede ateşkese giden yolda bugün gerginliğin ciddi derecede düşürülmesini beklediğini ilettili.

22 Mayıs 2021

- İsrail'in abluka altındaki Gazze Şeridi'ne 10 Mayıs'ta başladığı ve ateşkesle sona eren saldırıları nedeniyle şehit sayısı 248'e ulaştı.
- Lübnan'ın güneyindeki Sayda Limanı'ndan Mısır'a gidecek bir ticaret gemisinde 4 ton esrar ele geçirildiği açıklandı.

23 Mayıs 2021

- Irak Dışişleri Bakanı Fuad Hüseyin, Filistin davasına yönelik ülkesinde toplumsal bir destek olduğunu belirterek, önümüzdeki aylarda Ramallah'ta iki ülke arasında dışişleri bakanlıkları düzeyinde ortak görüşmeler başlayacağını söyledi.
- İsrail'in Filistinlilere yönelik saldırılarını kınayan ve Filistin'e destek veren Bella Hadid, Gigi Hadid ve Dua Lipa'yı hedef gösteren New York Times gazetesindeki ilan tepki gördü.
- Tunus ve Libya kara, deniz ve hava taşımacılığı alanlarında anlaşmalar imzaladı. İmza töreninde iki ülke Başbakanı Abdülhamid Dibeybe ve Hişam el-Meşişi ortak açıklama yaptı.
- İran Meclis Başkanı Muhammed Bekir Kalıbf, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansının İran'daki nükleer tesislerin faaliyetlerini içeren görüntülere ulaşma hakkını yitirdiğini söyledi.
- İsrail polisinin eşlik ettiği onlarca sivil Yahudi işgalci, Doğu Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa'ya yaklaşık 3 hafta aradan sonra baskın yaptı.
- 23 Mart'ta Süveyş Kanalı'nı tıkayan "The Ever Given" adlı yük gemisinin alıkonulmasına ilişkin istinaf başvurusu reddedildi. Mahkeme, dava dosyasını 29 Mayıs'ta görüşülmek üzere geri gönderdi.

24 Mayıs 2021

- Suudi Arabistan, 2021 yılı hac ibadeti için 60 bin kişilik kontenjan açıldığını duyurdu.
- Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon güçleri, Kızıldeniz'in güneyinde Yemen'deki İran destekli Husilere ait patlayıcı yüklü bir teknenin etkisiz hale getirildiğini duyurdu.
- ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilisi, İsrail'in iddia ettiği gibi Gazze'de Hamas'ın saldırı altyapısının imha edilmesi hedefini tam gerçekleştirmediğini ve bu nedenle Hamas'ın kabiliyetlerini zayıflatmak için çaba göstereceklerini söyledi.

25 Mayıs 2021

- İsrail'in saldırılarında gazetecilere yönelik 99 ihlal tespit edildi.
- Amerikan Merkez Kuvvetleri Komutanı General Kenneth McKenzie, terör örgütü YPG'nin sorumlularıyla görüştü, yolladıkları zırhlı Bradley araçlarıyla poz verdi.
- İran'da gelecek ay yapılacak 13. dönem cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılacak adaylar resmen açıklandı.
- İsrail'in 10 Mayıs'ta abluka altındaki Gazze Şeridi'ne başlattığı 11 gün süren saldırılarda yaralanan bir Filistinlinin daha yaşamını yitirmesiyle hayatını kaybedenlerin sayısı 254'e yükseldi.

26 Mayıs 2021

- BM, son yıllarda binlerce düzensiz göçmenin hayatını kaybettiği Akdeniz'deki insani trajediden, AB'nin de sorumlu olduğunu açıkladı.
- Irak'ta Haşdi Şabi Enbar Operasyonlar Komutanı Kasım Muslih'in, emniyet güçleri tarafından "terör suçundan" tutuklandığı bildirildi.
- Sudan ordusu ile Mısır ordusu, Sudan'ın güneyindeki Kardavan kentinde "Nil'in Muhafızları" adlı ortak askeri tatbikat başlattı.
- Irak'ın başkenti Bağdat'ta, İran'a yakın Haşdi Şabi'ye bağlı milis güçler, hükümet binaları ve yabancı misyon temsilciliklerinin bulunduğu Yeşil Bölge'yi kuşatma altında tutmaya devam ediyor.

27 Mayıs 2021

- İsrail'in önde gelen gazetelerinden Haaretz, bugünkü sayısında, İsrail ordusunun abluka altındaki Gazze Şeridi'ne 10 Mayıs'ta başlattığı ve 11 gün süren saldırılarında hayatını kaybeden Gazze'li çocukların fotoğraflarını yayımladı.

ÜÇÜNCÜ İNTİFADA'NIN ÇOK BOYUTLU YANSIMALARI

PROF. DR. AHMET UYSAL

Başkan ORSAM

“

Bu çatışmalar süresince asıl önemli gelişme, açık hava hapishanesine dönüştürülen Gazze'nin ve ruhlarını yitirdiği zannedilen “48 Arapları”nın ciddi şekilde İsrail'e direniş sergilemeleri olmuştur.

”

Ramazan ayının son günlerinde 12 Filistinli aileyi Kudüs'ün Şeyh Cerrah Mahallesi'nden çıkarmak isteyen İsrail'in güvenlik güçleriyle Filistinliler arasında bir arbede yaşanmıştır. Olayların büyümesi ile Mes-cid-i Aksa'da namaz kılan Filistinliler saldırıya maruz kalmış; akabinde Kudüs'teki direniş bütün Filistin'e yayılmıştır. İsrail'in bu keyfi ve haksız uygulamasına karşı hem uzun süredir ambargo altında tutulan Gazze hem el-Fetih yönetimi altındaki Batı Şeria hem de Filistin asıllı İsrail vatandaşı olan ve “48 Arapları” olarak adlandırılan

Filistinliler ayaklanarak İsrail'in ayrımcı, baskıcı ve saldırgan işgal politikasına “dur” demiştir.

KUDÜS MERKEZLİ ÇATIŞMALARDA FARKLI DİNAMİKLER

Bu çatışmalar süresince asıl önemli gelişme, açık hava hapishanesine dönüştürülen Gazze'nin ve ruhlarını yitirdiği zannedilen “48 Arapları”nın ciddi şekilde İsrail'e direniş sergilemeleri olmuştur. İslami Direniş Hareketi (Hamas) merkezli Gazze silahlı direnişi, 11 gün bombalandıktan sonra bile teslim olmayarak İsrail'i ateşkese zorlamıştır. Hamas'ı yok etmeye neredeyse yemin etmiş Başbakan Binyamin Netanyahu bunu başaramadığı gibi uluslararası kamuoyu ve ABD tarafından Gazze'ye yönelik saldırıları bırakmaya zorlanmıştır. İki taraf arasında başından beri durumun tırmanmasından endişe eden Mısır, arabuluculuk yapmaya çalışsa da bu sonucu getiren asıl önemli faktör ABD Başkanı Joe Biden üzerinde içeride ve dışarıda oluşan büyük kamuoyu baskısıdır. Biden'ın kayda değer İsrail desteğine rağmen Netanyahu, önceki

ABD Başkanı Donald Trump zamanından beri aldığı açık çeki yeni ABD yönetiminden bulamamıştır. İsrail'in ateşkese zorlanması, yenilginin zımnen kabulü anlamına gelmektedir ancak İsrail basını ve hükümeti bu durumu bir zafer olarak işlemeye çalışmaktadır. Zaten askerî, siyasi ve ekonomik ağır koşullar altında mücadele eden Hamas'ın ateşkese kabul etmesi ise beklenen bir durum olmuştur.

11 günlük İsrail bombardımanı esnasında, Gazze halkı ve şehri büyük tahribat görmüştür. Bu süreçte ölü sayısı 200'ü geçmiş ve binlerce Gazzeli yaralanmıştır. Zaten önemli sorunlar yaşayan Gazze'nin altyapısı, elektrik ve içme suyu, altyapı tesislerinin tahrip edilmesiyle Gazze halkı yeniden büyük yıkım ile karşı karşıya kalmıştır. Aynı şekilde diğer şehirlerde İsrail işgalini kınamak için sokağa çıkan göstericilere bazen gerçek

mermi kullanarak yapılan saldırılarda da ölü ve yaralılar olmuştur. Ancak tüm bu yaşananlar özellikle demokratik Batı yönetimlerinin sessiz kalmasına rağmen Filistinlilerin direnişini kıramamıştır. Artan kamuoyu etkisi karşısında bu yönetimler de İsrail ve Biden üzerinde baskıyı artırmıştır.

Yine 11 günlük bombalama esnasında İsrail, "terörist" olarak tanımladığı işgale direnen Hamas

ve İslami Cihad gruplarının Gazze'deki gücünü kıramamıştır. Bilakis bu süre zarfında İsrail şehirleri, havaalanları ve askerî tesisleri, top ve füze atışlarına şahit olmuştur. Bu süreçte İsrail'in milyarlarca dolar maliyet ile geliştirdiği "Demir Kubbe" savunma sistemi de ciddi bir şekilde delinmiş; sistem füze ve top atışlarını durduramamıştır. En önemlisi, Kudüs'e taşınmaya çalışılan başkent Tel Aviv Havaalanı dâhil birçok tesis hedef alınmış

ve neredeyse bütün uçuşlar iptal edilmiştir. İsrail'in yaşadığı ekonomik kayıpların yanında İsrail vatandaşları sığınaklardan çıkmamış, belki de ilk kez Filistinlilerin yıllarca yaşadığına benzer güvenlik endişesi ile karşılaşmışlardır.

İSRAİL SALDIRILARINDA MEDYA VE SOSYAL MEDYANIN ROLÜ

İsrail'in savaş suçu sayılacak saldırıları kapsamında medya binaları da nasibini almıştır. İsrail ordusu yüzlerce meskeni tahrip ederken, göz önünde oldukları için 10'a yakın yüksek sivil yerleşim kulesini de imha etmiştir. Bunlar arasında el-Cezire ve Associated Press (AP) ofislerinin bulunduğu Celâ Kulesi'nin hedef alınması ayrı bir anlam taşımıştır. Büyük binaları hedef olarak özellikle Gazzelilere gözdağı vermeye çalışsa da içeriden yapılan yayınları durduramayan İsrail'in medyaya saldırması, Batı'daki İsrail saldırılarına koşulsuz destek veren dostlarını bile kızdırmıştır. Gazeteci Cemal Kaşıkçı cinayetinde görüldüğü üzere hem medya mensupları arasındaki dayanışma hem de ABD'de medya özgürlüğünün önemli görülmesi sebebiyle söz konusu saldırı ciddi tepki toplamıştır.

Bu son krizde medya ve sosyal medyanın rolü ayrıca önemli olmuştur. Bilindiği gibi İsrail'in şiddet ve işgal politikaları epeydir içeride ve dışarıda tepki toplamaktaydı. Özellikle Trump döneminde uluslararası hukuku ve insan haklarını hiçe sayan, pervasız yaklaşımın İsrail'e karşı olumsuz tutumu yoğunlaştırdığı söylenebilir. Filistinli

sosyal medya kullanıcılarının ve özellikle de el-Cezire'nin, yapılan saldırıları ve yıkımı anlık olarak dünyaya sunması ve sosyal medyada facia görüntülerinin dolaşması dünya kamuoyunda İsrail'e karşı ciddi bir tepki oluşturmuştur. Medya savaşı, güçlü İsrail lobilerinin normalde başarılı olduğu bir alan olmasına rağmen son olayda İsrail propaganda makinesi aciz kalmıştır. Yaşanan gelişmelere ilişkin video, resim ve yorum paylaşımları ile her gün daha çok hayatımıza giren ve kontrolü daha sınırlı sosyal medya platformlarının bu saldırıların gerçek yüzünü kamuoyuna sunmada etkisi inkâr edilemez boyutlarda olmuştur. İsrail lobisi, bu platformları da sansüre tabi tutmaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Öyle ki Demir Kubbe'ye benzer şekilde İsrail medya savunma kubbesi de delinmiştir.

ATEŞKES SONRASININ SİYASİ ETKİLERİ VE NORMALLEŞME SÜRECİNİN GELECEĞİ

Filistin ateşkese, İsrail iç politikasını da derinden etkileyecek potansiyelindedir. Netanyahu yönetiminin ateşkese mecbur kalması, onun siyasi kariyerini ciddi anlamda zora sokabilir. Çünkü Filistinlilerin canı ve kanı üzerinden siyasi kariyerini ilerletmeye çalışarak Gazze'de meydana getirdiği tahribat yanında İsraililerin hayatlarını da karartmıştır. Amacına ulaşamadığı için bu başarısızlığın, özellikle de ona destek veren radikal kanatlar arasında Netanyahu'nun inanılmazlığını sarsacağı açıktır. Kendisi bunu başarı gibi göstermeye çalışsa da iddia ettiği gibi Hamas ve İslami

Cihad'ı engelleyemediği gibi İsrail halkını da çatışmaların parçası hâline dönüştürmüştür.

Üçüncü İntifada sayılabilecek bu direnişin en büyük kaybedenlerinden biri, Trump ve damadı Jared Kushner ikilisi zamanında İsrail'le normalleşmeye öncülük eden Körfez ülkeleri olacaktır. Başta Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) olmak üzere bazı Arap ülkeleri, İsrail ile normalleşmenin ötesinde Tel Aviv ile çok boyutlu ilişkileri geliştirme konusunda fazlasıyla istekli gözükmüşlerdir. Bu son kriz İsrail'in bölgede Filistin'in haklarını ve bağımsızlığını tanımaya irade göstererek normal aktör olmayı reddettiğini gösterdiğinden normalleşmeye karşı oluşan güçlü Arap milliyetçisi ve İslami eğilimli dalgaya söz konusu Arap ülkelerinin ne derece direnç göstereceği ayrı tartışma konusu olmuştur. Trump'tan sonra bu ülkeleri İsrail ile yakınlaşmaya zorlayacak ciddi bir güç olmaması da normalleşme yönündeki çabaları belirli bir süre duraklatacaktır. Böylece Netanyahu yönetimindeki İsrail, son saldırılar ile imkânlarını fazlasıyla zorlayarak daha önce elde ettiği "kazanımları" da riske atma ihtimali ile karşı karşıya kalmıştır.

Bu krizde başarısızlığı tescillenen başka aktör ise Ramallah'taki Mahmut Abbas liderliğindeki Batı Şeria yönetimidir. Filistin'de uzun aradan sonra yapılması planlanan seçimleri beklenmedik şekilde "Doğu Kudüsusüz seçim olmaz" diyerek iptal eden Abbas'ın, krizle beraber etkisinin daha fazla sınırlandırıldığı söylenebilir. Abbas yönetiminin en azından önemli ülkelerin başkentlerini ziyaret suretiyle İsrail'in

yaptıklarına dikkat çekmekten dahi geri kaldığı ve yapılan insafsız saldırılara güçlü tepki geliştiremediği görülmüştür. Barış dönemi Gazze'nin yeniden inşa sürecinde " Hamas güçlenmesi" diye özellikle ABD ve Batı tarafından Abbas yönetimine yeniden rol verilmesi beklenmektedir. Çünkü yeni sona eren savaştan ağır bir darbe alan İsrail'in, Filistin seçimleri yaklaştığında Batı Şeria'da da seçimleri kazanması söz konusu olan Hamas'a kapı aralamayacağı açıktır. Bu açıdan İsrail ile Abbas arasında zımni bir anlaşma olduğundan şüphelenilmektedir. Ortadoğu açısından Filistin direnişinde Hamas'ın başarısı, İhvan-ı Müslimin üzerine oluşturulan baskıları da hafifletebilir. Çünkü bu direniş, büyük ölçüde İslami hareketlerin başarısı olmuştur. Mısır da İhvan karşıtı olmasına rağmen Hamas ile doğrudan görüşme yaparak bu yorumu güçlendirmiştir.

Yeni durum, Körfez (BAE) hegemonyası altına girmek istemeyen Mısır'ın, bölgesel rolüne daha ya-

pıcı olarak dönmesi anlamına gelebilir. Biden, Filistin ateşkesinde arabuluculuk yaptığı için Mısır Cumhurbaşkanı Abdülfettah Sisi'ye teşekkür ederek Mısır'ın rolünü teyit etmiştir. Sisi yönetimi, Filistin davası üzerinden yeni ABD yönetimi ile diyalog kurmaktan memnundur. Diğer bir ifadeyle bölgesel önemi fazla olan Mısır'ın, İsrail'in yanında durmak yerine kısmen bağımsız tutum sergilemesinin dahi Filistin sahasında etkileri görülmüştür. Türkiye'nin de tercih ettiği bu senaryonun, Hamas ve Gazze üzerinde bir süredir devam eden Mısır baskısını azaltıp azaltmayacağı ise orta vadede şekillenecektir.

Bundan sonraki esas mesele, Mısır ve Türkiye gibi bölge ülkelerinin öncülüğünde Filistinlilerin sorunlarının hafifletilmesidir. İsrail saldırıları sonrası Gazze'de tahrip edilen altyapının tamiri ve yeniden inşasının maliyeti epey yüksektir. İsrail saldırılarında yaklaşık 500 kadar bina yıkılmış, 50 bine yakın insan evsiz kalmış ve 10 kadar

linik ve hastane, bazı camiler ve 40 tane okul ise tahrip edilmiştir. ABD ve Körfez ülkelerinin tahrip edilen ve yıkılan binaların-alt yapının yeniden inşası konusunda adım atması beklenmektedir. Özellikle Türkiye, Katar, Kuveyt ve Umman gibi Filistin davasına sahip çıkan ülkeler yeniden inşa sürecinde zaten kritik rol oynayacaklardır.

İsrail'in hem meydan savaşında hem de medya savaşında ağır kayıplar alması alışık olmadığı bir sonuç olarak gelişmiş ve bu durumun İsrail'in iç ve dış politikasında yansımaları olmuştur.

Sonuç olarak, bu krizde Filistinliler daha önce İsrail'i durdurma beklentisi olmadan direniş gösteriyorlardı fakat artık İsrail'i durdurma konusunda sonuç aldıklarını gördükleri için bu çatışmalarda farklı bir atmosfer oluşmuştur. İsrail'in hem meydan savaşında hem de medya savaşında ağır kayıplar alması alışık olmadığı bir sonuç olarak gelişmiş ve bu durumun İsrail'in iç ve dış politikasında yansımaları olmuştur. Demir Kubbe savunma sistemiyle Filistin direnişçilerinin füzelerine engel olmayan İsrail, sansüre yönlendirmeye çalıştığı sosyal medya platformlarının mesaj ve paylaşım süreçlerine de tam anlamıyla engel olamamıştır. Dolayısıyla Filistin çatışması ve sonrasında gelişen ateşkes süreci her anlamda bölge dengelerini etkileyecek potansiyelleri barındırmaktadır. ■

İSRAİL'İN GAZZE SALDIRILARI VE KÖRFEZ'İN FİLİSTİN İKİLEMİ

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

Başkan Yardımcısı ORSAM

“

Normalleşme sürecini destekleyen Körfez ülkeleri açısından en hayati sorun, Filistin'de İsrail'in yürüttüğü kanlı saldırılara ve işgal politikalarına söylemsel tepkiler vererek hem iç kamuoyunun hem de Arap dünyasındaki diğer ülkelerin tepkilerini hafifletmek olmuştur.

”

İsrail'in Filistin topraklarına ve Filistinlilere yönelik Ramazan ayı içerisinde gerçekleştirdiği son saldırılar, Tel-Aviv yönetimiyle yakın zamanda ilişkilerini normalleştirme süreçlerini başlatan Körfez bölgesi ülkeleri için önemli bir test niteliğindedir. Bu ülkelerden Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn, İsrail ile imzaladıkları anlaşmalarla ilişkilerini resmî düzeyde normalleştirmiş, Suudi Arabistan ve Umman gibi ülkeler de bu süreçte gerekli adımları büyük oranda tamamlayıp normalleşmenin resmîyet kazanmasını beklemekteydiler.

“NORMALLEŞME”Yİ DESTEKLEYEN KÖRFEZ ÜLKELERİNİN TUTUMU

Normalleşme sürecini destekleyen Körfez ülkeleri açısından en hayati sorun, Filistin'de İsrail'in yürüttüğü kanlı saldırılara ve işgal politikalarına söylemsel tepkiler vererek hem iç kamuoyunun hem de Arap dünyasındaki diğer ülkelerin tepkilerini hafifletmek olmuştur. Yeni bölgesel ittifak yapılanmasında kendilerini İsrail'in yanında konumlandıran bu ülkeler, Türkiye gibi Filistin'in haklarının savunulması konusunda en net duruşu sergileyen bölgesel güçlerin Arap kamuoylarında yükselen popülaritesi karşısında giderek güç kaybetmektedirler.

Bu durumun söz konusu ülkeler açısından toplumsal ve iç siyasete dair sonuçları olabileceği gibi, bölgesel politikalarda da güvenilirliklerini yitirmelerine neden olabilecektir.

Körfez ülkelerinin İsrail'in saldırıları karşısındaki tepkisinin bir başka boyutu da, ülkelerin dış politikalarında söylem ve eylem arasındaki tutarsızlığın önemli boyutlara varmasıdır. Bu anlamda, yakın zamanlarda İsrail ile diplomatik normalleşmenin sağlanması ile öne çıkan Körfez bölgesi ülkeleri de Filistinlilere yönelik saldırılar karşısında söylem ve eylem açısından farklı tepkiler sergiledi. İsrail'in söz konusu saldırıları,

Körfez ülkeleri tarafından bir bütünlük içerisinde Filistin halkına destek amacıyla güçlü bir şekilde kınanmadı. Belirli ülkeler Filistin'in haklarının korunması konusunda ciddi adımlar atmaya hazır olduklarını ifade ederken, diğer yandan İsrail ile yakın zamanda diplomatik normalleşme sağlayan ülkeler, saldırıları "İsrail-Filistin çatışması", "İsrail-Filistin uyumsuzluğu" gibi klişeleşmiş fakat sahadaki gerçeklikleri de anlatmaktan bir o kadar uzak ifadelerle geçiştirmeyi ve halklarını teskin etmeyi seçtiler.

Bu durum Suudi Arabistan'ın açıklamalarında gözlemlenirken, resmî düzeyde kınama mesajları yayımlanmakla birlikte, Suudi Arabistan'ın İsrail'e karşı eylemden kaçtığı dikkatlerden kaçmamıştır. İsrail ile koordineli hareket eden ABD yönetiminin politikalarının belirsizliğinden çekinen Suudi Arabistan liderliği, bir taraftan Tel-Aviv'e karşı doğrudan sert tepkiler verirken,

İçeriden ve Arap kamuoyundan gelebilecek tepkilere karşı da söylem düzeyinde Filistin'e destek mesajları vermiştir. Bu tutum Suudi Arabistan'ın geleneksel ve yeni medya mecralarındaki yaklaşımında da görülmüştür. Suudi Arabistan'a ait yayın organı Al-Arabiya'nın Arapça kanalında İsrail ordusunun sözcüsü Avichay Adraee konuk olarak davet edilmiş ve Tel-Aviv'in Filistin politikaları konusunda görüşlerine yer verilmiştir.

“

Eylül 2020'de İsrail ile normalleşme eğilimlerinin başlamasını da sağlayan BAE, İsrail saldırılarını güçlü eylemler ile destekleyerek kınayan bir pozisyona girmezken, sosyal medya ve geleneksel medyada yapılan açıklamalar aracılığıyla İsrail'in saldırılarını Filistin'in zayıflığına ve Filistin halkının gerekenleri yapmadığına bağladı.

”

Körfez bölgesinde İsrail ile normalleşme sürecinin başlıca aktörleri olan BAE ve Bahreyn, saldırılar karşısında en “kısık sesle” tepki veren ülkeler olarak belirtilebilir. BAE özelinde bakıldığında İsrail’e karşı tepkisizlik özellikle siyasi elitler düzeyinde kendisini göstermektedir. Eylül 2020’de İsrail ile normalleşme eğilimlerinin başlamasını da sağlayan BAE, İsrail saldırılarını güçlü eylemler ile destekleyerek kınayan bir pozisyona girmezken, sosyal medya ve geleneksel medyada yapılan açıklamalar aracılığıyla İsrail’in saldırılarını Filistin’in zayıflığına ve Filistin halkının gerekenleri yapmadığına bağladı. Diğer bir deyişle BAE yönetim kademelerinden yapılan açıklamalarda İsrail’e suçlama boyutundan ziyade, “Filistin’in zayıflığından” ve “Filistin’in anlaşmaz tutumundan” dem vurulduğu dikkat çekmektedir.

Özellikle Abu Dabi ve Dubai yetkilileri ve bu iki emirlik nezdinde etkileri olan kimselerin, sosyal medya üzerinden “Filistinlilerin suçu orada bulunmaktır ve İsrail saldırı gerçekleştiriyorsa, Filistinlilerin de oradan çekilmesi gerekir” minvalinde gerek rasyonalite ile gerekse insani tutumlar ile bağdaşmayan açıklamaları olmuştur. Açıklamaların sosyal medya üzerinden yapılmış olması, BAE’nin İsrail’in saldırılarına karşı tepkisinin temelden anlaşılmasına ve bu mesnetsiz fikirlerin yayılmasına da neden olmuştur. İsrail’in saldırılarına yönelik sınırlı bir şekilde açıklama yapan Abu Dabi liderliği de özellikle çatışmaların yatışması ve saldırıların engellenmesi konusunda gerek İsrail devletine gerekse Filistin halkına aynı derecede

sorumluluk yükler bir görüntü sergilemiştir. Bu anlamda, BAE’nin söz konusu tutumlarının, normalleşme anlaşmasından elde ettiği konumu korumak ve bu anlamda İsrail ile iyi ilişkileri devam ettirerek ABD nezdinde de bölgede önemli bir aktör olarak kalma isteği ile bağlantılı olduğu belirtilebilir.

Normalleşme ihtimalinin ancak İsrail’in 1967 savaşı önceki sınırları esas alan iki devletli çözümü desteklediği takdirde değerlendirilebileceğini belirten Katar ve Kuveyt siyasi karar alıcılarının, İsrail’in saldırılarına karşısında söylem ve eylem düzeyinde caydırıcı adımlar attığı görülmüştür.

“NORMALLEŞME”YE MESAFELİ KÖRFEZ ÜLKELERİN TUTUMU

İsrail ile normalleşme sürecine mesafeli iki ülke olan Kuveyt ve

Katar ise son saldırılar sırasında Filistin’e destek ve İsrail’e tepki noktasında öne çıkan Körfez ülkeleri olmuştur. Normalleşme ihtimalinin ancak İsrail’in 1967 savaşı önceki sınırları esas alan iki devletli çözümü desteklediği takdirde değerlendirilebileceğini belirten Katar ve Kuveyt siyasi karar alıcılarının, İsrail’in saldırılarına karşısında söylem ve eylem düzeyinde caydırıcı adımlar attığı görülmüştür. Yaptıkları açıklamalarda sorumluluğun doğrudan İsrail’de olduğunu vurgulayan iki ülke, saldırıların bir an önce durdurulmasını talep etmişlerdir. Katar Dışişleri Bakanı Şeyh Abdurrahman el-Sani yaptığı açıklamada İsrail’in Filistin’deki Müslüman ve Hristiyan ibadethanelere karşı ırkçı saldırılarının durdurulması gerektiğini ifade ederken, Filistinlilerin haklı direnişinin “başkenti Kudüs olan bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasına vesile olmasını” arzu ettiğini belirtmiştir. Katar Dışişleri Bakanlığı ayrıca İsrail’in saldırılarının “savaş suçu” kabul edilmesi gerektiği açıklamasını yaparak bu

ülkeye karşı en net tutumu sergileyen Körfez ülkesi olmuştur.

Öte yandan Katar'da Filistin'e olan destek toplumsal düzeyde de kendisini göstermiş, ülke, uzun yıllar sonra ilk kez İslami Direniş Hareketi (Hammas) liderlerinin, Katarlı yetkililerin ve bazı diplomatik misyon şeflerinin de katıldığı geniş katılımlı bir protesto gösterisine sahne olmuştur. Katar'ın Filistin desteği ateşkes sürecinde de devam etmiş, Doha yönetimi ateşkesin sağlanabilmesi adına yoğun çaba sarf etmiştir. Bunun yanında Katar yönetimi, İsrail'in saldırıları sonrasında büyük yıkıma uğrayan Gazze'ye 500 milyon dolarlık yardım yapacağını açıklamıştır. Bu minvalde Katar'ın Filistinlilere yönelik sosyo-ekonomik kapasite gelişimini hedefleyen yardımlarının da ileriki dönemlerde artacağı belirtilebilir. Katar'ın bu tepkisinin İsrail tarafından cezalandırıldığı da belirtmek gerekir. Nitekim İsrail'in saldırıları sırasında Katar

Kızılayının Gazze'deki binası ve Al-Jazeera kanalının ofisinin de bulunduğu binanın yıkılmasıyla Katar, İsrail saldırılarından doğrudan etkilenen tek Körfez ülkesi olmuştur.

İsrail'in saldırılarına karşı net tepki veren bir diğer Körfez ülkesi de Kuveyt'tir. Geleneksel olarak bölgede İsrail'in politikalarını hem söylem hem eylem düzeyinde reddeden Kuveyt, gerek yönetim gerekse toplumsal düzeyde İsrail'e karşı duruşunu sürdürmüştür. Bu dış politika geleneklerine paralel olarak Kuveyt yönetimi doğrudan yaptığı açıklamalar ve Birleşmiş Milletler (BM), Arap Birliği (AB) ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) bünyesindeki girişimleriyle Filistinlilerin yanında olmuştur. BM Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmada Kuveyt Dışişleri Bakanı Ahmed Nasır el-Muhammed el-Sabah, ülkesinin İsrail'in saldırılarını kınadığını ve yerleşimler başta olmak üzere İsrail'in Filis-

tin'deki işgal politikalarının tüm BM kararlarına aykırı olduğunu vurgulamıştır. Katar'a benzer şekilde Kuveyt'te de İsrail'in saldırıları karşısında kitlesel protesto gösterileri düzenlenirken, önde gelen toplumsal figürlerin İsrail aleyhine açıklamalar yaptığı görülmüştür.

“
Körfez ülkelerinin Filistin'e yönelik saldırılarda eylem ve söylem arasında sergiledikleri tutarsızlık, Filistin meselesinin Arap ülkeleri nezdinde söylem anlamında birincil konumu koruduğunu fakat eylem anlamında geri plana atıldığını yeniden teyit etmiştir.
”

Sonuç olarak Körfez ülkelerinin Filistin'e yönelik saldırılarda eylem ve söylem arasında sergiledikleri tutarsızlık, Filistin meselesinin Arap ülkeleri nezdinde söylem anlamında birincil konumu koruduğunu fakat eylem anlamında geri plana atıldığını yeniden teyit etmiştir. Nitekim, özellikle 2011'deki Arap halk hareketlerini takiben, 2018-2021 yılları arasında da ikinci dalga Arap halk hareketlerini yaşayan Cezayir, Sudan, Lübnan ve Irak gibi bölge ülkelerinde de görüldüğü gibi ulusal sosyo-ekonomik talepler bölge ülkelerinin birincil gündemi olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla Körfez ülkelerinin konuya yönelik tutumlarında bir bölünmüşlük olmasının sebebi de, artık Filistin meselesinin halklar tarafından hatırlansa da siyasi elitler tarafından sadece gündeme geldiğinde hatırlanıyor olması gerçeğidir. ■

İRAN'IN FİLİSTİN-İSRAİL SİYASETİNİ ANLAMLANDIRMA

MUSTAFA CANER

Araştırma Görevlisi SAKARYA ÜNİ.

“

Yıllar içerisinde İran'da gündelik siyasi propagandanın en önemli bileşenlerinden olan apartman duvarlarına yapılan resimlerde, basılan pullarda, sokaklara asılan afişlerde ve toplu taşımadaki ilanlarda İsrail karşıtlığı ve Filistin'e olan destek hep vurgulandı.

”

İran'ın Filistin-İsrail siyaseti ideolojik ve pragmatik olmak üzere iki sütun üzerine oturmaktadır. İdeolojik siyaset daha çok iç kamuoyunu hedef almaktadır. Pragmatik siyaset ise İran'ın ulusal çıkarlarına dayalı dış siyasetini nitelemektedir. İran kendi kamuoyuna yönelik İsrail karşıtı ideolojik sermayesini (semboller, törenler, posterler, sloganlar, isim-

lendirmeler vs.) ciddi biçimde kullanmakta, buna mukabil dış politikada ise farklı dengeleri bir arada düşünerek Filistin-İsrail siyasetini ulusal çıkarlarına uygun bir zeminde yürütmektedir. İslam Devrimi sonrası kamuoyunun yüksek seviyede seyreden İsrail karşıtı bilinci, geçen yıllar ve muhtelif sosyo-ekonomik sorunlar sebebiyle erozyona uğramıştır. İran'ın Filistin'deki örgütlerle olan ilişkisi ise tarihsel süreçte farklı değişkenlerce biçimlendirilmiştir.

İRAN'IN İDEOLOJİK FİLİSTİN-İSRAİL SİYASETİ

İslam Devrimi öncesinde İran'ın İsrail ile olan ilişkileri diğer Ortadoğu devletlerine kıyasla olumlu seyir izlemekteydi. 1950 yılında İsrail de facto tanınmıştı. Türkiye'nin ardından İsrail'i tanıyan ikinci İslam ülkesi İran'dı. İki ülke ilişkilerinde petrol ticaretine dayalı ekonomik ilişkiler önemli boyuttaydı. Ancak 1979 İran İslam Devrimi'nden sonra bu ilişki biçimi tamamen

değiştirdi. Ayetullah Ruhullah Humeyni'nin liderliğinde yeni kurulan İslam Cumhuriyeti, ABD'yi "büyük şeytan" olarak kodlarken İsrail'e de "küçük şeytan" lakabını uygun gördü. İsrail ile diplomatik ilişkiler hemen kesildi ve devrimci İran'ın gözünde İsrail düşman konumuna geldi.

İnsani, ekonomik ve siyasal olarak İran'a ve aynı zamanda Irak'a da çok ciddi zarar veren İran-İrak Savaşı tam sekiz yıl sürmüştü. Bu kadar uzun süren bir savaşta ideolojik anlatının ve savaşanların motivasyonunun diri tutulmasının önemi son derece yüksektir. Bu bağlamda savaşın motivasyon kaynaklarından birisi Humeyni

tarafından, "Kudüs'e giden yol Kerbela'dan geçer" şeklinde ifade edilmişti. Humeyni savaşa ve savaşçılara İslami bir kutsiyet atfediyor, İran'ın mücadelesinin bir anlamda Kerbela'da savaşıp şehit düşen Hz. Hüseyin ve yoldaşlarının mücadelesi olduğunu, nihai hedeflerinin ise Kudüs olduğunu ifade ediyordu. Yani bu savaş aslında Irak ile birlikte İsrail'e karşı veriliyordu.

Yıllar içerisinde İran'da gündelik siyasi propagandanın en önemli bileşenlerinden olan apart-

man duvarlarına yapılan resimlerde, basılan pullarda, sokaklara asılan afişlerde ve toplu taşımadaki ilanlarda İsrail karşıtlığı ve Filistin'e olan destek hep vurgulandı. Yapılan siyasi gösterilerde, bayramlarda ve törenlerde ABD bayrağı ile birlikte İsrail bayrağı da ateşe verildi. Humeyni'nin halefi olan Hamaney ise İsrail'i "kansersiz bir tümöre" benzetti. İsrail'den bahsettiği çoğu zamanlar Hamaney, bu benzetmeyi kullandı ve kullanmaya devam etmektedir. İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani de Hamaney'in "kansersiz tümör" söylemini paylaşmış, İsrail'i "çakma rejim" ve te-

rör kaynağı olarak ifade etmiştir. Bir önceki İran Meclisi Başkanı ve önümüzdeki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adaylığını açıklayan Ali Laricani de İsrail'i "tüm terörün anası" olarak isimlendirmişti. Eski cumhurbaşkanlarından reformist Muhammed Hatemi de İsrail'i "bölgedeki tansiyonun kaynağı" olarak nitelemişti.

Dinî lider Hamaney, müteaddit defalar İsrail devletinin yıkılacağından bahsetmiştir. Hatta 2015 yılında İsrail'in 25 yıl içinde yok olacağı kehanetini ortaya atan Hamaney'in bu sözlerine referansla 2017'de İsrail'in yıkılmasına ne kadar kaldığını gösteren bir geri sayım sayacı Tahran'ın Filistin Meydanı'nda sergilenmeye başlanmıştır. Buna ek olarak 2021 yılının başında İran Meclisi, İsrail'in yok edilmesine yönelik bir tasarıyı görüşmüştür. Devrim Muhafızları komutanlarının İsrail'in yok edilmesine yönelik beyanlarını ise burada zikretmeye sayfalar yetmez.

“

Yıllar içerisinde devrimin kurucu anlatısının özellikle gençlerin nezdinde aşınması ve son yıllarda ağırlığı hissedilen ekonomik sorunlar, Filistin anlatısının iç kamuoyunun konsolidasyonuna yönelik etkisini de zayıflatmıştır.

”

Her yıl İran'da düzenlenen "Kudüs Günü" törenleri de İsrail karşıtı duygusal sermayenin en önemli yatırım kaynaklarından biri olmuştur. Kudüs Günü törenleri yal-

nızca İsrail karşıtı slogan, gösteri ve konuşmaların damga vurduğu değil; aynı zamanda İran'ın askerî teknolojisinin ne kadar ileri gittiğinin gösterildiği, son teknoloji ürünü füzelerinin, İnsansız Hava Araçları'nın (İHA), silahlarının vs. sergilendiği mutantan gösterilerdir. Bu anlamda İran'ın dünyaya sert gücünü gösterdiği bir organizasyondur.

Tüm bu ideolojik kurguyu yakından takip edenler, aslında asıl muhatabın İranlılar olduğunu bilirler. Buradaki temel gaye İran milletini her zaman savaşa ve mücadeleye hazır tutmak, aslında İran Devrimi'nin ilk yıllarının ve İran-İrak Savaşı döneminin baskın anlayışı olan topyekûn mücadelenin ideolojik zeminini inşa etmektedir. Fakat yıllar içerisinde devrimin kurucu anlatısının özellikle gençlerin nezdinde aşınması ve son yıllarda ağırlığı hissedilen ekonomik sorunlar, Filistin anlatısının iç kamuoyunun konsolidasyonuna yönelik etkisini de zayıflatmıştır.

İRAN'IN PRAGMATİK FİLİSTİN-İSRAİL SİYASETİ

İran'ın İsrail karşıtlığının ideolojik boyutuyla paralel olarak Filistin

örgütlerine verdiği maddi destekten de bahsedilebilir. Bu noktada İran'ın Filistin Kurtuluş Örgütü'nden (FKÖ) ziyade İslami Direniş Hareketi (Hamas) ve İslami Cihat ile olan ilişkilerinin yoğunluğunu zikretmek doğru olacaktır. FKÖ ile İran'ın yıldızı tarihsel olarak barışmamaktadır. İslam Devrimi'nin ilk yılında iki taraf arasındaki olumlu atmosfer, FKÖ lideri Arafat'ın İran-İrak Savaşı'nda Saddam Hüseyin'i desteklemesiyle sona ermiştir. Daha sonraki dönemde de ilişkiler inişli çıkışlı bir seyir izlemiş, kesintisiz bir olumlu grafik çizmemiştir. İran'ın FKÖ'ye zaman zaman sınırlı bir desteği söz konusu olmuştur.

Öte yandan Hamas ve İslami Cihat örgütlerinin İran'dan özellikle son yıllarda aldıkları desteğin kapsamının genişlediğini söylemek mümkündür. İran hem parasal hem askerî-tekniik yönden İslami Cihat ve Hamas'a yardım etmektedir. Bu desteğin kapsamında füze, roket ve silah yardımı zikredilebilir. Ayrıca aylık on milyonlarca dolar tutarında para yardımı yapıldığı da iddia edilmektedir. Hem eski Hamas lideri Halid Meşal hem de şimdiki Hamas lideri İsmail Heniyye, yardımlarından ötürü

İran'a farklı zamanlarda teşekkür etmişlerdir. İran'ın yardımları Suriye iç savaşının ilk yıllarında Hamas'ın Suriyeli muhaliflerden yana tavır almasıyla bir müddet aksamıştır. Ancak Hamas, Gazze'nin tecrit edilmişliğinin etkisiyle İran'a mecbur kaldığı için bir süre sonra İran ile ilişkilerini yeniden rayına oturtacak adımlar atmak durumunda kalmıştır.

Benzer şekilde İslami Cihat örgütü de özellikle kurucusu Fethi Şikaki'nin Ayetullah Humeyni'nin öğretilerine olan hayranlığı ve örgütün İran İslam Devrimi'nin bölgeye yayılmasını destekleyen tavrı dikkate alındığında uzun yıllar İran'a en yakın Filistin örgütü olarak değerlendirilmiştir. Ancak Yemen'de Husileri desteklemeyi reddetmeleri, İslami Cihat'ın İran desteğinden yoksun kalmasına sebep olmuştur. Bir müddet aksayan ilişkilerin daha sonra iki taraf yetkililerinin de olumlu açıklamalarına dayanarak yeniden düzeldiği söylenebilir. İran'ın desteği olmadan İslami Cihat da bir yere kadar dayanabilmiştir. Hem Hamas hem de İslami Cihat, kendilerine silah yardımı yapabilecek başka bir güçlü aktör bulunmadığından, İran desteğine muhtaç durumdadırlar.

İran'ın Filistin örgütlerine verdiği desteğin kendi bölgesel siyasi tercihleriyle uyumlu olduğu ve

pragmatik bir niteliği haiz olduğu görülmektedir. Milliyetçi bir tona sahip FKÖ'ye kıyasla İslamcı kimliği ile maruf örgütlere desteği daha yüksektir. Bu İslamcı örgütler de ancak İran'ın bölgesel nüfuz kapasitesini artırmaya matuf siyasi tercihleriyle uyumlu hareket ettikleri nispette İran'ın yardımlarına mazhar olabilmektedirler. İran'ın bölgesel siyasetinden ayrı bir doğrultuda siyasi tercihte buldukları takdirde İran hemen verdiği desteği azaltmakta ya da kesmektedir. Dolayısıyla İran için Filistin örgütlerine destek, Filistin davasına koşulsuz destek şeklinde değerlendirilemez. Bu örgütleri ancak kendi siyaseti hedefleri doğrultusunda araçsallaştırabildiği ölçüde desteklemektedir.

Son yıllarda İran ve İsrail arasındaki doğrudan ve dolaylı çatışmaların şiddetlendiği tespiti yapmak mümkündür. İran'ın Suriye'deki askerî varlıkları sürekli İsrail hava saldırılarının hedefi olmaktadır. Bunun dışında İran'da yaşanan Muhsin Fahrizade suikastında ve muhtelif sabotajlarda İsrail'in parmağı olduğu hemen he-

kesindir. İsrail'in saldırganlığına karşılık İran görünür bir etkili mukabelede bulunamamaktadır. İran'ın İsrail'e sert bir karşılık vermesi, çok daha geniş ölçekli bir savaşı tetikleyebilir ve böyle bir olasılık nükleer müzakere sürecini bitirebilir.

İsrail'in 2021 yılının Mayıs ayında başlayan saldırıları karşısında ise İran'ın beklenen seviyeden daha az tepki verdiği görülmüştür. Örneğin, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Bakü'de okuduğu şiire mesnetsiz suçlamalarla verilen tepkinin çeyreği kadar bile İran'dan ses yükselmemiştir. Bu durumun en önemli sebebi, İran'ın P5+1 ülkeleri ile Viyana'da devam eden nükleer müzakerelerin zarar görmemesi isteğidir. Son İsrail saldırıları başladığı sıralarda İran'ın öncelikli gündemi Viyana'da devam eden görüşmelerdi. İsrail'e olan uluslararası diplomatik desteğin boyutu dikkate alındığında İran'ın Filistin konusundaki tonunu ayar-

laması ulusal çıkarları açısından elzemdi. Sonuç olarak bu durum İran'ın iç ve dış siyasetindeki ideolojik formasyonun son tahlilde pragmatizme üstün gelemediğini gösteren çok sayıda örnekten yalnızca biridir. ■

İSRAİL-FİLİSTİN MESELESİNDE OSLO SÜRECİ: ÇÖZÜM MÜ, ÇÖZÜLME Mİ?

DR. MEHMET FATİH ARSLAN

Öğretim Üyesi İSTANBUL ÜNİ.

“

İlk dönemlerde Filistin toprakları üzerinde ilan edilen devletin ya muvakkaten kurulduğu ve İngiliz mandası gibi kısa süre sonra bölgeyi terk edeceği varsayıyordu ya da işgalin sadece Filistin halkını ilgilendiren bir sorun olduğu vehmediliyordu. Ancak 25 yıllık süreçte İsrail diğer Arap ülkeleri aleyhine sınırlarını genişletince İsrail'in varlığının tüm bölgeyi ilgilendirdiği Arap hükümetleri tarafından fark edilmeye başlandı.

”

1 1948-1973 yılları arasında yaşanan dört savaştan da İsrail'in galip ayrılması, başlangıçta Filistinlilerin meselesi gibi gördükleri problemin nasıl formüle edileceği Arap yöneticilerinin kafasını oldukça karıştırdı. Zira ilk dönemlerde Filistin toprakları üzerinde ilan edilen devletin ya muvakkaten kurulduğu ve İngiliz mandası gibi kısa süre sonra bölgeyi terk edeceği varsayıyordu ya da işgalin sadece Filistin halkını ilgilendiren bir sorun olduğu vehmediliyordu. Ancak 25 yıllık süreçte

İsrail diğer Arap ülkeleri aleyhine sınırlarını genişletince İsrail'in varlığının tüm bölgeyi ilgilendirdiği Arap hükümetleri tarafından fark edilmeye başlandı. Çözüm konusunda faydalı hiçbir girişimi olmamasına rağmen İslam dünya-

sının geri kalanını bu sorundan itinayla uzak tutan Arap Birliği, Pan Arabizm ülküsü doğrultusunda meseleyi bir Arap-İsrail çatışmasına indirgemekle yetindi. İslam dünyasının ve özellikle Filistin halkının ödediği ağır bedele rağmen hâlen birçok Arap başkentinde sorunun kökenlerine ilişkin sağlıklı bir kavrayışın olduğunu söylemek zordur.

“

Madrid Barış Konferansı 30 Ekim 1991'de başladı. Ev sahipliğini ABD Başkanı Bush ve Sovyetler Birliği Lideri Mihail Gorbachev'in birlikte yürüttüğü konferansın görünürdeki amacı, Mısır dışındaki Arap ülkeleri ile İsrail'in sorunlarını müzakere etmelerini sağlamaktı.

”

MADRİD KONFERANSI

6 Mart 1991'de dönemin ABD Başkanı George Herbert Walker Bush, Amerikan Kongresi'nde yaptığı konuşmada “İsrail-Arap çatışmasını bitirme zamanı gelmiştir” dedi. Bu konuşmadan 6 ay sonra Madrid Barış Konferansı 30 Ekim 1991'de başladı. Ev sahipliğini ABD Başkanı Bush ve Sovyetler Birliği Lideri Mihail Gorbachev'in birlikte yürüttüğü konferansın görünürdeki amacı, Mısır dışındaki Arap ülkeleri ile İsrail'in sorunlarını müzakere etmelerini sağlamaktı. Ancak kısa sürede meselenin İsrail lehine tavizler için katılımcı ülkelere diplomatik baskı yapmak, İsrail'e Arap halklarının gözünde meşruiyet kazandırmak, İsrail ile bazı Arap ülkeleri arasında diplomatik

ilişkileri başlatmak ve en önemlisi de Filistin meselesinin bir Arap-İsrail çatışması olarak tescillenmesini sağlamak olduğu ortaya çıktı.

Üç gün süren konferans herhangi bir çözüm üretmedi. Zaten İsrail'in herhangi bir çözüm önerisine açık olmadığı ortadaydı. Zira her şeyden önce Filistin tarafının bağımsız bir heyetle katılımına bile şiddetle karşı çıkmıştı. Ancak İsrail, esas amacı olan meşru bir aktör olarak tanınma ve ABD'nin diplomatik baskı gücünü kullanabildiğini gösterme hususunda başarılı oldu. İsrail'in Madrid'de elde ettiği bir diğer büyük kazanım ise Arap ülkelerini bir birlik hâlinde müzakerelerin mümkün olmadığına, teke tek görüşmelerde daha çok kazanım elde edebileceklerine ikna etmesiydi.

OSLO'YA AÇILAN KAPI: GİZLİ GÖRÜŞMELER

Madrid'den Washington'a taşınan barış görüşmelerinin tıkanması üzerine Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), Norveç İşçi Partisi'nden İsrail ile gizli bir biçimde aracısız olarak masaya oturmak için ara buluculuk etmelerini istedi. Ancak Norveç'in barış görüşmeleri için seçilmesinin süreç üzerindeki etkileri ve Filistin tarafı için oluşturduğu diplomatik yük daha sonra çok net bir biçimde anlaşılacaktı. Zira o dönem Norveç Parlamentosunun yarısından fazlası İsrail Dostluk grubuna üyeydi. Özellikle Norveç İşçi Partisi ve Norveç Sendikalar Birliği, İsrail için çok önemli bir lobi grubu gibi çalışmaktaydı. Zira onlara göre İsrail, destekledikleri sosyalist-demokratik tec-

rübenin canlı bir örneği niteliğindedeydi. Özellikle o sıralar çok yaygın olan sosyalist eğilimli partiler arasındaki dayanışma, Norveç İşçi Partisi ile İsrail'deki İşçi Partisi arasında da oldukça güçlüydü. Bu yönüyle Norveç, o dönemde Avrupa devletleri içinde İsrail'e en yakın ülke sayılabilir.

“

İsrail tarafının baş müzakerecisi Yossi Beillin'di. Bu müzakereler boyunca Norveç tarafının desteğinden örtük ama etkili biçimde yararlanan İsrail tarafı, görüşmelerin seyrinden oldukça memnundu. O günlere dair anılarında eski İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres, Norveçlileri kendileri için cennetten gönderilen bir hediyeye benzetecekti.

”

Görüşmelere Filistin tarafı adına Yaser Arafat'ın tensibiyle Ahmed Kurey (Ebu Ala) katılırken İsrail tarafının baş müzakerecisi Yossi Beillin'di. Bu müzakereler boyunca Norveç tarafının desteğinden örtük ama etkili biçimde yararlanan İsrail

tarafı, görüşmelerin seyrinden oldukça memnundu. O günlere dair anılarında eski İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres, Norveçlileri kendileri için cennetten gönderilen bir hediyeye benzetecekti. Örneğin Norveç tarafının önerisi gibi gözükse ama aslında deneyimli İsrail diplomatları tarafından ortaya atılan prensibe göre iki taraf, en kolay meselelerle başlayacak ve sonrasında zor konuları tartışmaya geçecek; böylece görüşmeler sekteye uğramayacaktı. Bu, İsrail için sorun teşkil eden noktaların sonraya bırakılması ve İsrail için avantaj teşkil edecek şekilde tali hususların önce karara bağlanması demekti. Söz gelimi turizm, eğitim, yerel yönetimler gibi ikincil öneme sahip meselelerde İsrail pazarlıkta elini güçlendirmek için Filistin tarafının isteklerini ve Filistin yönetiminin Gazze ve Eriha'da küçük bir varlığının olmasını onaylayacak, ikinci turda ise can alıcı hususlarda Filistinli delegasyondan tavizler koparacaktı.

Gizli görüşmelere gözde diplomatlarından Uri Savir'i de delege eden Peres, süreci kendileri lehine hızlandırmayı amaçlıyordu. Ambiyans o kadar Filistin tarafının aleyhine

tanzim edilmişti ki Norveçli yetkililer Uri Savir'i görüşmelerin gerçekleştirildiği otel yerine evlerinde ağırlamışlardı. Savir gelir gelmez görüşmeleri bitirmesi gereken üç şart koşmuştu: Kudüs ve mültecilerin dönüşü müzakere konusu edilmeyecek, uluslararası aktörler ve Birleşmiş Milletler (BM) aracı kılınmayacak, göstermelik olan açık görüşmeler sürdürülecekti. İlginç bir biçimde Yaser Arafat'ın temsilcisi Kurey bu üç şartı da kabul etmişti. Tüm bu tavizlerden sonra İsrail tarafı son hamlesini yaparak görüşmelerin dışişleri adına yürütüldüğünü belirterek Başbakan İzak Rabin'in temsilcisinin de görüşmelerde yer almasını istediler. Sertliği ve uzlaşmaz tavrı ile bilinen Joel Singer görüşmelere dâhil olması İsrail tarafının tüm inisiyatifi ele geçirdiğini ve Filistin tarafının psikolojik olarak çöktüğünü göstermekteydi. Nitekim Singer anılarında “Sorduğum yüz soruya yüz cevap aldığıma değil, cevaplara karşılık hiçbir soru almadığıma şaşırımdım” diye yazacaktı. Uri Savir de Peres'e durumu şu sözlerle özetler: “Sayın Bakanım, bu insanlarla acilen bir anlaşma imzalamazsak büyük aptallık etmiş oluruz.”

Görüşmelerden sonra Singer, dikkatlice tanzim edilmiş bir metni Filistin delegasyonuna sundu. Şartların ağırlığı karşısında Kurey, Tunus'a giderek metni Arafat'a takdim etti. Bu sırada Oslo'da bulunan İsrail heyetine Peres de katılmıştı. İki taraf arasında yedi saatlik telefon görüşmeleri sonunda FKÖ, İsrail tarafından oluşturulan anlaşma şartlarını kabul etti. 13 Eylül 1993'te yapılacak imza töreni öncesinde Arafat, İsrail'in barış ve

güvenlik içinde yaşama hakkını tanıdığını ve 242 ve 338 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararlarını kabul ettiğini belirtti. Bu tavizlere karşılık İzak Rabin İsrail hükümetinin Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Filistin halkının yegâne temsilcisi olarak tanıdığını, Orta Doğu Barış Süreci çerçevesinde FKÖ ile müzakerelere hazır olduğunu söylemekle yetindi.

“

Zira kapalı hususları güçlü olan tarafın de facto olarak belirleyeceğini bilen İsrail, anlaşmada Filistin yönetimi için yetki ve mekân tahdidi yaparken İsrail ordusunun yetki alanı için tanımlamalardan kaçınmıştır.

”

İlkeler Bildirgesi'nde, İsrail'in denetimi dışında bir Filistin egemenliği söz konusu değildir. Bildirgede birçok nokta özellikle kapalı bırakılmıştır. Zira kapalı hususları güçlü olan tarafın de facto olarak belirleyeceğini bilen İsrail, anlaşmada Filistin yönetimi için yetki ve mekân tahdidi yaparken İsrail ordusunun yetki alanı için tanımlamalardan kaçınmıştır. Daha önemlisi, metinde bağımsız bir Filistin devletinden ve Kudüs'ün statüsünün nasıl belirleneceğinden bahsedilmez. Süreci tamamlamak üzere Oslo II Anlaşması diye tabir edilen “Batı Şeria ve Gazze Şeridi Konusunda Geçici Anlaşma”, İzak Rabin ve Yaser Arafat tarafından 28 Eylül 1995'te Beyaz Saray'da imzalanmıştır. Ancak bu anlaşma da sorunları çözmek yerine İsrail'in daha fazla avantaj elde etmesini

sağlamıştır. Örneğin, anlaşmada C Bölgesi olarak adlandırılan, İsrail'in her alanda tam yetkili olduğu bölgeler belirlenmiştir. Buna dayanarak İsrail yeni işgalci yerleşim birimleri inşa ettiği gibi buraya giden yollar da açarak askerî ve siyasi anlamda Filistin'in otoritesini daha da sınırlandırmıştır ve bir Filistin devletinin imkânını tamamen reddetmiştir.

OSLO SONRASI DÖNEM

Filistin topraklarının %78'inden vazgeçen Filistin yönetimi geriye kalan %22 üzerinde bağımsız bir devlet kuramadı. Buna karşılık İsrail uluslararası arenada bu anlaşma ile daha fazla etki sahibi olmayı ve “barışı sağlayan devlet” şeklinde kendini konumlandırmayı amaçladı. Sadece siyasi değil Intel gibi büyük şirketlerden gelen yatırımlar, Çin ve Japon gibi Asya ülkelerinden sermaye akışı ile İsrail ekonomik olarak da Oslo'dan büyük avantaj elde etti.

İsrail adeta kendisinin hazırladığı bu anlaşmayı sayısız defa ihlal etti. İnşa edilen yeni yerleşim birimleri anlaşmanın işgale mâni olmayacağını defalarca ortaya koydu. Filistin yönetimine teslim et-

mesi gereken vergi gelirlerini anlaşma dışı taleplerinin yerine getirilmesi için Demokles'in kılıcı gibi kullanan İsrail, bu konuda da hiçbir zaman güven telkin etmemiştir. Ayrıca Ramallah başta olmak üzere, Oslo Anlaşması'nda Filistin yönetiminin güvenliği sağlamakla tek yetkili olduğu bölgelerde baskınlar düzenleyip tutuklamalar yapması İsrail tarafından bir “hak” olarak ileri sürülmüştür.

Bu durum, Oslo Anlaşması'nın Filistin halkına tam olarak neyi verdiğini sorgulamayı zorunlu kılıyor. Filistin yönetiminin anlaşma iradesine rağmen içme suyu gibi en temel yaşam hakları ve oy kullanmak gibi en temel demokratik hakları yok sayılan Filistin halkı, Oslo Anlaşması'na olan inancını uzun zamandır yitirmiş görünüyor. Sonuç olarak Filistin'de yapılması planlanan seçimler sonrası Oslo'yu tartışmaya açmak, hatta Oslo'da yapılacak düzenlemeler önermek, kabul edilmemesi hâlindeyse anlaşmayı askıya almak Filistin tarafı için masadaki seçeneklerden birisi. Oslo gereği İsrail ile yürütülen güvenlik iş birliğinin dondurulması bile İsrail'i müzakere masasına çekmeye yetecektir. ■

DOĞU KUDÜS'TE İSRAİL YAYILMACILIĞI: ŞEYH CERRAH ÖRNEĞİ

GÖKHAN BATU

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Şeyh Cerrah'ta yaşanan gerginliğin, İsrail'in Doğu Kudüs ve Batı Şeria'yı sistematik bir şekilde Araplardan arındırma ve Yahudileştirme çabalarının bir uzantısı ve çok boyutlu ve karmaşık sebep ve sonuçları olduğunu değerlendirmek mümkündür.

”

İsrail polisinin barikatlar koymak suretiyle Filistinlilerin geleneksel olarak her Ramazan, Kudüs Eskişehir'in Şam Kapısı'nın önündeki merdivenlerde iftarını açmasına mâni olmasıyla beraber nisan ayında Filistinliler ve Radikal Yahudiler arasında irili ufaklı çatışmalar başlamıştır. Mayıs ayının ilk haftası itibarıyla da Doğu Kudüs'teki Şeyh Cerrah Mahallesi'nde evlerinden çıkarılmak istenen Filistinlilerin direnişi ve bölgeye gelerek kameralar önünde bu gruplara hakaret ve tehditte bulunan Itamar Ben Gvir, Bezalel Smotrich ve Kudüs Belediye Başkan Yardımcısı Aryeh King başta olmak üzere radikal siyasilerin desteklediği grupların ve bizzat bu siyasilerin de dâhil olduğu taciz ve

provokasyonları sonrası başlayan gerginlikler, devamındaki gelişmelerle uluslararası toplumun dikkatini bir kez daha bölgeye çeken çatışmaların fitilini ateşlemiştir. Şeyh Cerrah'ta yaşanan gerginliğin, İsrail'in Doğu Kudüs ve Batı Şeria'yı sistematik bir şekilde Araplardan arındırma ve Yahudileştirme çabalarının bir uzantısı ve çok boyutlu ve karmaşık sebep ve sonuçları olduğunu değerlendirmek mümkündür.

İSRAİL, DEMOGRAFI VE GÜVENLİK

Filistin'e ilk Yahudi göçlerinden İsrail'in kuruluşuna kadar geçen süreçte demografi ve kimlik bölgede her zaman hayati meseleler olmuş, barış görüşmelerini ve anlaşmaları doğrudan

etkilemiştir. Bunun başat rolünün izlerine, Taksim Planı'ndan, sözde Yüzyılın Planı'na, güvenlik duvarının güzergâhının ortaya koyduğu demografik tablodan doğum oranları konusunda İsrail'in hassasiyetine kadar rastlamak mümkündür. Süreç boyunca, öncelikle Filistin topraklarında demografinin dengelenmesi, sonrasında ise sistematik olarak bu dengenin Yahudiler lehine bozulması ve bu minvalde konsolidasyonunun amaçlandığı görülmektedir.

Tarihsel perspektiften bakıldığında da bunu doğrulamak mümkündür. 1850-60'lı yıllardan itibaren az sayıda ve düzensiz olarak başlayan Filistin'e Yahudi göçleri, 1882 yılındaki ilk büyük dalga I. Aliyah ile ilk kapsamlı göç hareketliliğine sahne olmuştur. 1904'te başlayan II. Aliyah ise hem çok daha organize hem de göç eden kitlenin ideolojik motivasyonunun çok daha fazla olduğu bir süreç olmakla birlikte Kudüs Mutasarrıflığında ve Filistin'in genelinde düzeni bozucu etkileri seyredilmiş-

tir. Manda döneminde ise Balfour Deklarasyonu'ndan II. Dünya Savaşı'na kadar çok ciddi göçler meydana gelmiştir. V. Aliyah'ın sonuna kadar, kayda değer bir kısmı yeraltı organizasyonları aracılığıyla 400 bin civarı Yahudi'nin Filistin'e göç ettiği tahmin edilmektedir.

En bilineni "Dalet Planı" olmak üzere Taksim Planı'nda Yahudilere ayrılmış olan bölgelerin, Arap nüfusunun itilerek mümkün olduğunca genişletilmesi amacıyla gerçekleştirilen saldırılar ve yine İrgun ve Stern Gang gibi terörist grupların saldırıları aracılığıyla çok sayıda Filistinli, topraklarını bırakarak göç etmek zorunda kalmıştır. 1948 Nisan ayında İrgun tarafından gerçekleştirilen "Deyr Yasin Katliamı"nda Filistinli sivillerin yaşadıkları bölgeleri terk etmesine neden olmuş, 1948 Savaşı sırasında ve sonrasında Hayfa ve Taberiye gibi kentlerin Filistinli nüfusu da benzer bir akıbetin korkusuyla ciddi oranda azalmıştır. Hatta buralarda Haganah'ya bağlı birlikler Araplara ait evleri de tahrip ederek geri dönmelerinin önüne geçerken,

aynı zamanda, şehrin "doğulu" ve Arap görüntüsüne de son vermeye çalışmışlardır. Bu uygulamalardan Mizrahilerin mülkleri dahi nasibini almıştır. 1948-53 arası dönemdeki göçler sonrasında İsrail'de ilk defa Yahudi çoğunluk elde edilmiştir. Ancak bütün süreç boyunca Araplara nazaran Yahudi ailelerdeki doğum oranlarının düşük olması Yahudi çoğunluğun muhafazası adına sorun olarak görülmüştür.

1930'lar itibarıyla "Arapların Yahudi devletini zayıflatma ihtimali" Yişuv liderlerinde bunların Filistin toprakları dışına "transferini" gündeme getirmiştir. İsrail'in kuruluşundan sonra ülke içinde kalan Araplar ve 1967 Savaşı'nı müteakip İsrail'in işgal ettiği Doğu Kudüs ve Batı Şeria'daki Arap nüfus demografik kaygıları şiddetlendiren unsurlar olmuşlardır. Buradaki Arap nüfusun durumuna ilişkin tartışmalar daima İsrail'in demografi temelli güvenlik çekinceleri ve ülkenin Yahudi karakterine ilişkin hassasiyeti odağında ilerlemiştir. Bu doğrultuda söz konusu alanlarda kurulan yerleşimlerin

mantığını anlamlandırmak daha mümkünken, İsrail içindeki Arap yoğunluklu şehirlerin etrafındaki kentleşmelerde dahi belirli bir stratejinin uygulandığı ifade edilebilir. 2000 yılında, dönemin Savunma Bakanı Ehud Barak'ın da dediği gibi demografi, İsrail ve ülkenin kimliği için varoluşsal bir sorun olarak görülmeye devam edilmektedir. Şeyh Cerrah olayları sonrası bu endişenin daha da artacağı ifade edilebilir.

İSRAİL İŞGALİNİN ANATOMİSİ

İsrail, 1967 Savaşı ile ele geçirdiği Batı Şeria sınırları içerisindeki 70 bin dönümlük araziye, uluslararası hukuka aykırı şekilde işgal altında tuttuğu Kudüs sınırlarına dâhil etmiş ve bunu yaparken kutsal alanların İsrail kontrolüne girmesi, Kudüs'te Yahudi nüfus çoğunluğunun sağlanması ve şehrin savunulmasının kolaylaştırılması gibi hususları gözetmiştir. Bu kapsamda periferideki Arap kasabalarına girip çıkan, bunları bölen ve bölge halklarının hareket özgürlüğünü kısıtlayacak şekilde daha geniş ve yapay bir sınır elde edilmiştir. Kudüs sınırları içerisinde kalan 28 köyde yaşayan Filistinlilere, İsrail'in "yabancılara" sağlanan kalıcı oturma hakkı verilmiştir. Bunların sağlık ve çalışma gibi imkânları mevcutken, yaşadıkları şehrin belediye seçimlerinde dahi oy hakları bulunmamakta, İsrail'in diğer bölgelerinde bulunan aileleriyle bir araya gelmeleri önlenmektedir. Burada önemli bir ayrıntı ise savaşlarla el değiştiren topraklara istinaden Yahudi ve Filistinliler için farklı yasaların, daima İsrail ve Yahudiler lehine uygulanmasıdır.

“İsrail, kutsal bölgeler başta olmak üzere Kudüs'ün genelinde nüfuzunu korumak ve buraların “Yahudi kalmasını” sağlamak için nüfusu Yahudi olan 3 kuşağın oluşturulmasını kapsayan bir strateji uygulamaktadır.”

ŞEYH CERRAH'IN ÖNEMİ: KUDÜS'ÜN MUHAFAZASI İÇİN “YAHUDİ KUŞAKLARI”

Avocats Sans Frontières'in, Şeyh Cerrah'ta 2011 tarihli raporunda ifade edilen ayrıntılar, mahallede yaşanan olayların hukuki durumunu ve Filistinlilerin uğradığı haksızlıkları ortaya koymaktadır. Burada yerleşimci faaliyetlerin uygulayıcısı, İsrail hükümeti, Kudüs Belediyesi ve radikal sivil yerleşimci oluşumlar ve bireylerdir. Filistinlilerin evlerine yapacakları tamirat ve geliştirmelere bunlar tarafından

mâni olunmakta ve demografinin Yahudiler lehine değişmesine gayret edilmektedir. Bu durum IV. Cenevre Sözleşmesi'nin ihlali anlamına gelmekteyken, Doğu Kudüs'te işgalci durumunda olan İsrail'in, burada kendi kanunlarını uygulamasının uluslararası hukuken açıkça ihlali olduğunu belirtmek gerekmektedir. Nihayeten İsrail'in buradaki iddiası olan ve kendi mahkemelerinden çıkan kararlar doğrultusunda meselenin “basit bir mülkiyet meselesi” olduğuna yönelik ifadeler temelsizdir. Dahası, örneğin İsrail kolluk kuvvetleri tarafından boşaltılan evlerin akıbetine bakıldığında, bunların dakikalar içerisinde yerleşimciler tarafından doldurulduğu, mahkemeden aksi bir karar çıktığında ise yasal yaptırımların bunlara uygulanmadığı görülmektedir.

Crisis Group'un Aralık 2012 tarihli raporunun, İsrail'in Filistinlilerin topraklarına el koyarken benimsediği stratejisi ve Şeyh Cerrah'ın, bu stratejiye dair yaklaşımlardaki

Harita: Doğu Kudüs'teki Yerleşim Yerleri (Kaynak: B'tselem)

kesişim noktalarından biri olduğunu göstermesi açısından ışık tuttuğunu ifade etmek mümkündür. İsrail, kutsal bölgeler başta olmak üzere Kudüs'ün genelinde nüfuzunu korumak ve buraların "Yahudi kalmasını" sağlamak için nüfusu Yahudi olan 3 kuşağın oluşturulmasını kapsayan bir strateji uygulamaktadır. En dış kuşak, Batı Şeria'da, kuzeyde Givat Zeev, doğuda Maale Adumim ve güneyde Gush Etzion'dan müteşekkil yerleşim yerlerinden oluşmaktadır. Orta kuşak ise Givat HaMivtar, Maalot Dafna, Ramat Eshkol ve Batı ve Doğu Kudüs'ü Cebel el-Meşarif (Scopus Dağı: Bugün İbrani Üniversitesi ve Hadasa Hastanesi'nin üzerinde bulunduğu bölge) ile bağlayan Fransız Tepesi, Neve Yaacov, Gilo, East Talpiot, Ramot Alon ve Pisgat Zeev, Ramat Shlomo ve Har Homa'dan oluşmaktadır ve bu mahalleler, Yahudi ve Arap şehir merkezlerini çevrelemektedir. En iç halka ise Kudüs Eskişehir'i ve etrafındaki kutsal mekânları çevreleyen Şeyh Cerrah,

Cebel Mukabir ve Zeytin Dağı'ndan oluşmaktadır. Buralarda radikal Yahudi grupların iskânı ve yıldırma politikaları ile bölgedeki Arap nüfusun buraları terk etmesine çalışılmaktadır.

Olayların başlangıcındaki kilit isimlerden biri olan Kudüs Belediye Başkan Yardımcısı Aryeh King'in sergilediği profil ve ifadeleri, Şeyh Cerrah ve Doğu Kudüs'teki başta Eskişehir'e mücavir Arap mahalleleri olmak üzere yukarıda ifade edilen Yahudi kuşakları stratejisini doğrulamaktadır. King aynı zamanda, 1948'den önce Yahudilerce satın alınmış olduğu iddia edilen arazileri araştırarak bunların "Yahudilere döndürülmesi"ni amaçlayan "İsrail Toprak Fonu" adlı STK'nın kurucusudur. Bunun da ötesinde Aryeh King, temel amacının "Araplaşma tehlikesi" bulunduğunu iddia ettiği Kudüs'teki toprakların her metrekaresinin Yahudilerde kalması olduğunu ifade etmektedir.

1970'lerden beri mahalledeki araziler üzerinde Yahudi vakıfların hak iddiaları, davalar ve irili-ufaklı çatışmalar söz konusu olurken, 2017 yılı, Şeyh Cerrah'a dair aksiyonun arttığı bir yıl olmuştur. King'in de burada baş rolde oynayan aktörlerden biri olduğu görülmektedir. Ağustos 2017'de The Jerusalem Post'a yaptığı açıklamada 10 yıl içerisinde Şeyh Cerrah'a 400 Yahudi ailenin yerleştirileceğini ve burada temel amaçlarının Mea She'arim ve Cebel el-Meşarif'i birleştirmek olduğunu açıklamıştır.

Şeyh Cerrah'ta yaşananlar, İsrail'in, Kudüs Eskişehir ve çevresindeki kutsal alanların Yahudi kalması adına uygulanan karmaşık bir nüfus ve iskân politikasının sonucudur. Mevcut güç dengesi ve uluslararası toplumun bölgeye dair olaylar öncesi seyreden ilgisizliğine dönmesi durumunda Doğu Kudüs'teki diğer Arap mahallelere yayılarak devam edeceğini ön görmek mümkündür. Uluslararası alanda ve Türkiye'de son dönemde oluşan "olan bitenin yalnızca Radikal Yahudilerin ve bunların iltisaklı olduğu partilerin eseri olduğu" algısı ise eksik bir yaklaşımdır. Zira İsrail devleti ve Kudüs Belediyesi bu gruplara her türlü teknik desteği vermekte, güvenliklerini sağlamakta ve Filistinlilere karşı araçsallaştırmaktadır. Dolayısıyla söz konusu algı ve değerlendirmeler, İsrail yönetimi üzerindeki baskıyı azaltmaktadır ve yanlışır. Sonuç olarak hem Radikal Yahudilerin hem de İsrail ordusunun ve polisinin uygulamalarından bütünüyle İsrail devletinin sorumlu olduğu unutulmamalıdır. ■

KUDÜS KILICI SAVAŞI VE ORTAYA ÇIKAN YENİ FAKTÖRLER

DR. MAHMUD EL-RANTİSİ

Editör Yardımcısı RU'YE TÜRKİYE

“

Sosyal medya araçlarının son yaşanan olaylarda öncekilere kıyasla daha belirgin etkisi oldu ve İsrail'in beklemediği bir biçimde Filistinlilerin tepkileri söz konusu araçların etkisi ile körüklendi.

”

İsrail'in Doğu Kudüs'teki işgal girişimlerinin diğer aşaması Şeyh Cerrah Mahallesi'nde gerçekleşmiştir. Buradan İsrail'in 28 Filistinli aileyi çıkarmaya çalışması ve sonrasında radikal Yahudilerin kutlama yapmak amacıyla Mescid-i Aksa'ya girebilmesi için Sütun Kapısı (Bab'ul Amüd) gibi alanları tahliye etme girişimi sonrasında yaşanan çatışmaların uluslararası kamuoyun-

da ve Filistin direnişinde önemli yansımaları olmuştur. Aşırı Yahudi grupların saldırıları uzun süredir devam etse de son yaşanan olaylarda İsrail hükümetinin bu saldırılara destek sağlaması saldırıların hacmini arttırmıştır. Böylece İsrail'in Başbakanı Binyamin Netanyahu kendi politik çıkarlarını korumak amacıyla Ramazan ayında ve Mescid-i Aksa içinde gerçekleşen saldırıların öncekilere kı-

yasla daha şiddetli olmasına yol açtı.

EL-AKSA OLAYLARINDA MEDYANIN ÖNEMİ

Olayların başlangıcında Şeyh Cerrah ve Mescid-i Aksa'da yaşanan saldırıları yeni iletişim yolları ve teknoloji vasıtasıyla eski savaşlarda olmayan şekliyle tüm dünya takip etti. Filistinli aktivistlerin yaşanan olayları medyaya yansımayan şek-

liyle canlı olarak yayınlamaları, takipçilerin yaşananları sanki Mescid-i Aksa'daymış gibi şahit olmalarına sebep oldu. Fotoğraf ve videoların hızlı bir şekilde yayılmasıyla Kudüs'te ve 1948 işgal bölgesinde bulunan tüm Filistinli gençler Aksa'yı savunmak için toplandılar. Böylece sosyal medya araçlarının son yaşanan olaylarda önceliklere kıyasla daha belirgin etkisi oldu ve İsrail'in beklemediği

bir biçimde Filistinlilerin tepkileri söz konusu araçların etkisi ile kö-rüklendi. Sosyal medya hesaplarının olayların gelişimi ve uluslararası kamuoyuna duyurulmasındaki önemine işaret eden şekilde İsrail Savunma Bakanı Beni Gantz, 13 Mayıs'ta TikTok ve Facebook şirketlerinin müdürleriyle içeriklerin kısıtlanması için toplantılar gerçekleştirdi. Toplantı sonrasında TikTok ve Kudüs Haber Ağı hesa-

bını kapattı. Facebook'a bağlı Instagram ise Şeyh Cerrah olaylarını ortaya çıkaran içeriklere sansür uyguladı.

SON ÇATIŞMALARDAKİ FARKLI DİNAMİKLER

Çatışma denklemine yeni eklenen şok edici bir faktör 48 Filistinli olarak anılan ve 1948 sonrasında İsrail yönetimi altında yaşayan ve göç ettirilemeyen iki milyon Fi-

listinli oldu. Uzun süredir kendilerine karşı baskı uygulanmasına rağmen 48 Filistinlilerinin zulme karşı harekete geçmemiş olması işgal güçlerinin onları denklem dışında saymasına yahut en azından denklemin zayıf faktörü olarak görmesine sebep olmaktadır. Ancak Lod, Tiberya ve Akka'da yaşananlar İsrail yönetimini adeta şoka uğrattı.

Böylece söz konusu Kudüs olduğunda 48 Filistinlileri harekete geçeceklerini kanıtlamış oldular. Dolayısıyla 48 Filistinlilerinin böyle bir ivmeyle çatışmalara katılması yeni bir faktörü çatışma denklemine ekledi. Bu bağlamda artık İsrail hükümeti, 2 milyon kişinin şehirler ve kasabalarda işgale karşı ayaklanmasından daha fazla endişelenmektedir.

Gazze'de Hamas liderliğinde devam eden direniş gücünün Kudüs'teki çatışmaya dâhil olamayacağını düşünen İsrail, İslami Direniş Hareketi'nin (Hamas) Şeyh Cerrah ve Kudüs'teki saldırılara son verme çağrılarını ciddiye almadı. Ancak Hamas bu sürece sert tepki gösterdi. Filistin direnişi, gerçekleştirilen operasyonu Kudüs Kılıcı olarak adlandırırken savaş kabiliyeti ve operasyonları ile İsrail'i daha fazla endişelendirdi. Tel Aviv'i hedef alan askerî kapasite aynı zamanda Ben Gurion ve Ramon Havalimanlarının hava trafiğinin durmasına yol açtı. Ben Gurion'a alternatif olarak kullanılan ve Gazze'ye 250 km uzaklıkta bulunan Ramon, kuşatma altında kısıtlı imkânlarla üretilen ve Ayyaş 250 olarak isimlendirilen füzenin ilk kez kullanılmasıyla vuruldu. Fü-

zenin isminin 1996'da İsrail'in suikastı ile öldürülen Filistinli mühendis Yahya Ayyaş'a ait olduğunu hatırlamak gerekmektedir.

“

Ancak son çatışmalar, İsrail ile yapılan normalleşme anlaşmalarının ne derece kırılğan olduğunu ve Filistinlilerin yaşadığı işgal süreci sonlanmadan ve bağımsız Filistin devleti kurulmadan İsrail'in bölge ülkeleriyle ilişkilerini istikrara kavuşturmasının zorluklarını bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

”

Bu noktada direnişle ilgili bir yeni etken, Gazze'deki yönetimin savaşa Gazze kuşatmasını kırmak yahut askerî bir yetkilinin serbest bırakılmasını sağlamak için girmemiş olmasıdır. Her ne kadar coğrafi ayrılık Kudüs ve Gazze arasına mesafe koymuş olsa da Kudüs ve Aksa'ya gerçekleştirilen saldırılar, Gazze ve Batı Şeria'daki insanları ve mücadele eden grupları daha fazla birbirine bağlamıştır. Yine Hamas merkezli Filistin direnişinin Gazze'de geliştirdiği 500 km'lik tünel ağı füzelerin İsrail uçaklarına hedef olmadan İsrail'i vurabilmesinde önemli rol oynadı. 11 gün süren çatışmalar boyunca Hamas komutanları ve askerlerinin tüneli takviye etmesiyle İsrail, Hamas yönetiminin üst kadrosunu geçmişe nazaran daha fazla zorluk yaşadı. Bu durumu aşmak isteyen İsrail yönetimi sivil yerleşim alanı ve halkı hedef alarak baskı oluşturmak istedi. Ancak bu saldırıların görüntülerinin net bir şekilde or-

taya çıkmasıyla uluslararası toplum, insan hakları örgütleri ve kamuoyu İsrail'e Gazze saldırılarını durdurması için çağrıda bulundu.

YENİ ÇATIŞMALAR SONRASI BELİREN NORMALLEŞME SÜRECİNDEKİ KIRILGANLIKLAR

İsrail geçmiş dönemde uluslararası toplumun baskısı altında kalmış olsa da bu sefer uluslararası toplumun baskısı İsrail için bölgede elde ettiği "kazanımlar" açısından altın bir sürecin sonrasına denk gelmiştir. Bilindiği gibi İsrail, Donald Trump yönetiminin güçlü desteği ile İbrahim Anlaşması bağlamında Körfez'deki bazı ülkelerin öncülük ettiği normalleşme girişimi hızlandırmış ve böylece Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn, Fas ve Sudan İsrail ile resmî ilişkiler kurmuştur. Bu girişime ayrıca Suudi Arabistan gibi bölgenin merkezî ülkeleri de destek vermiştir. Ancak son çatışmalar, İsrail ile yapılan normalleşme anlaşmalarının ne derece kırılğan olduğunu ve Filistinlilerin yaşadığı işgal süreci sonlanmadan ve bağımsız Filistin devleti kurulmadan İsrail'in bölge ülkeleriyle ilişkilerini istikrara kavuşturmasının zorluklarını bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Burada göz önüne alınması gereken önemli bir nokta BAE gibi bazı ülkelerin İran'ı ortak tehdit olarak görmeleri sebebiyle İsrail ile güvenlik ilişkileri kurmalarıdır. Ancak bu ülkeler İsrail'in 17 yıldır kuşatma-işgal altında tuttuğu Filistin direniş hareketlerine karşı dahi kendi güvenliğini sağlayamadığına bir kez daha şahit oldular. Nitekim

Filistin direnişi, İsrail'e yüzlerce roket atarak İsrail'in "meşhur" Demir Kubbe hava savunma sisteminin delinebileceğini ve Filistinliler kadar en az İsrail'in de çatışmaların maliyetini yüklenebileceğini göstermişlerdir. ABD Başkanı Joe Biden'ın İsrail'in Demir Kubbe sisteminin yenilenmesine yardım edeceklerini açıklaması da Demir Kubbe sistemine verilen zararın bir göstergesidir.

Bu çatışmalar ile ilgili söylenebilecek diğer bir nokta, ABD'nin değişen yönetimlerine rağmen kalıcı şekilde İsrail'in süren işgalinden ve savaş hukukunu hiçe sayan yaklaşımından taraf olmasıdır. Yine de Biden, İsrail'in kendini savunma hakkının olduğunu söyleyerek İsrail'i desteklese de Netanyahu ile arasında bazı ayrılıklar olduğu sır değildir. Ayrıca son çatışmalar üzerine Washington'da süregiden tartışmalar, ABD'de bir grubun İsrail'i yük olarak gördüğünü ve İran'la nükleer anlaşmaya engel olma girişimlerinden dolayı da İsrail'e mesafeli yaklaştığını doğrulamaktadır.

“

ABD meseleye daha fazla müdahil olmadan ateşkes çağrılarını kabul etmiştir. Ancak gelişen bu ateşkes durumu uzun yıllardır süren sorunların çözüldüğü anlamına gelmemektedir. ABD'nin en aktif Filistin kuruluşu olan Hamas'a karşı nasıl bir tutum takınacağı buradaki kritik noktalardan bir tanesidir.

”

İsrail işgaline karşı mücadele eden Filistin direnişinde de yeni dinamikler görülmüştür. İsrail ilk kez anlatı ve söylem düzeyinde bu kadar zayıf kalmış, sınırlı bir medya, siyaset ve askerî çevre dışında genel itibarıyla Filistinlerin yaşadığı işgal girişimlerine uluslararası toplum ve Filistin'deki direniş grupları güçlü destek vermiştir.

Kudüs içinde ve 48 Filistinlilerinin buldukları yerlerde İsrail'in saldırılarına yönelik güçlü tepkiler İsrail'in kaygılarını yoğunlaştırmıştır. Bu nedenlerle Tel Aviv yönetimi, sahadaki işler tamamen kontrolden çıkmadan yahut ABD meseleye daha fazla müdahil olmadan ateşkes çağrılarını kabul etmiştir. Ancak gelişen bu ateşkes durumu uzun yıllardır süren sorunların çözüldüğü anlamına gelmemektedir.

ABD'nin en aktif Filistin kuruluşu olan Hamas'a karşı nasıl bir tutum takınacağı buradaki kritik noktalardan bir tanesidir. Yine öncesinde Hamas'ın İsrail tarafından kuşatılmasına ve İran'a tekrar yanışmasına izledikleri politikalar ile katkı sunan bazı Arap devletlerinin Hamas'ı kabul edip etmeyecekleri de bundan sonraki süreci şekillendirecektir. Bu durumlara bağlı olarak Filistin'de bir süreliğine sükûnetin hâkim olma ya da yeni saldırıların başlama ihtimalleri eşit oranda geçerli gözükmemektedir. Ancak her hâlükârda yaşanan son olaylar, Filistin halkının İsrail'in süren işgal girişimlerine daha fazla sabretmeyeceğini ve saldırılara karşı koyabilmek amacıyla güç birliği yapacağını göstermiştir. ■

KUDÜS İNTİFADASI'NDA HAMAS'IN ROLÜ VE İSRAİL'E YÖNELİK MEYDAN OKUMALAR

DR. İDA BARY

Uzman ORSAM

“

Bazı İsraililer Hamas'ın Gazze Şeridi'ni Mescid-i Aksa'ya bağlamak amacıyla roket saldırısı hazırlığını Gazze Şeridi'nden yaptığını iddia ediyorlar. Kudüs'e yönelik saldırı aynı zamanda Hamas'ın kendisini "el-Aksa'nın savunucusu" olarak sunmasını sağlayan önemli bir gelişme olmuştur.

”

Mevcut Kudüs ayaklanmasının kökleri konusunda birkaç nedenden söz edilebilir. Bunlardan birincisi, İsrail güçlerinin Filistinlilerin Mescid-i Aksa'da namaz kılmalarını engellemek için Ramazan ayının başında kontrol noktaları kurmasıdır. İkincisi ise İsrail yönetiminin aşırı sağcı Yahudilerin Arap karşıtı yürüyüşler düzenlemesine izin vermesiyle gerilimin daha da artma-

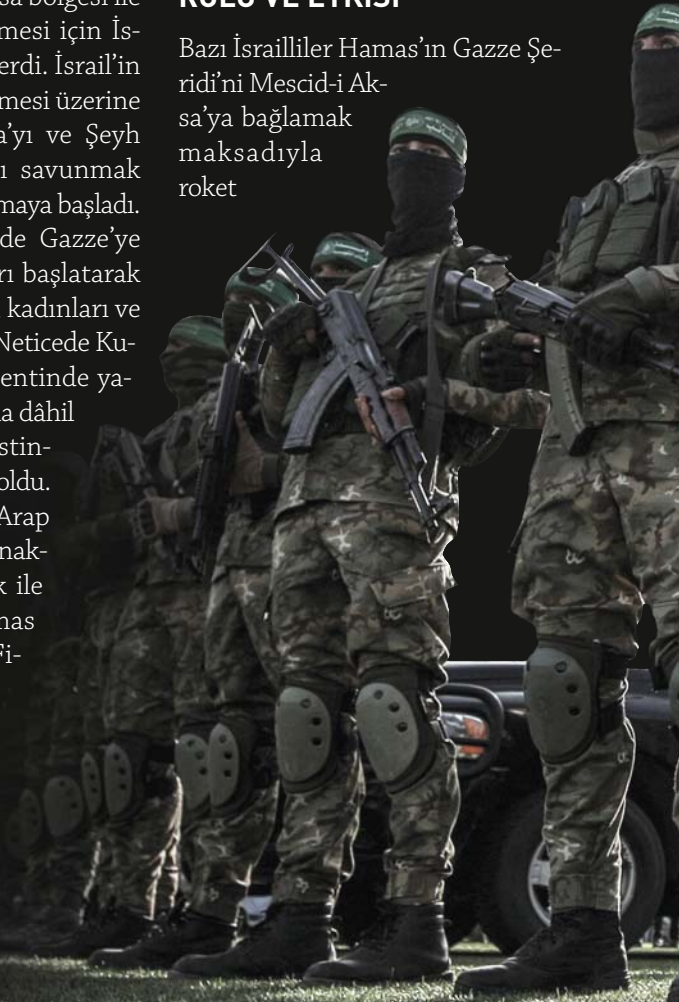
sıdır. Söz konusu iki gelişme, Filistinli sakinlerin Eski Kudüs kent surlarının dışında bulunan bir Filistin mahallesi olan Şeyh Carrah'da evlerinden çıkartılma tehdidiyle birlikte ortaya çıkmıştır.

Bunun üzerine İslami Direniş Hareketi (Hamas), İsrail'e güvenlik güçlerini Mescid-i Aksa bölgesi ile Şeyh Carrah'dan çekmesi için İsrail'e bir ultimatoma verdi. İsrail'in bunu yapmayı reddetmesi üzerine Hamas, Mescid-Aksa'yı ve Şeyh Carrah'daki insanları savunmak için İsrail'e roket fırlatmaya başladı. Buna karşılık İsrail de Gazze'ye karşı yoğun bir saldırı başlatarak birçok masum insanı, kadınları ve çocukları bombaladı. Neticede Kudüs İntifadası, Lud kentinde yaşayan İsraili Araplar da dâhil olmak üzere tüm Filistinliler arasında yayılmış oldu. İsrail ilk kez kendi Arap vatandaşlarından kaynaklanan bir iç karışıklık ile Gazze kaynaklı Hamas ve İslami Cihat gibi Filistin direniş hareketlerinden kaynaklanan bir dış saldırı ile aynı zamanda karşı karşıya geldi.

Filistin roketleri ilk defa İsrail'in en iç noktalarına kadar ulaşmayı başardı. Bu çatışmalar esnasında Filistin roketleri, Filistin direnişinin roket fırlatabildiği en uzun menzil olarak kabul edilen 250 km'ye kadar gidebildi.

ÇATIŞMALARDA HAMAS'IN ROLÜ VE ETKİSİ

Bazı İsraililer Hamas'ın Gazze Şeridi'ni Mescid-i Aksa'ya bağlamak amacıyla roket

saldırısı hazırlığını Gazze Şeridi'nden yaptığı iddia ediyorlar. Kudüs'e yönelik saldırı aynı zamanda Hamas'ın kendisini "el-Aksa'nın savunucusu" olarak sunmasını sağlayan önemli bir gelişme olmuştur. Aslında İsrail hem Hamas'ı hem de Mescid-i Aksa'nın önemini yanlış okumaktadır. Hamas'ın kırmızı çizgisi olan Kudüs ile Gazze Şeridi arasındaki bağ çok güçlüdür. İsrail ise Filistin ve Kudüs meselesinin dinî

bir konu olduğu gerçeğini görmezden gelmek için elinden geleni yapıyor. Bu gelişmeler İsrail-Filistin çatışmasında dinî bir boyut olduğunu göstermekte fakat İsrail meseleyi farklı şekilde göstermeye çalışmaktadır. Bu çerçevede İsrail, bazı Körfez ülkeleriyle gerçekleştirdiği normalleşmenin Filistin ya da Mescid-i Aksa meselesinin dinî boyutunu ortadan kaldırmaya yeteceğini düşünerek aslında ciddi bir yanılsama yaşamaktadır.

Bazı İsraililer ise Hamas'ı mevcut tırmanmaya iten nedenin Filistin seçimlerinin iptali olduğunu iddia ediyorlar. Bu yaklaşıma göre Hamas, seçimleri Filistin yönetimi ile görüşmek için temel platform olarak değerlendirmektedir. Oysa bu iddianın doğru olduğunu belirtmek hatalıdır. Hamas, yapılacak seçimlerde sandalye çoğunluğunu kazanamayacağına inanıyor ve bu tahmin, mevcut Kudüs İntifadası başlamadan önce yapılmıştı.

“

İsrail'in Kudüs'ü de içeren Filistinlilerin yaşadığı problemlere ilişkin hesaplarını yeniden gözden geçirmesi ve Hamas'la çatışmanın bu problemleri çözemeyeceğini anlaması gerekmektedir.

”

İsrail bir diğer iddiası ise Mescid-i Aksa'da yapılan ayaklanmaların kendiliğinden gelişmedi ve bunlara dair hazırlığın Hamas tarafından önceden yapıldığı şeklindedir. Bu yaklaşıma göre, Hamas, Filistinlilerin dinsel duygularını körüklemek amacı ile özellikle Kudüs'ü tercih etmektedir. Aslına bakılırsa İsrail, Kudüs'ün sadece Filistinliler için değil tüm dünya Müslümanları için hassas olduğu gerçeğiyle yüz-

leşmekten kaçınıyor. Hamas, Mescid-i Aksa'nın tüm Müslümanlar için önemini farkındadır ve el-Aksa'nın salt Filistinliler için değil tüm Müslümanlar için hayati mesele olduğunun bilincindedir. Dahası Hamas, kendisini sadece Kudüs'ün ve Mescid-i Aksa'nın savunucusu olarak tanımlamıyor aynı zamanda Kudüs'ü ve Mescid-i Aksa'yı tehdit eden asıl tehlike İsrail'e ilişkin bir yerel-uluslararası farkındalığın oluşmasına da çabalamaktadır.

DEĞİŞEN DİNAMİKLER VE İSRAİL'İN REDDETTİĞİ GERÇEKLER

Tüm bu noktalar göz önüne alındığında İsrail'in Kudüs'ü de içeren Filistinlilerin yaşadığı problemlere ilişkin hesaplarını yeniden gözden geçirmesi ve Hamas'la çatışmanın bu problemleri çözemeyeceğini

anlaması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle Gazze'ye saldırarak masum insanları öldürmek İsrail'e güvenlik ve istikrar anlamında hiçbir kazanım sağlamayacak aksine çatışmaları daha karmaşık hâle dönüştürecektir. Tarihsel süreç göstermektedir ki Filistin direnişinin pes etmesi ve İsrail'in saldırılarının Hamas'ın bu yönelimini sonlandırması ihtimal dışıdır.

İsrail, Batı Şeria'yı bu tırmanmadan uzak tutmak için Filistin yönetimi ile eşgüdüm sağlamayı ve dolayısı ile bu adımın Kudüs İntifadası'nı durdurmaya yardımcı olacağını düşünmektedir. Kısa vadeli bir çözüm sunma imkânı olmasına rağmen uzun vadede intifada dinamiklerinin mevcut olduğunu İsrail yönetiminin fark etmesi gerekmektedir. Öyle ki İsrail, sınırları içerisindeki Araplara yönelik siyasi, ekonomik ve kültürel haklar sağ-

lasa ve bu toplulukları memnun etme konusunda adımlar atsa dahi Filistin'deki iç içe geçmiş sorunların yeni intifadlara yol açmasını engelleyemez. Filistin'deki uzun dönemli işgal sonlandırılmadan, Kudüs meselesi çözüme kavuşmadan, Filistinli mültecilerin evlerine dönüş hakkı verilmeden ve bağımsız Filistin devlet kurulmadan bu dinamiklerin ortadan kalkması ihtimal dışıdır. Ayrıca İsraili Araplar sorunu salt Mescid-i Aksa'nın onlar açısından öneminden ibaret değildir, İsraili Arapları kışkırtan başka sorunlar da bulunmaktadır. İşin ironik yanı, Binyamin Netanyahu hükümeti Arap mahallelerine büyük miktarda maddi kaynak aktararak bu bölgelerin altyapısını ve sosyal hizmetlerini iyileştirmiştir. Ancak bu yatırımlar, İsrail sınırları içerisindeki Filistinlilerin diğer Filistinliler ile olan bağlarını zayıflatmak gibi bir etki yapmaktaki ve bu topluluklar ortak sorunlar konusunda benzer düşünmektedirler.

“

İsrail, Gazze'ye savaş ilan ederek oyunun kurallarını belirleme seçeneğini elinde bulundurmayı ve bu hedefe ulaşmak için de Hamas'ın ve diğer Filistinli grupların askerî kapasitelerine zarar vermeyi amaçlamaktadır.

”

Açıkçası İsrail gerek iç gerekse dış düzlemde büyük bir meydan okumayla karşı karşıya bulunmaktadır. Dolayısıyla İsrail'in daha itidalli ve rasyonel politikalar izlemesi beklenmemektedir. İsrail, Gazze'ye

savaş ilan ederek oyunun kurallarını belirleme seçeneğini elinde bulundurmayı ve bu hedefe ulaşmak için de Hamas'ın ve diğer Filistinli grupların askerî kapasitelerine zarar vermeyi amaçlamaktadır. Dahası Hamas'ın ekonomik-sosyal gücünü tahrip ederek askerî kapasitelerinde gelecekteki ilerlemeleri kısıtlamak istemektedir. Diğer taraftan tüm bu hesaplamalar belki olası çatışmaları geciktirebilir fakat ortadan kaldırması şu anki şartlar göz önüne alındığında mümkün gözükmemektedir. Özellikle tüm Müslümanları ilgilendiren Mescid-i Aksa merkezli gelişmelerde Hamas'ın yeniden harekete geçmesi gözlemlenebilir.

Son çatışmalarda Hamas'ın gösterdiği askerî kabiliyet ve İsrail'i tehdit edebilme durumu ayrıca gelecekteki çatışmaların ve oyunun kurallarının geçmiştekine benzer olmayacağına işaret etmektedir. Dolayısıyla tüm bu faktörleri göz önünde bulundurarak istikrar ve

güvenliğini sağlamak amacıyla İsrail kısa ve uzun vadeli olmak üzere iki temel amaç belirlemelidir. Kısa vadede Tel Aviv yönetimi Mescid-i Aksa'ya müdahale etmekten kaçınmalı, Gazze'ye uyguladığı ablukayı kaldırmalı, aşırılık yanlısı Yahudileri sınırlandırmalı ve nihayet, Arap İsrail vatandaşlarına daha fazla hak vermelidir. Uzun vadede ise Filistinlerin yaşadığı sorunlara çözüm getirecek iki devletli çözümü ve Filistinlilerin bağımsız devlete sahip olma hakkını ciddi şekilde düşünmelidir. Sonuç olarak son yaşanan çatışmalar uzun Filistin-İsrail geriliminin yeni bir halkasını oluşturmaktadır. Bu halkanın uzamaması ve yeni çatışma süreçlerinin eklenmemesi ise Filistin'de işgal rejimi kuran ve uzun yıllardır Filistinlilere çok boyutlu sorunlar yaşatan İsrail'in bu sorunlara tamamıyla adil ve uluslararası hukuk sınırlarında yaklaşmasıyla mümkündür. ■

ABD-IRAK İLİŞKİLERİNDE İRAN VE ABD ASKERLERİNİN GELECEĞİ MESELELERİ

SALİH BERKE ŞENDAĞ

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Gerek Donald Trump döneminde ABD'nin tehdit algısını Ortadoğu'dan Uzakdoğu'ya çevirmesi gerekse 2018 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde ABD'nin artık terörle mücadele yerine büyük güç ve devletlerarası stratejik rekabete odaklanacağını vurgulanması, IŞİD sonrası dönemde Irak'ın ABD dış politikasındaki bu özel konumunu koruyup koruyamayacağı sorusunu beraberinde getirmektedir.

”

Irak; İran-Irak Savaşı, Körfez Savaşı, 11 Eylül saldırıları, 2003 işgali gibi terörle mücadelede demokrasi tahsisine birçok ayrı bağlamda ve uzun bir dönem boyunca ABD'nin

Ortadoğu politikasında merkezi bir yer edinmiştir. Ancak gerek Donald Trump döneminde ABD'nin tehdit algısını Ortadoğu'dan Uzakdoğu'ya çevirmesi gerekse 2018 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde ABD'nin artık terörle mücadele yerine büyük güç ve devletlerarası stratejik rekabete odaklanacağını vurgulanması, IŞİD sonrası dönemde Irak'ın ABD dış politikasındaki bu özel konumunu koruyup koruyamayacağı sorusunu beraberinde getirmektedir.

Beyaz Saray'dan Pentagon'a, Kongre'den Dışişleri Bakanlığına ABD'de dış politika yapımında rol alan ve zaman zaman birbirlerini çelişkide bırakan aktörlerin çeşitliliğine rağmen Başkan Barack Obama'nın ikinci döneminden itibaren Amerikan dış politika aktörlerinin Irak'taki birinci önceliği IŞİD'i yok etmek ve IŞİD benzeri cihatçı grupların ülkede yeniden filizlenmesini engellemek olmuştur. 2011'de Başkan Obama dö-

neminde ülkeden büyük oranda çekilen ABD askerleri, 2014'te Irak hükümetinin Birleşmiş Milletlere (BM) çağrıda bulunarak örgüte karşı resmen yardım istemesiyle yine Obama döneminde IŞİD'e Karşı Uluslararası Koalisyon çatısı altında Irak'a geri dönmüştür. IŞİD tehdidi ciddi oranda azalsa da örgütün kalıntılarıyla mücadelenin devam ettiği Trump döneminde ise Irak giderek ABD-İran rekabeti ve İran'a maksimum baskı politikası üzerinden yorumlanmıştır. Öyle ki terörle mücadele devam ederken bu bağlamda ülkeye konuşlanmış ABD güçlerine karşı milis grupların düzenlediği roket saldırıları ve ABD'nin bu saldırılara misillemeleri, çoğu kez Irak-ABD ilişkilerinin güvenlik çerçevesine indirgenerek açıklanmasına sebep olmuştur.

TRUMP DÖNEMİ ABD-IRAK İLİŞKİLERİNDE İRAN MESELESİ

İran'la yapılan nükleer anlaşmanın kaldırılıp ambargo rejiminin daha ağır bir biçimde geri getirildiği Trump döneminde

Washington'ın, Irak'ın demokratikleşmesi, kurumsallaşması ve istikrara kavuşması gibi konularda önceki dönemlerde de Bağdat'a taahhüt ettiği desteği sürdürmesine rağmen bu dönemde Irak'la ilişkileri neredeyse ABD-İran rekabeti baskılamıştır. Böylesine bir tutumun ortaya çıkmasında Trump faktörünün yanı sıra kendisini ABD'ye karşı direniş (mukaveme) ekseninde tanımlayan ancak Irak resmî güvenlik parçasının da unsuru olan bazı milis grupların, IŞİD'in yenilgiye uğratılmasıyla odağını ülkedeki Amerikan askerî varlığına çevirmesi ve ABD Bağdat Büyükelçiliğinin yanı sıra Amerikan askerlerinin bulunduğu üsleri sık sık roket saldırılarıyla hedef alması kritik bir rol oynamıştır. Ancak Trump yönetimi, Irak hükümetini bilgilendirmeksizin IŞİD'le mücadele kapsamında Irak'a konuşlandırıldığı savaş uçaklarıyla bu saldırılara karşılık vermeyi tercih etmiş ve bu durum, Irak'ta ABD tek taraflılığı sorununu ortaya çıkarmıştır.

“

Trump döneminde Irak, ABD-İran rekabetinin bir sahası hâline gelmekle beraber hem Trump yönetimi hem de milis gruplar bu süreçte birbirilerine karşı düzenledikleri saldırılarla Irak'ın egemenliğini tekrar tekrar çığnemiştir.

”

Bunun en önemli örnekleri olan Aralık 2019'daki Ketaib Hizbullah hedeflerine yönelik saldırılar ve Bağdat Büyükelçiliğine saldırı girişiminin ardından gerçekleştirilen 3 Ocak 2020'deki Kasım Süleymani ve Ebu Mehdi el-Mühendis suikastı, Trump'ın milis gruplara ve İran'a karşı el yükseltmekten kaçınmadığını göstermiştir. Zira İran'ın Kasım Süleymani suikastına misilleme olarak ABD askerlerine ev sahipliği yapan Anbar'daki Ayn el-Esad Üssü'nü balistik füzelerle hedef alması 1979 elçilik krizinden beri iki ülkenin savaşın eşliğine geldiği yegâne an olmuştur.

Dolayısıyla Trump döneminde Irak, ABD-İran rekabetinin bir sahası hâline gelmekle beraber hem Trump yönetimi hem de milis gruplar bu süreçte birbirilerine karşı düzenledikleri saldırılarla Irak'ın egemenliğini tekrar tekrar çığnemiştir. Ancak 2018 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde uluslararası statükoyu tehdit eden revizyonist güçlerle rekabete öncelik vereceğini açıklayan Trump dönemi ABD'sinin bu tutumu, ulusal güvenlik stratejisiyle çelişmemiştir zira Rusya ve Çin'in yanı sıra aynı planda İran'da bu tür bir devlet kategorisinde sınıflandırılmaktadır. Yani ABD, 2005 yılında terörist listesine aldığı Kasım Süleymani'ye suikast düzenleyerek hem teröre hem de İran'a karşı bir skor elde etmeyi amaçlamış, bu nedenle suikast ABD'nin güvenlik paradigmasındaki devamlılık ve değişimi aynı anda gözler önüne sermiştir.

JOE BIDEN'İN IRAK YAKLAŞIMINDAN İLK İZLENİMLER

İŞİD'le mücadele veya İran'ın ve vekil milis gruplarının ülkedeki tahakkümünün kırılması gibi Irak'ta ABD'yi bekleyen sorunların sürekliliğine rağmen bu problemlere karşı verilen refleksi, Biden ile öncülü Trump yönetimini birbirinden ayırmaktadır. Roket saldırıları nedeniyle Irak hükümetini İran'dan katbekat ağır ekonomik yaptırımlar ve Bağdat Büyükelçiliğini kapatmakla tehdit eden, saldırılara misliyle karşılık veren Trump yönetiminin aksine Joe Biden'ın Şubat 2021'deki Erbil Havalimanı saldırısına karşılık olarak yapılan Amerikan hava saldırısında İran'la ilintili milis gruplara orantılı bir karşılık vermeyi ve aksiyon almadan önce Irak'taki soruşturma sürecini beklemeyi tercih ettiği

görülmüştür. ABD'nin saldırıyı düzenleyen Ketaib Seyyid eş-Şuheda isimli milis grubu Irak'ın dışında, Suriye'de kümelendiği Elbu Kemal kırsalında vurması, Biden yönetiminin egemenlik hakkı tartışması kapsamında Irak hükümetini siyaseten zorda bırakabilecek bir hamleden kaçınmaya gayret ettiğini ortaya koymuştur. Ayrıca Irak güvenlik bürokrasisinin resmî bir parçası olan bir milis grubunu Suriye'de vurmak, bu grubun Iraklı kimliğinden ziyade İran'la iltisakını ortaya koymuştur. Yani Biden bir yandan bu tür milis gruplara taviz verilmeyeceğinin sinyalini verirken diğer yandan Trump dönemi Amerikan tek taraflılığından kaçınmaya özen göstermiştir.

Süleymani suikastı ile Biden'ın göreve başlamasının arasında geçen süre zarfında ABD, İŞİD'le mücadeledeki başarıyı, Iraklı güvenlik güçlerinin artan kapasitesini ve koronavirüs salgınına gerekçe göstererek Irak'taki sekiz üstün çekilmiş ve ülkedeki asker sayısını 5200 seviyesinden 2500'e indirmiştir.

Biden'ın başkanlığının ilk beş ayı itibarıyla ABD'nin Irak özelindeki dış politika hedeflerinin Trump dönemiyle büyük ölçüde devamlılık arz ettiği, ancak Süleymani suikastından beri ikili ilişkilerdeki en sıcak konu başlığının İŞİD'le mücadele kapsamında Irak'ta bulunan ABD askerlerinin ülkedeki geleceğinin teşkil ettiği öne sürülebilir. Süleymani suikastı ile Biden'ın gö-

reve başlamasının arasında geçen süre zarfında ABD, IŞİD'le mücadeledeki başarıyı, Iraklı güvenlik güçlerinin artan kapasitesini ve koronavirüs salgınını gerekçe göstererek Irak'taki sekiz üstün çekilmiş ve ülkedeki asker sayısını 5200 seviyesinden 2500'e indirmiştir. Böylelikle ABD, ülkedeki İran'la ilintili milis gruplara herhangi bir başarı sahiplenme şansı vermeden birliklerini daha güvenli bir konuma getirmiştir. Her ne kadar Başkan Biden'ın Ortadoğu'da ilk telefon görüşmesini gerçekleştirdiği liderin Irak Başbakanı Mustafa el-Kazımi olması ya da Beyaz Saray'daki yeni yönetimin onayladığı ilk hava saldırısının Iraklı bir milis gruba karşı gerçekleştirilmesi ABD-Irak ilişkilerinde bir gösterge olarak yorumlansa da bu gelişmeler Erbil saldırıları kapsamında konjonktürelidir.

IRAK'TAKİ ABD ASKERLERİNİN GELECEĞİ

1991'de Kuveyt'i işgalden kurtarmak için gerçekleştirilen Çöl Fırtınası Harekâtı'nın Saddam Hüseyin rejimini devirmeden sonlanmasının bir hata olduğu 2003 işgaline giden süreçte ABD'de bilhassa neo-muhafazakârlar tarafından sıkça dile getirilmiştir. 2003'te başlayan Irak'ın işgali nedeniyle yüz binlerce Amerikan askeri Irak'a konuşlanırken, Obama'nın seçim kampanyasındaki vaatlerine paralel olarak Aralık 2011'de son ABD askeri Irak'ı terk etmiş ve ABD-Irak ilişkilerinde yeni bir sayfa açılmıştır. Ancak Amerikan askerlerinin Iraklı güvenlik güçlerine sağladığı eğitim, rehberlik ve kapasite gelişimi gibi faaliyetlerin de 2011'de son bul-

ması, kurumsal bir yapı kazanmayan Irak ordusunun 2014'te IŞİD'e karşı yaşadığı mağlubiyeti anlamlandırmadaki en önemli argümanlardan biri olmuştur. Bu bağlamda Beyaz Saray'daki ilk 150 gününü geride bırakan Biden yönetiminin, Afganistan'ın aksine Irak'taki Amerikan askerlerinin geleceği hakkında sessizliğini korumaya devam etmesi daha net bir şekilde okunmaktadır. Diğer bir ifadeyle tarihte Irak'tan iki kere asker çeken Washington'un, bu çekilmelerin ülkede yarattığı istenmeyen sonuçları göz önünde bulundurarak üçüncü bir çekilme için acele etmediği görülmektedir.

Başbakan Kazımi ülkedeki muharip ABD askerleriyle Irak güvenlik güçlerine eğitim, rehberlik ve danışmanlık faaliyetleri sunan ABD askerleri arasında bir ayrıma başvurmaktadır. Birinci gruptaki askerlerin çekilmesini arzulayan Kazımi, Iraklı güvenlik güçlerinin kapasite gelişimi için ikinci gruptaki askerlerin ülkedeki varlığından faydalanmak istemektedir.

Nasıl ki ABD Irak resmî güvenlik bürokrasisinin bir unsuru olan Haşdi Şaabi'nin içerisindeki İran'la ilintili kişi veya milis grupları hedef alırken Haşdi Şaabi'yi bütüncül olarak hedefe koymaktan kaçınıyorsa Irak Başbakanı Mustafa el-Kazımi de ülkedeki Amerikan askerleri konusunda benzer bir yaklaşım sergilemektedir. IŞİD'in tamamen yok edildiği ve ABD as-

kerlerinin ülkeden çekildiği durumda kendisini IŞİD'le mücadele ve ABD'ye karşı direniş üzerine bina eden milis grupların silah bulundurma sebebini kaybedeceğini daha önce birkaç kere ima eden Başbakan Kazımi, Irak'taki ABD askerî varlığı ile İran'la ilintili milis grupları birbirlerinin dışlayıcı olarak görmekte, yani iki gücün aynı anda Irak'ta bulunmasının taraflar arasındaki düşmanlığı ister istemez körüklediğini düşünmektedir. Bu noktada Başbakan Kazımi ülkedeki muharip ABD askerleriyle Irak güvenlik güçlerine eğitim, rehberlik ve danışmanlık faaliyetleri sunan ABD askerleri arasında bir ayrıma başvurmaktadır. Birinci gruptaki askerlerin çekilmesini arzulayan Kazımi, Iraklı güvenlik güçlerinin kapasite gelişimi için ikinci gruptaki askerlerin ülkedeki varlığından faydalanmak istemektedir.

Ancak Haşdi Şaabi içerisindeki İran'la ilintili milis grupların saldırılarının durması için kayıtsız şartsız ülkedeki tüm Amerikan askerlerinin çekilmesini şart koşması ve ülkedeki Amerikan varlığını hedef alan roket saldırılarının önlenememesi, ABD-Irak ilişkilerindeki açmaz faktör olmaya devam edecektir. Bu nedenle Biden yönetimi ülkedeki birliklerinin güvenliği için Irak hükûmeti üzerindeki baskıyı arttırsa da bu baskının Trump dönemindeki gibi sert yaptırım tehditlerine evrilmesi an itibarıyla olası gözükmemektedir. Sonuç olarak, Irak-ABD ilişkilerindeki İran faktörü ve ABD askerlerinin durumu hâlen belirsizliğini sürdüren iki önemli mesele olarak devam etmektedir. ■

GÜNCEL VERİLER IŞIĞINDA IRAK'TAKİ İNSANİ DURUM

ALPER CEZMİ ÖZDEMİR

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Son yıllarda IŞİD tehdidinin küresel ölçekte gündemden düşmesi ise uluslararası aktörlerin Irak'taki insani durumu giderek görmezden gelebilmesine sebep olmuştur.

”

Eski Irak Başbakanı Haydar Abadi'nin terör örgütü IŞİD'e karşı zafer ilan etmesinin dördüncü yılına girerken Irak'taki insani durum kırılganlığını sürdürmektedir. Sürüncemede kalmış iç göç meselesi, güvenlik zafiyetlerinden dolayı geri dönüşlerin yavaşlaması, temel kamu hizmetleri ve iş olanaklarının eksikliği Irak'taki insani durumu derinleştiren faktörlerdir. Son yıllarda IŞİD tehdidinin küresel ölçekte gündemden düşmesi ise uluslararası aktörlerin Irak'taki insani durumu giderek görmezden gelebilmesine sebep olmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) Irak İnsani Müdahale Planı raporuna göre, Irak'ta %28'i kadın, %44'ü çocuk olmak üzere 4,1 milyon kişi insani yardıma muhtaçtır. 2016 yılından beri insani durumda iyileşme olsa da Irak'ta bir milyondan fazla kişi çatışmaya bağlı

olarak terk ettikleri evlerine dönememişlerdir.

2016 yılında altı milyon kişi yerinden edilmişken günümüzde 4,7 milyon kişi menşé bölgelerine geri dönebilmiştir. Ancak savaş ortamının yarattığı yıkım ve temel kamu hizmetlerinin eksikliği, geri dönebilmiş kişiler için sorun teşkil etmeye devam etmektedir. Mevcut sıkıntıların üstüne Kovid-19 salgını

ve petrol fiyatlarındaki düşüş, yerinden edilmiş kişiler dâhil olmak üzere sosyo-ekonomik kırılganlıkları arttırmış, hâlihazırda olan sorunların derinleşmesine yol açmıştır. Ayrıca Ekim 2019'da ülkenin güney vilayetlerinde başlayan protesto hareketi, siyasi çalkantılar ve erken seçim gündemi, odakları Irak'taki insani durumdan uzaklaştırmıştır.

Tablo 1**Menş e Vilayete Gö re Dağı tılmış Ü lke İ çinde Yerinden Edilmiş Kiş iler**

Anbar	Babil	Bağ dat	Diyala	Erbil	Kerkük	Ninova	Selahaddin	Toplam
133.701	41.464	42.255	72.522	8.738	77.758	687.875	141.454	1.205.767

**İ NSANİ YARDIM
MÜ DAHALELERİ VE
EKSİ KLİKLER**

Tablo 1’de görü ldü ğ ü zere ü lke i çinde yerinden edilmiş kiş ilerinin menş e vilayetleri öncelikli olarak Ninova, Anbar, Selahaddin, Kerkük ve Diyala’dır. Bu bölgelerde insani yardıma ihtiyaç duyan nüfus yoğunluklu olarak görü lmektedir. Özellikle Ninova, Selahaddin ve Anbar vilayetlerinde yaşam standartları Irak genelinde en düşük seviyelerdedir. Dolayısıyla bu böl-

gelerdeki güvenli ğ i tesis etme ve ekonomik kalkınmaya yönelik girişimler kalıcı geri dönüşlerin başlaması için katkı sağlayacaktır.

Ancak Bağ dat yönetiminin bu yönde bir yaklaşım sergilediğini söylemek doğru olmayacaktır. Tablo 2’de görü ldü ğ ü zere, 2021 yılı Irak bütçesinde en az bütçe ayrılmış vilayetler, ü lke i çinde yerinden edilmiş kiş ilerinin en çok görü ldü ğ ü Ninova, Selahaddin ve Anbar’dır. Bu tezatlık, Bağ dat’ın konuya yönelik duruşunu sergilemektedir.

Öyle ki normal hayata dönüş için en çok mali deste ğ e ihtiyaç duyan bölgeler, Bağ dat yönetimi için öncelikli değildir. Siyasi liderlerce Musul gibi en çok yıkım yaşamış bölgelerin yeniden yapılandırılması hakkında söylemler bulunsa da yerinden edilmiş kiş ilerinin geri dönüşünü sağlayacak ciddiyette gelişmelerin kaydedilmedi ğ i söylenebilir. Ayrıca, İ Ş İ D’in Irak’ın batı vilayetlerinde kontrolü sağlamasını kolaylaştıran sosyo-ekonomik dinamikleri değiştirmek için de somut adımlar atılmamıştır.

Tablo 2

Vilayet	Ayrılan Kalkınma Bütçesi (Dinar)
Bağdat	3.2 trilyon
Dikar	1.3 trilyon
Basra	1.1 trilyon
Babil	1.03 trilyon
Diyala	867 milyar
Necef	757 milyar
Divaniye	732 milyar
Kerbela	704 milyar
Vasit	653 milyar
Meysan	478 milyar
Mutenna	376 milyar
Ninova	124 milyar
Anbar	95 milyar
Selahaddin	68 milyar

Ancak BM'nin yardım için hedeflediği kesim, ihtiyaç sahibi olan 4,1 milyonluk nüfusun sadece %36'sını oluşturmaktadır. Böylece ihtiyaç sahibi kesimin önemli bir kısmı yardımdan yoksun kalmaktadır.

BM ve partner organizasyonları 2021 yılında 1,5 milyon Iraklıya, koruma yardımı, temel sağlık ve kışa hazırlık hizmetleri ve acil durum gelir yardımı gibi müdahaleler dâhil olmak üzere insani yardım götürmeyi planlamaktadır. Ancak BM'nin yardım için hedeflediği kesim, ihtiyaç sahibi olan 4,1 mil-

yonluk nüfusun sadece %36'sını oluşturmaktadır. Böylece ihtiyaç sahibi kesimin önemli bir kısmı yardımdan yoksun kalmaktadır. Ayrıca, kamp dışında yaşayan kişilerin sayısı arttıkça bu nüfusa yardım ulaştırmak zorlaşmaktadır. Öyle ki kampların kapatılmasından itibaren evine geri dönen veya ikincil göçe maruz kalan kişilere götürülmesi hedeflenen yardımların sadece %68'i yerini bulmuştur. Bu sorunun ana nedeni hedef kitlenin takibinin zorlaşması ve sahadaki yardım aktörlerinin eksikliğidir.

KAMPLARDAKİ VE GERİ DÖNÜŞLERDEKİ SON DURUM

Ekim 2020 – Ocak 2021 tarihleri arasında ülke içinde yerinden edil-

miş kişiler için kurulmuş 14 kamp, Irak merkezî hükümeti kararınca kapatılmıştır. Kapanmalarla birlikte Ekim 2020'den beri 43 bin Iraklı evlerine geri dönmüş, 22 bin Iraklı ise ikincil göçe maruz kalmıştır. Bağdat yönetiminin kontrolünde olan dört kamp açıkken bu kamplarda sadece 12 bin Iraklı bulunmaktadır.

Habersiz şekilde kamplardaki barınak haklarını kaybeden kişiler, gelir kaybı, sağlık hizmetlerine erişimememek ve besin eksikliği gibi ciddi sorunlarla yüzleşmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre kampların dışında kalmış kişilerin çoğunluğu barınak sıkıntısı çekmektedir. Bu kişiler derme çatma yapılarda yaşamaya başlamış, en az %60'ı hiç gelir sahibi olmadıklarını ve borçlar ile yaşamlarını sürdürdüklerini belirtmiştir. Kamplarda yaşayan nüfus ise başka sorunlarla karşı karşıyadır. Yıllar içerisinde Irak Göç Bakanlığı ve ilgili devlet kurumlarının kamp bakımları için ayırdığı bütçelerde azalmaya gidilmiş, kamplardaki yaşam standartlarında düşüş yaşanmıştır. Enerji eksikliği, su sıkıntısı ve eğitimin sekteye uğraması bütçe yetersizliğinden dolayı derinleşmiş sorunlardır.

2021 Ocak-Şubat aylarında 20 bin geri dönüş kaydedilmiştir. Bu aylar, Aralık 2020'de kaydedilen 49 bin geri dönüşten azalma gösterdiği gibi 2015 yılından beri geri dönüşlerin en az görüldüğü zaman dilimi olmuştur. Menşe bölgelerdeki güvenlik sorunları, temel hizmetlerin eksikliği ve sosyal dokunun hasar görmüş olması geri dönüşlere engeldir. Örneğin Sincar'da geri dönüşler başlamış olsa da

mevcut güvenlik zafiyetlerinden dolayı, beklenen seviyelerin altında kalmıştır. Sincar'da devlet güvenlik kurumlarının kontrolü tesis edememesi, dağınık milis yapıların ve hatta PKK gibi terör örgütlerinin bölgede varlık göstermesini kolaylaştırmıştır. Bu grupların kendi içinde de düşük çaplı rekabet içinde olması bölgede kalıcı bir barış sürecine geçilmesinin önünde durmaktadır. Bölge halkı için hayatın normalleşmesi ve kalıcı geri dönüşlerin başlaması için güvenlik mekanizmasının devlet kontrolü altına alınması elzemdir.

Öte yandan Kerkük, Anbar ve Diyala'da devam eden IŞİD aktivitesi ayrı bir güvenlik sorunu teşkil etmektedir. Terörle mücadele ekiplerinin IŞİD terör eylemlerinin önüne geçme konusundaki görece başarısına rağmen, bu üç bölgede hala güvenlik boşlukları vardır. IŞİD'in Irak'ta toprak kontrol etme potansiyeli oldukça düşük olsa da geçtiğimiz yıla nazaran terör eylemlerinde artış olmuştur. Artan terör eylemlerinin yarattığı endişe, yerinden edilmiş kişilerin bu bölgelere dönüşünü zora sokmuştur.

Geri dönüşlerin önündeki bir diğer engel ise IŞİD ile mücadele sürecinde yıkılmış yerleşim yerlerinin yeniden yapılandırılmamasıdır. Hatta geri dönüş sağlayamayan kişilerin %87'si bunun sebebinin evlerinin yıkılmış ya da zarar görmüş olmasına bağlamaktadır. Yeniden yapılandırma adına adımların atılmaması kaynak eksiklikleriyle beraber bölgedeki güvenlik sorunlarına atfedilebilir. IŞİD ile savaşın en yoğun yaşandığı yerlerden biri olan Musul'da kontrol sağlamış olan milislerin bölgedeki

istikrarı sarsan tutumları olmuştur. Bu durum yeniden yapılandırma ve güvenliğin tesisinin birbirinden ayrılmaz olgular olduğunu göstermektedir. Milis grupların Musul gibi bölgelerde oluşturduğu ranta dayalı sistem, yeniden yapılandırma için yatırım yapmak isteyecek aktörleri bölgeden uzaklaştırmaktadır.

ERKEN SEÇİMLERDE YERİNDEN EDİLMİŞ KİŞİLER MESELESİ

10 Ekim 2021 tarihinde yapılması planlanan seçimlerde yürürlüğe girecek olan yeni seçim yasası, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin oy kullanabilmesi için özel hükümler bulundurmaktadır. Yasaya göre yerinden edilmiş kişiler biyometrik kayıt yaptırdıkları takdirde menşe bölgelerindeki adaylar için buldukları bölgelerde oy kullanabilecekler. Yerinden edilmiş kişiler, biyometrik seçmen kayıtlarını yaptırabilmek için sivil statü kimliği ve Irak vatandaşlık sertifikası gibi belgeleri beyan etmek durumundadır. Bu belgeleri beyan etmeyen Iraklılar kayıt işlemlerini yapamayacak ve oy kullanamayacaktır. Yerinden edilmiş kişilerin yüzleştiği en yaygın problemlerden biri kimlik belgelerinin kayıbyken kayıt sürecine dair bu prosedürler yerinden edilmiş kişileri seçim sürecinden uzaklaştırmaktadır.

2021 Nisan ayında yayınlanan UNAMI seçim hazırlık raporunda belirtildiği üzere seçmen kayıt dönemi başladığından beri 23 bin yeni kayıt yapılmış, 2019'dan beri toplam 96 bin Iraklının kaydı tamamlanmıştır. Bu figürlerin toplamı ülke genelindeki yerinden

edilmiş kişilerin %10'undan az bir orana tekabül etmektedir. Bu oranların düşük kalması kamplarda yaşayan nüfusun düşüklüğüne itihaf edilebilir. Nitekim Irak Seçim Komisyonu seçmen kayıt eforlarını kamplardaki nüfusa yoğunlaştırmış, kamp dışında yaşayan kitleye ulaşamamıştır.

Günümüzde Bağdat'ta hâkim olan siyasi atmosfer ise yerinden edilmiş ve yardıma muhtaç Iraklıları nizami siyasete dâhil edecek bir iradenin oluşmasının önüne geçmektedir.

Öte yandan Tablo 1'de görüldüğü üzere yerinden edilmiş kişiler, Irak siyasi elitinin oy desteği bulamadığı vilayetlerde yoğunlaşmaktadır. Yıllar içinde gelişen mezhepsel çatışma ortamı ve IŞİD terörünün bölgedeki istikrarı sarsması, birçok etnik ve dinî grubun siyasi temsil kapasitesini düşürmüştür. Günümüzde Bağdat'ta hâkim olan siyasi atmosfer ise yerinden edilmiş ve yardıma muhtaç Iraklıları nizami siyasete dâhil edecek bir iradenin oluşmasının önüne geçmektedir. Siyasi iradenin eksikliğine ek olarak Irak devletinin kapasite sorunları söz konusu bölgelerin istikrar ve normalleşmeye kavuşmasını zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, toplumun önemli bir kesiminin temsil potansiyelinin kaybolduğu hatta siyasi süreçlerden büyük oranda uzaklaştırıldığını söylemek mümkündür. ■

YPG'NİN ABD'DEKİ LOBİCİLİK FAALİYETLERİNİN AMAÇLARI

SİBEL DÜNDAR

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Lobi firmasının faaliyetleri sonucunda ABD'nin, terör örgütüne sahada vermiş olduğu desteğin politik düzeye çıkarılması amaçlanmaktadır.

”

M ayıs ayı başında gündeme gelen bir haber ile terör örgütü PKK'nın Suriye kolu YPG'nin, ABD'de lobi çalışmaları kapsamında Cumhuriyetçilere yakın bir lobi şirketi ile anlaştığı ortaya çıkmıştır. ABD'deki lobi faaliyetlerine ilişkin haberleri derleyen Foreign Lobby Report'ta yer alan bilgiler ile YPG'nin ABD'de lobıcilik faaliyetlerine başladığı haberi doğrulanmıştır. Bu kapsamda YPG/PKK adına hareket

eden Nuri Mahmud ve Cumhuriyetçi lobici James Dornan'ın sahibi olduğu “Jim Dornan Strategies” adlı lobi firması arasında 30 Nisan 2021'den itibaren geçerli olmak üzere bir anlaşma imzalanmıştır. Aynı zamanda eski bir kongre çalışanı olan Dornan, anlaşmanın detayları ile ilgili açıklama yapmayı reddederken, lobi firması üzerinden örgüte sunulacak olan stratejik danışmanlık hizmeti ile YPG'nin ABD nezdindeki meşruiyetinin arttırılması hedeflenmektedir. Bu gelişme sahada fiilî olarak bulunan ve hâlihazırda IŞİD ile mücadele kapsamında ABD öncülüğündeki Uluslararası Koalisyon Güçleri'nin askerî, lojistik, mali ve teknik desteğini alan terör örgütü YPG'nin, aldığı yardımı bir üst seviyeye ulaştırma gayreti içinde olduğunu göstermektedir. Lobi firmasının faaliyetleri sonucunda ABD'nin, terör örgütüne sahada vermiş olduğu desteğin politik düzeye çıkarılması amaçlanmaktadır.

LOBİCİLİK ANLAŞMASININ DETAYLARI VE HEDEFLER

Foreign Lobby Report'ta yer alan detaylara göre anlaşma çerçevesinde yapılacak olan lobcilik faaliyetleri Cumhuriyetçi Dornan ile YPG'nin kadın örgütü YPJ'nin başında yer alan Nevruz Ahmed arasında koordine edilecektir. ABD'deki lobi faaliyetleri kapsamını düzenleyen ve 1938 yılında yürürlüğe giren Foreign Agents Registration Act çerçevesinde yapılan anlaşma ile YPG üyeleri ve ABD'li siyasetçiler, sivil toplum örgütleri, eğitim ve medya kuruluşları arasında iletişim sağlanacak ve organize edilecek olan toplantılarda taraflar doğrudan bir araya gelebilecektir. Lobi firması tarafından gerçekleştirilecek bu faaliyetler için ise 7 bin dolar civarında bir ödeme yapılması talep edilmiştir.

YPG'nin bir lobi firması ile anlaşmasının altında yatan diğer bir neden YPG liderlerinin Washington'a yapmayı planladığı ziyaretlerin mümkün kılınabilmesidir. Örgütün bu hususta daha önce de bazı girişimleri olmuş ancak bir NATO müttefiki olarak Türki-

ye'nin, terör örgütü mensuplarına vize verilmemesi hususunda ABD'ye nota vermesi ile bu girişimler engellenebilmiştir. Son olarak Ekim 2019'da ABD'nin eski Başkanı Donald Trump tarafından sosyal medyada skandal bir paylaşım yapılmış ve YPG'nin sözde yöneticisi Mazlum Kobani için, "General Mazlum, nazik sözleriniz ve cesaretiniz için teşekkür ederim. Lütfen en içten saygılarımı Kürt halkına iletin. Seni yakın bir zamanda görmek için sabırsızlanıyorum" ifadesi kullanılmıştır. Yapılan paylaşım YPG liderinin Beyaz Saray'a davet edildiği şeklinde yorumlanmış ve Türkiye'nin devreye girmesi ile durumun önüne geçilmiştir. Konu ile ilgili Türkiye tarafından yapılan açıklamalarda, Mazlum Kobani'nin ABD'ye giriş yapması durumunda kırmızı bülten dâhilinde yakalanması ve Türkiye'ye iade edilmesi talebi vurgulanmıştır. Nitekim Mazlum Kobani hakkında 2005 yılında Türkiye tarafından yakalama kararı verilmiş ve 2008 yılında da Interpol tarafından hakkında kırmızı bülten çıkarılmıştır. 196 ülkede geçerli olan kırmızı bülten, ABD'nin de taraf olduğu bir uygulamadır. Bu

nedenle varılan anlaşma ile Kobani başta olmak üzere örgütün bazı yetkin kişilerinin Washington ziyareti önündeki engeller kaldırılmak istenmektedir.

“

2020 yazında gerçekleştirilen bir hamle ile Ayal Frank ve firması "AF International" örgütün Washington ofisi bünyesine dâhil edilmiştir. Ofisin çalışmaları dâhilinde hareket edecek olan lobi firmasının görevleri ise örgüte iletişim stratejileri konusunda danışmanlık yapılması ve medya ile iletişim taslaklarının hazırlanması olarak tanımlanmıştır.

”

GEÇMİŞ GİRİŞİMLER

YPG'nin lobi firması ile yapmış olduğu anlaşma bu alanda atılan ilk adım değildir. Suriye krizinin patlak vermesinin ardından ülkenin kuzeydoğusunda varlık göstermeye başlayan ve 2012'den beri ABD ile temaslarda bulunan YPG, IŞİD ile mücadele üzerinden ciddi yardımlar almış ve bu dönemden itibaren çeşitli yerlerde temsilcilikler açmıştır. Mart 2018'de ortaya çıkartılan resmî belgelere göre, aralarında üst düzey YPG/PKK yöneticilerinden Senam Mohamed'in de olduğu bir grubun, Washington'da bir ofis açılması ve terör örgütünün ABD'deki faaliyetlerinin "Suriye Demokratik Konseyi" adı altında temsil edilmesi için başvuru yaptığı öğrenilmiştir. Örgütün daha öncesinde de aynı amaçla farklı zamanlarda başvuru-

ruarda bulunduğu, ABD Özel Kuvvetler Komutanı Orgeneral Raymond Thomas'ın ise söz konusu talebin gerçekleştirilebilmesi için isim değişikliği yapılması konusunda tavsiye verdiği öğrenilmiştir. Verilen tavsiyeye uyarak Suriye Demokratik Güçleri ismi ile hareket eden örgüt, ABD yönetimi içinde etkili bir siyasi destek alma kapsamında çalışmalarını yürütmeye devam etmiştir.

ABD yönetimi içinde etkili bir siyasi destek alma hususunda attığı adımları hızlandıran YPG'nin son iki yıl içinde lobicilik faaliyetleri üzerinden bir ilerleme kaydettiği gözlemlenmiştir. 2020 yazında gerçekleştirilen bir hamle ile Ayal Frank ve firması "AF International" örgütün Washington ofisi bünyesine dâhil edilmiştir. Ofisin çalışmaları dâhilinde hareket edecek olan lobi firmasının görevleri ise örgüte iletişim stratejileri konusunda danışmanlık yapılması ve medya ile iletişim taslaklarının hazırlanması olarak tanımlanmıştır.

Foreign Lobby Report tarafından Şubat 2021 içinde yayımlanan bir diğer haberde de "Kürtler İçin Adalet" (JFK) adı altındaki bir örgütün, Joe Biden yönetiminin ve Kongre'nin Ortadoğu politikasında Türkiye, Irak, Suriye ve İran'da yer alan Kürtlerin ve sözde Kürdistan'ın öncelik hâline getirilmesi için bir lobi firmasını devreye soktuğu iddia edilmiştir. Fransa-ABD ortaklığında kurulan ve New York merkezli bir grup olan JFK, "program kapsamında en iyi ABD'li hukuk firmasının seçildiğini ve amaçlarının sistematik bir çalışma yürütüp, Biden yönetiminin Kürtler

ile ilgili siyaset ve kararlarının kendi davalarının yararına olmasını sağlamak olduğunu" duyurmuştur. Şimdiye kadar ki en büyük lobi faaliyeti olarak adlandırılan bu programda Cumhuriyetçi ve Demokrat partilerinin eski üyelerinden önemli isimler yer almaktadır. CIA Eski Başkanı ve ABD Güçleri Ortadoğu Sorumlusu David Petraeus, Eski Florida Valisi ve Cumhuriyetçi Parti Başkan Adayı Jeb Bush, eski ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Howard Berman, Senatör Joseph Liberman ve Kongre'nin eski üyelerinden Mark Kirk ve Steve Israel program kapsamında öne çıkan isimler arasındadır. ABD'de değişen yönetim sonrasında Suriye'deki yerel müttefiki YPG/PKK'ya var olan desteğin daha somut hâle geleceği beklentisi yükselmiştir. Terör örgütünün medya organları tarafından yayımlanan haberlerde Biden, "şimdiye kadar ki en Kürt yanlısı Başkan" olarak nitelendirilmiş ve yeni yönetimden umutlu oldukları mesajı verilmiştir.

“

YPG'nin, Suriye'nin kuzeydoğusundaki varlığını sağlama alma hususunda hareket ettiği ve bölgedeki ABD askerî varlığının en azından iki katına çıkarılması yönünde bir beklentisi olduğu bilinmektedir. Bu amaçlar ile hareket ederek Trump döneminden itibaren arttırılan siyasi temaslar, Biden yönetiminin başa gelmesi ile çeşitlendirilmeye çalışılmaktadır.

”

ABD'de karar alma süreçlerinin önemli bir bileşeni olan lobi grupları, geniş bir zeminde hareket etmekte ve neredeyse her kesim tarafından yasama organı üzerinde bir güce sahip olmak adına kullanılmaktadır. Karar alıcıların belirli bazı politikaları benimsemesi ve uygulaması anlamında lobicilik faaliyetlerinin önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir. Belirli bir kitleyi, şirketi veya yabancı bir ülkeyi temsil eden lobi firmaları, faaliyetlerini yasal çerçevede (Yabancı Temsilciler Yasası ve Federal Lobi Yasası) yürütebilmektedir. ABD'den daha fazla siyasi destek alma talebi ile hareket eden YPG de, Biden yönetimindeki kişilere daha kolay ulaşmak ve Suriye'ye yönelik alınacak kararları kendi lehine çevirmek adına lobicilik faaliyetleri üzerinden hareket etmeye başlamıştır.

YPG'nin, Suriye'nin kuzeydoğusundaki varlığını sağlama alma hususunda hareket ettiği ve bölgedeki ABD askerî varlığının en azından iki katına çıkarılması yönünde bir beklentisi olduğu bilinmektedir. Bu amaçlar ile hareket ederek Trump döneminden itibaren arttırılan siyasi temaslar, Biden yönetiminin başa gelmesi ile çeşitlendirilmeye çalışılmaktadır. Biden yönetiminin Suriye'ye yönelik yaklaşımında YPG/PKK çıkarlarının ön planda tutulması ve olası ABD çekilmesi sonrasında YPG'ye yönelik desteğin sürmesi temel amaçları ile hareket edilmektedir. Sonuç olarak YPG'nin hız verdiği lobicilik faaliyetlerinin istenilen sonucu vermesi ise Biden yönetiminin nasıl bir tavır izleyeceğine bağlıdır. ■

KÜRESEL TEKNOLOJİ REKABETİNDE DEĞİŞEN ABD VE ÇİN'İN STRATEJİLERİ

DOÇ. DR. H. KÜRŞAD ASLAN

Uzman ORSAM

“

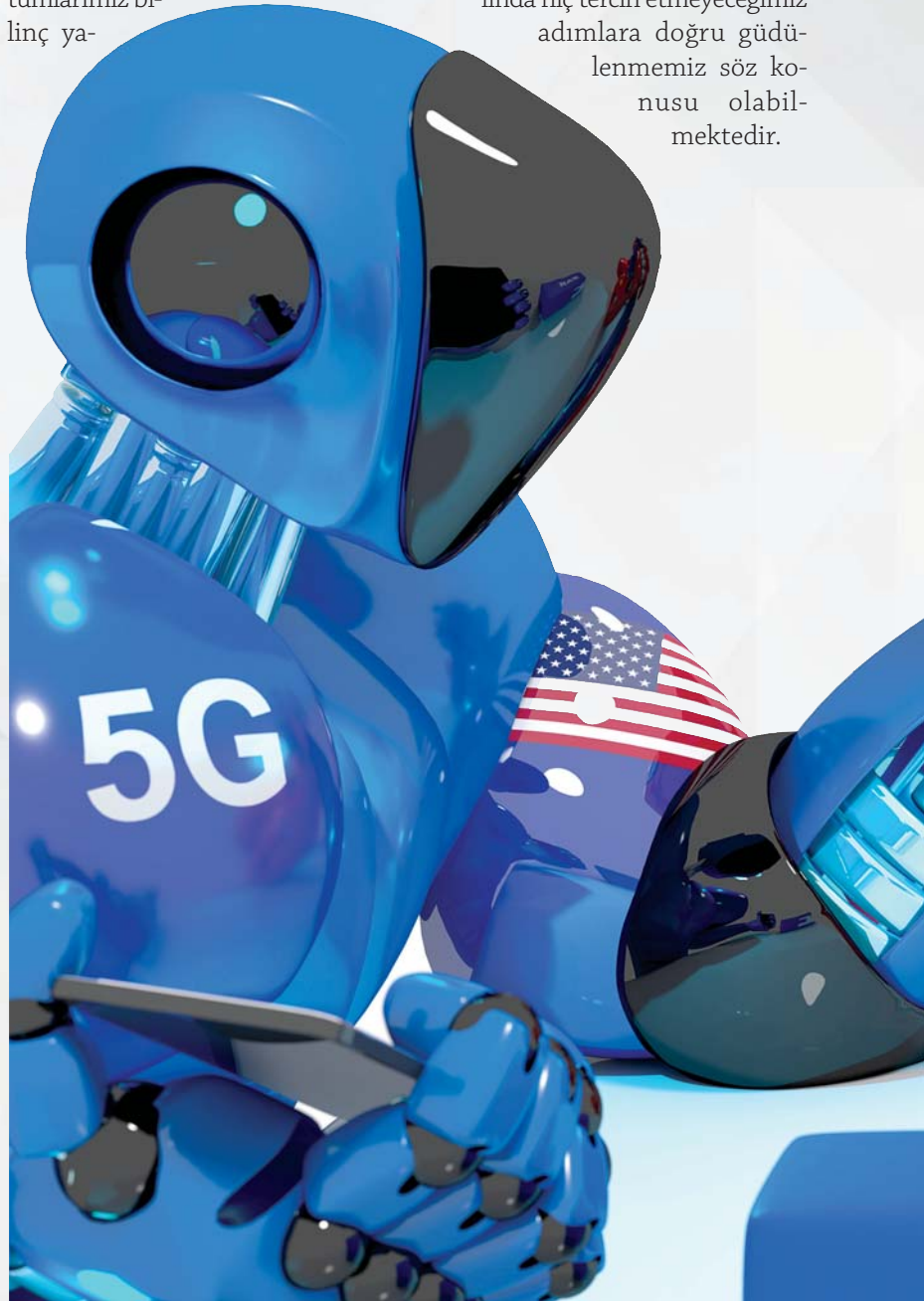
Büyük veri, dev işlemci kapasiteleri, bulut teknolojisi, yapay zekâ ve 5G teknolojisinin yaygınlaşması ile veri aktarımı süreçlerinin günümüzdekine kıyasla çok daha büyük miktarlarda ve çok daha hızlı biçimde gerçekleşeceği ifade edilmektedir.

”

Günümüzdeki küresel hegemonya mücadelesinde artık teknoloji ve veri yönetimi en önemli odak noktalarından biridir. Bu bağlamda, veriyi kontrol eden geleceğe hükmeder sözü önemlidir. Yeni teknolojiler, dijital veri üretimi ve transferi uluslararası ticarete yeni boyutlar kazandırmaktadır. Piyasa değeri ve işlem hacmi itibarıyla artık en büyük şirketlerin sınır ötesi veri akışı ile ilgilenen dev teknoloji şirketleri olduğunu görüyoruz. 2021 yılı itibarıyla Alphabet, Alibaba, Amazon, Tencent ve Facebook gibi şirketler dünya ekonomisinin yıldızı durumundadır. Teknolojideki değişim ve iler-

lemeler hem bireylerin hem de toplum ve devletin kodlarını değiştirmeye gebedir. Günlük hayatımızda verdiğimiz yüzlerce karar, beğenilerimiz, eğilimlerimiz ve tutumlarımız bi-

pımızla güdüleniyor. Dijital dünyada insanların günlük davranışlarının algoritmalar vasıtasıyla tahmin edilmesi ile bazen kararlara yardımcı olmak veya bazen de aslında hiç tercih etmeyeceğimiz adımlara doğru güdülenmemiz söz konusu olabilmektedir.

“

Bireylere ait milyonlarca verinin toplanması ile genel kalıplar ortaya çıktıktan sonra geleceğe dair projeksiyon ve tahminler yapılmaktadır. Tüm bu sistemlerin başarılı bir şekilde çalışabilmesi için daha çok veriye ihtiyaç vardır. Tabiri caizse veri söz konusu dijital teknolojiler için damarda akan kan gibidir.

”

Böylece aklımızda hiç olmayan düşünceler bilişim dünyasının küçük aygıtları ile bizlere fısıldama yolu ile etki yapabiliyor. Yapay zekâ de-

nilen mekanizma yüzlerce kez tekrar eden ve binlerce farklı denekten toplanan verilerde genel davranış kalıplarını bulmak için tasarlanmıştır. Bireylere ait milyonlarca verinin toplanması ile genel kalıplar ortaya çıktıktan sonra geleceğe dair projeksiyon ve tahminler yapılmaktadır. Tüm bu sistemlerin başarılı bir şekilde çalışabilmesi için daha çok veriye ihtiyaç vardır. Tabiri caizse veri söz konusu dijital teknolojiler için damarda akan kan gibidir. Büyük veri alanında en yetkin isimlerden biri olan Tayvan doğumlu ve ABD üniversitelerinde eğitim aldıktan sonra Apple, Google ve Microsoft gibi şirketlerde deneyim kazanan Kai-Fu Lee tarafından altı çizildiği üzere, mütevazı miktarda veri ile iş

süper zekâ düzeyinde bir bilişimci nispeten daha mütevazı zekâyâ sahip ve fakat çok büyük miktarda veri ile çalışan bilişimciye her daim mağlup olacaktır.

YENİ TEKNOLOJİLER VE ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ

Dijital ticaret ve sınır ötesi veri akışı, hiç durmadan rekor üstüne rekor kırıyor. Dünya genelinde internete erişimin %60 dolaylarında olduğunu göz önünde bulduğumuzda gelecekte çok daha fazla miktarda büyüme olacağını kestirmek zor değil. 2018 itibarıyla küresel ekonomi bünyesinde 330 milyon kişinin, diğer ülkelerden sınır ötesi veri aktarımı gerektiren en az bir kez çevrim içi alışveriş işlemi gerçekleştirdiği ka-

yıtlanmıştır. Küresel e-ticaret hacminin 2018 itibarıyla 25,6 trilyon dolara ulaşmış olması dikkat çekicidir.

Büyük veri, dev işlemci kapasiteleri, bulut teknolojisi, yapay zekâ ve 5G teknolojisinin yaygınlaşması ile veri aktarımı süreçlerinin günümüzdekine kıyasla çok daha büyük miktarlarda ve çok daha hızlı biçimde gerçekleşeceği ifade edilmektedir. Artık fiziksel olarak sınırlarda ve gümrükten geçiş yapmayan ürünler uluslararası ticaretin başat unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha 10 yıl kadar önce bilişim dünyasının ürettiği ürünlerin DVD, CD...vb. fiziksel platformlarda satışı söz konusuken artık bir yerden başka yere fiziksel olarak taşınmayan ürünler uluslararası ticaretin hacim bakımından çok önemli bir unsuru olabilmektedir. Haber portallarında üretilmiş haber metin ve analizleri, e-kitaplar, araştırma makaleleri, çevrim içi transfer edilmekte ve ödemeleri de yine aynı şekilde hiç paraya dokunmadan gerçekleşmektedir.

Teknoloji rekabetinde ABD ve Çin'in büyük bir rekabetin içinde olduklarını gözlemliyoruz. Bu rekabetin küresel politik ekonomide epeyce önemli değişim ve dönüşümlerin habercisi olduğunu tahmin etmek zor olmasa gerek.

Sanayi Devrimi'ni ilk gerçekleştiren ülke olan İngiltere küresel hegemonya yarışını kazanmış ve 19.

yüzyıla İngiliz Asrı (Pax Britanica) denilmiştir. Teknolojik gelişmelerde öncü rol oynayan aktörlerin daha sonraki süreçlerde hegemonya mücadelesinde etkili olduklarını biliyoruz. İçinde bulunduğumuz 4.Sanayi Devrimi'nin temel özelliği ise üretim süreçlerinde otomasyonun boyut değiştirerek bir üst seviye çıkması ve internet üzerinden üretim faktörlerinin iletişim kurarak daha etkin bir üretim modeline geçişin alt yapısının hazırlanmasıdır. Söz konusu teknoloji rekabetinde ABD ve Çin'in büyük bir rekabetin içinde olduklarını gözlemliyoruz. Bu rekabetin küresel politik ekonomide epeyce önemli değişim ve dönüşümlerin habercisi olduğunu tahmin etmek zor olmasa gerek. Veri bazlı ticaretin giderek önem kazanması neticesinde ABD'nde hem Barack Obama hem de müteakiben Donald Trump dönemlerinde ikili uluslararası ticaret görüşmelerinde ve yapılan resmî anlaşmalarda artık veri bazlı ticari ilişkiler ve e-ticaret odaklı kurallar devletlerarası anlaşma metinlerinde önemli bir yer edinmeye başlamıştır.

ABD'nin örneğin NAFTA ile ilgili yenilenen düzenlemelerinde dijital ekonomi, e-ticaret...vb. veri bazlı ekonomik ilişkileri içerecek şekilde

yeni bölümler hukuki metinlerde görülmektedir. ABD'nin en önemsedığı iki prensip şudur. Birincisi ABD, ikili veya çoklu uluslararası düzenlemelerde veri akışının engellenmesine karşı bir tutum sergilememelidir. İkincisi veri bazlı yeni ekonomilerde ölçek önemli olduğu için ve daha fazla veriyi kontrol etmenin önemi bilindiğinden

ABD'nin Çin nüfusunun dörtte biri göz önünde bulundurulmalı ve ittifak yapıları ile bu dezavantaj bertaraf edilmelidir. Daha çok veriye ulaşımını daha üstün teknolojik sistemlerle işlemenin önemini idrak eden Çin otoriteleri ise zaten nüfus anlamında ABD'ye nazaran daha avantajlı olmakla birlikte devletlerarası ilişkiler yoluyla daha da geniş bir kitleye erişme amacındadır; Pekin büyük veriye erişim noktasında Yol ve Kuşak Girişimi ile beraber Dijital İpek Yolu programını da devreye sokarak dünya genelinde daha geniş ölçekte işbirliği ortamlarını hazırlama gayesindedir.

KÜRESEL YÖNETİŞİMDE YENİ KURUMLAR VE NORMLAR

Veri üretimi ve veri yönetimi artık büyük rekabeti kimin kazanacağını belirleyecek en önemli mücadele alanıdır. Nihai olarak ipi göğüsleyecek bir şampiyon ve ardından gelen ikinci yarışmacıyı konuşmacağız. Bir süreç içinde geçecek

bu rekabette dünya gezegeninde yaşayan 8 milyar insan ve sayıları 200'ü bulan devlet yarışın getirdiği olumlu veya olumsuz yenilikleri hep beraber deneyimleyecek. Çin Halk Cumhuriyeti'nin sunduğu tekno-otoriter veya tekno-milliyetçi siyasi modelin dünya genelinde alıcıları kimler olacak? Veya söylem bazında demokrasi kavramını ağızından düşürmeyen ama gerçekte tahakküm kurma ve sömürme anlamında Çin'den pek de farkı olmayan başta ABD olmak üzere gelişmiş Batılı ülkelerin sunacağı popülizmden beslenen korumacı, İslam karşıtı ve sömürgeci modelin albenisi ne kadar etkili olabilecek? Otomasyon ve diğer teknolojik yeniliklerin sosyal, ekonomik ve politik hayata etkileri giderek artarken küresel yönetim ve özellikle norm-standart belirleme süreçlerinde kim(ler) yer alacak?

Dünya siyasal platformunda hegemonya mücadelesinde obje durumunda kalmamak ve daha güçlü bir pazarlık gücüne erişmek üzere Türkiye, Endonezya, Pakistan, İran, Mısır ve Etiyopya gibi İslam/Ortadoğu ülkeleri nüfus anlamında önemli avantajlara sahiptir.

Bu sorulara verilecek cevaplar hayatlarımızı radikal biçimde değiştirebilir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan dünya düzeninde uluslararası ticaret ilişkileri, sonrasında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ismini alan GATT ile belirlenmiş ve ihtilafların nasıl giderileceği kurallar ve kurumlarla iliş-

kilendirilmişti. Ancak o dönemde internet ve bilişim teknolojileri günümüzdeki kadar gelişmiş ve yaygın değildi. Bundan dolayı günümüzün sorunlarına çözüm bulmak üzere yeni bir normatif yapıya ve kurumlara ihtiyaç var. Örneğin DTÖ kurallarında “veri” ve “veri transferi” bir maddi değer ve uluslararası ekonomik ilişki aracı olarak tanımlanmamıştır. Örneğin Çin veya Rusya ABD merkezli Facebook şirketine erişimi engellediğinde aslında ticari bir ilişki sistematığına de engel koymuş oluyor ve bu durum DTÖ kuralları bağlamında herhangi bir kural seti ile ilişkilendirilemiyor. Ya da Türkiye yerel ofis açılmadığı sürece dev sosyal medya uygulamalarının erişimine engel koyabiliyor. 31 Temmuz 2020'de Resmî Gazete'de yayımlanan 5651 sayılı “İnternet Kanunu” ile günlük erişimi 1 milyondan fazla olan yurt dışı kaynaklı sosyal ağ sağlayıcıların Türkiye'de yerleşik en az bir temsilci belirlemesi zorunluluğu getirilmişti. Yeni düzenlemenin getirdiği yükümlülükleri yerine getirmeyen şirketlere birtakım yaptırımlar zikredilmiş olup Türkiye'de en çok kullanıcıya sahip 5 sosyal medya uygulama-

sından biri olan Twitter'ın da Mart 2021'de temsilci atayacağını duyurması neticesinde Türkiye'de en çok kullanıcıya sahip sosyal medya uygulamalarının hepsi yerel temsilci atama zorunluluğunu yerine getirmiş oldu.

Dünya siyasal platformunda hegemonya mücadelesinde obje durumunda kalmamak ve daha güçlü bir pazarlık gücüne erişmek üzere Türkiye, Endonezya, Pakistan, İran, Mısır ve Etiyopya gibi İslam/Ortadoğu ülkeleri nüfus anlamında önemli avantajlara sahiptir. Çin ve ABD'nin teknoloji alanında yaratmaya çalıştığı yeni sömürge düzenlerinde pasif ve edilgen konumlara düşmemek için söz konusu orta-güçlerin kendi bölgelerinde kuracakları iş birlikleri vasıtasıyla daha eşitlikçi bir uluslararası ekonomi modelinin kurulmasında etkili olma şansı vardır. En fazla sınır ötesi veri akışına matuf olan enerji, ulaştırma, lojistik ve sağlık sektörlerinde nispi kazançlara dikkat etmek ve ikili ve uluslararası anlaşmalarda bu konulara dikkat etmek gereklidir. 1990'lı yıllarda Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile yaptığı dezavantajlı gümrük birliği anlaşmasından ders alarak Çin veya ABD ile yapılacak müzakerelerde uzun süreli etkileri olabilecek bağlayıcı maddelere dikkat edilmelidir. Sonuç olarak verinin nerede ve kim tarafından üretildiği, kim tarafından tüketildiği, yasal düzenlemelerde kimlerin bulunduğu ve kimlerin kazançlı çıkacağı, vergilendirme ve ücretlendirmenin hangi ilkelere göre yapılacağı bilişim, hukuk, ekonomi, siyaset uzmanlarından oluşan komisyonlarda enine boyuna değerlendirilmelidir. ■

MUNCH'UN ÇIĞLIK TABLOSUNDAN MONET'NİN NİLÜFERLER TABLOSUNA: TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİ

“

Arap Baharı'ndan sonra kendini Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da demokratik model olarak alınabileceğini düşünen Türkiye, post-kolonyal Mısır tarihinin seçimle başa gelen ilk Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin bir darbeyle devrilmesine çok sert tepki gösterdi.

”

DR. VOLKAN İPEK

Öğretim Üyesi YEDİTEPE ÜNİ.

Türkiye'den Mısır'a biri 2013 yılından önce biri 2013 yılından sonra olmak üzere son on yılda iki kere gidenlerin dikkatini çeken ilk şey vize alma süreci olabilirdi. 2013 yılından önce Ankara'daki Büyükelçiliğe ya da İstanbul'daki Konsolosluga yapılan vize başvurula-

rında sizi kapıda karşılayan Mısırlı vize görevlilerinin size gösterdiği yakın ilginin yanında bu sürecin yaklaşık dört ya da beş günde bittiği görülürdü. 2013 yılından sonraki vize başvurularında ise Mısırlı vize görevlisinin yerini daha düşük pozisyonda çalışan bir Türk görevlinin aldığı görülür, vize almak için verdiğiniz pasaportunuzun büyükelçilikten ya da konsolosluktan önce güvenlik soruşturması nedeniyle Kahire'ye gönderildiğini

ve vizeniz onaylanırsa pasaportunuzu en az iki ay içinde alacağınız bildirilirdi.

2011 yılındaki Arap Baharı'nın Mısır'daki etkilerinden biri olan General Abdülfettah el-Sisi'nin 3 Temmuz 2013 tarihindeki darbesinden sonra bir anda değişen bu vize durumu Türkiye ile Mısır arasındaki ilişkilerin gerildiğini gösteren işaretlerden biriydi.

TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİNDEKİ SORUNLAR

2013 yılındaki darbeden sonra gerilmeye başlayan ilişkilerin temel nedeninin Türkiye'nin Mısır'la ilgili yaşadığı hayal kırıklığı olduğu çok açıktı. Arap Baharı'ndan sonra kendini Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da demokratik model olarak alınabileceğini düşünen Türkiye, post-kolonyal Mısır tarihinin seçimle başa

gelen ilk Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin bir darbeyle devrilmesine çok sert tepki gösterdi. Bunun üzerine, Sisi yönetimi Türkiye'den kendi iç işleri ile ilgili yorum yapmamasını isterken aynı zamanda Türkiye'ye Mursi'nin görevi iadesi ile ilgili gerek ülke içinden gerek uluslararası toplumdan destek arayışlarını sonlandırması gerektiğini ilettiler. 2017 yılından itibaren giderek derinleşen Libya İç Savaşı'nda Türkiye'nin Mısır

desteğini alan ve ülkenin doğusuna konumlanan Halife Hafter güçlerine karşı Birleşmiş Milletler'in (BM) resmî olarak tanıdığı batıdaki Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne aktif olarak destek vermesi ikili ilişkilerdeki gerilimi arttırdı. Yine aynı yıllarda giderek büyüyen ve bölgedeki hemen her ülke için bir kriz hâline gelen Doğu Akdeniz'de enerji arayışıyla ilgili Türkiye'nin Libya'yla Mısır'ın da Yunanistan'la imzaladığı deniz yetki protokollerindeki keskin çizgiler ilişkilerin daha da kötüleşmesine yol açtı. Tüm bunlara ek olarak, Mısır'ın özellikle İstanbul'u yazılı ve görsel yayınlarla merkeze çevirmeye çalışan Müslüman Kardeşler'in eylemlerinin sonlandırılması konusunda Türkiye'yi düzenli olarak uarması karşılıklı ilişkilerdeki diğer bir sorun alanı olmuştur. Edvard Munch'un ünlü Çığlık tablosunu hatırlatmaya başlayan Türkiye-Mısır ilişkileri neyse ki 5 Mayıs 2021 tarihinde Türkiye Dışişleri Bakanlığı heyetinin Kahire'ye yaptığı resmî ziyaretle en azından bir derece yumuşadı.

KARŞILIKLI TALEPLER

Dışişleri Bakan Yardımcısı Sedat Önal'ın öncülüğünde Mısır'a giden Türk heyeti ile Mısır heyetinin arasında geçen 5 Mayıs görüşmelerinde 2013 yılından o güne kadar iki ülke arasındaki sorunların hepsi masaya yatırıldı. Bu bağlamda, 5 Mayıs görüşmeleri Mısır'ın Türkiye'den o güne kadar dönem dönem ilettiği tüm rahatsızlık verici noktaların toplu bir şekilde gündeme getirildiği bir diplomatik girişim şeklinde ilerledi. Temelde Türkiye'nin Sisi hükümetine saygı duyması, Doğu Akdeniz'de Libya

ile yaptığı deniz yetki anlaşmasının kapsamının Mısır'ın da çıkarları gözetilerek yeniden değerlendirilmesi, Türkiye'nin Arap dünyasını ilgilendiren Suriye İç Savaşı'ndaki ve Libya İç Savaşı'ndaki askerî varlığını sonlandırması ve İstanbul'daki Müslüman Kardeşler hareketlerinin kısıtlanması gerektiği iletili.

“

Türkiye ile Mısır arasında nedeni ne olursa olsun herhangi bir gerginliğin iki tarafa da yaramayacağı bir gerçektir. Mısır'ın Türkiye, Türkiye'nin de Mısır için önemi oldukça fazladır.

”

Bunun sonunda Türkiye'nin eğer Mısır ile ilişkilerini yumuşatmak, düzeltmek ya da son dönemlerin ifadesiyle normalleştirmek istiyorsa söz konusu adımları atmasının önemi vurgulandı. Türkiye ise, Mısır eğer Türkiye'nin Libya ile imzaladığı deniz yetki anlaşmasının yeniden değerlendirmesini istiyorsa Mısır'ın da Yunanistan ile imzaladığı deniz yetki anlaşmasının Türkiye'nin çıkarları gözetilerek

yeniden değerlendirilmesi ve Mısır'ın Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Birleşik Arap Emirlikleri'yle (BAE) Akdeniz'de sürdürdüğü tatbikatlarını sona erdirmesi gerektiğini aktardı. Bunların yanında Türkiye'nin Aralık 2021 yılındaki Libya seçimlerine kadar ülkedeki askerlerin çekilmesinin olanaksız olduğu ancak Müslüman Kardeşler'in İstanbul'daki hareketlerinin denetime alınabileceği bildirildi.

5 MAYIS DİPLOMASİSİ SONRASI DÖNEM

Türkiye ile Mısır arasında nedeni ne olursa olsun herhangi bir gerginliğin iki tarafa da yaramayacağı bir gerçektir. Mısır'ın Türkiye, Türkiye'nin de Mısır için önemi oldukça fazladır. Türkiye Arap dünyasının en etkili devletlerinden yaklaşık bir milyon kilometrekarelik alana kurulmuş yüz milyonluk bir nüfusa sahip Mısır'la iyi ilişkiler kurmanın önemini asla yadsınamıştır. Aynı şekilde Mısır da çoğunluğu Müslüman olan ülkeler arasında tek laik devlet olan, Avrupa Birliği ile en derin ilişkilere sahip, dış politikasında Doğu ve Güney ile ilişkilerini geliştirirken Batı dünyası ile ilişkilerini kopar-

mayan Türkiye ile gerilim yaşamak istememektedir. İki tarafın da önem verdiği bu siyasi boyutların yanında bir de ekonomik gerekçeler vardır. Dünya ticaretinin %12'sinin gerçekleştiği 193 kilometrelik Süveyş Kanalı'nın Mısır'da bulunması ve Mısır'ın Port Said ve Port Faruk kentleriyle Afrika'yı Ortadoğu'ya bağlaması Türkiye için oldukça önemlidir. Aynı şekilde tıpkı Mısır gibi iki kıtayı birbirine bağlayan İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının varlığı da Mısır için önemlidir. İki ülke de birbirlerinin bu coğrafi konumlarından yararlanıp özellikle iş anlamında farklı kıtalara açılabilme gücüne sahiptir.

Bunun yanında Sisi döneminde Mısır'ın altyapı faaliyetlerini yoğunlaştırması ayrı bir önemli faktördür. Mısır'dan Sudan'a 450 kilometrelik demir yolu projesi, Mısır içinde çok fazla kazaya neden olan mevcut demiryollarının değiştirilmesi, Mısır'ın Akdeniz'e kıyısı olan şehirlerinde 13 tane liman kurma projesi, Mısır'ın Avrupa'ya enerji nakil hattı kurmak istemesi, Türkiye'nin özellikle Afrika'da gerçekleştirdiği altyapı projelerinin başarısı düşünüldüğünde Türk iş adamları için önemli yatırım alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ne var ki, tüm bu projelerde pay sahibi olmadan önce Türkiye 2016 yılından beri Mısır'a uyguladığı ve içerisinde en az yirmi tarım ürününün olduğu gümrük tarife kontenjanlarına getirdiği sınırlamaları gözden geçirmelidir. İki ülke arasında 1929 yılından 2021 yılına kadar olan dönemde imzalanan toplam 126 anlaşma olduğu düşünüldüğünde, 2013 yılından bu yana herhangi bir anlaşma olmadığı ve ekonomik ilişkilerin yine 2013 yılından beri

gümrük tarife kontenjanına getirilen kısıtlamalarla sınırlı kaldığı görülmektedir. Mısır bu anlamda ciddi bir istisna oluşturmuştur. Türkiye'nin hangi ülkeyle ne siyasi sorun yaşarsa yaşasın şu ana kadar o ülkeyle ekonomik ilişkilerini geliştirme amacından hiç sapmamış olduğu varsayıldığında Mısır'la ekonomik ilişkilerin duraksaması oldukça ilginçtir. Öte yandan, Mısır ve Türkiye vatandaşlarının karşılıklı olarak turistik imkânlardan faydalanma durumu da aşikârdır.

Türkiye'nin ve Mısır'ın birbirlerine olan etkileri sadece siyaseti ve ekonomiyi değil kültür alanını da kapsamaktadır. Örneğin Türk sineması olarak bilinen Yeşilçam'da çekilen filmlerden roman uyarlamalı Minyeli Abdullah (1990) doğrudan Mısır'ın Minye şehrinde büyüyen ve o dönem Mısır'da Cemal Abdünnasır'ın dine karşı uyguladığı baskıya direnen Abdullah'ın hayatını anlatır. Yine Tosun Paşa (1976) adlı filmde Oktar Durukan'ın canlandığı Tosun Paşa 18. yüzyılda yaşamış Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu Ahmet Tosun Paşa'dan uyarlanmıştır. Bu iki film Yeşilçam'ın yabancı bir ülke ile ilgili çektiği çok az film den iki tanesini oluşturmaktadır. Bunların yanında Orhan Gencebay'ın gerek Necla Nazır'la gerekse Müjde Ar'la birlikte çektiği ve içinde kendi şarkılarını seslendirdiği filmlerin yapısı da Mısır sinemasından türetilmiştir. Ayrıca mimari açıdan da Mısır Türkiye için önemli konumdadır. 1660 yılında yapılan İstanbul'daki Mısır Çarşısı doğrudan Mısır'dan alınan vergilerin bir sonucudur. Mısır'da ise örneğin Mehmet Ali Paşa Keops Piramidi'nin tepesindeki alabaster mer-

merini alıp Kahire'deki Alabaster Camisi'ni yapmış, Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır ve Enver Sedat ise pek çok kez Mustafa Kemal Atatürk'ün ilkelerini benimsediklerini ve bunları Mısır'a uyarlamak istediklerini belirtmişlerdir. İki ülkenin de birbirleri üzerine olan tüm bu etkilerinin listesini uzatmak olanaklıdır.

Birbirleri üzerinde böylesi etkili iki ülkenin arasındaki ilişkilerin gerilimli olması özellikle bu gerilimi besleyen faktörlerin öneminin azaldığını düşündüğümüzde rasyonel değildir. 5 Mayıs 2021 görüşmelerinin ikili ilişkilerdeki gerilimi azaltacağı ve iki ülke arasındaki ilişkileri Munch'un Çılgık tablosundan çıkarıp Claude Monet'nin Nilüferler tablosuna dönüştürme yolunda önemli bir aşama olacağı kesindir. Ne var ki, uzun vadeli bir normalleşme için Türkiye'nin ve Mısır'ın belli konularda birbirine anlayış göstermesi gerekir. Bağımsızlıktan beri sadece ordu tarafından yönetilen, ordunun sadece siyasi bir güç değil ekonomik bir konuma sahip olduğu, The Economist'in "Özel sektörün ordunun yönettiği ve ordunun yöneteceği şirketlerden oluştuğunu" düşündüğü Mısır'da askerî yönetimin etkilerinin devam edeceği ve Mısır'da sivilleşme-demokratikleşme sürecinin önünde engeller olduğu aşikârdır. Bunun yanında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji arama haklarının göz ardı edildiği düşüncesi onu çok hassaslaştırmıştır. Sonuç olarak güçlü uygarlık ve medeniyet tarihine sahip olan iki ülkenin var olan sorunlarını çözebilmesi amacıyla birbirlerine karşı daha hoşgörülü davranmaları gerekmektedir. ■

İRAN-SUUDİ ARABİSTAN DİYALOĞU VE İKİLİ İLİŞKİLERİN GELECEĞİ

“

İran ve Suudi Arabistan arasındaki bu yakınlaşma pek çok çevre tarafından bir sürpriz olarak görülse de iki taraf arasında iş birliği atmosferinin ortaya çıkması yeni bir durum değildir.

”

DOÇ. DR. M. HİLMİ ÖZEV

Süresiz Yayınlar Editörü ORSAM

Basra Körfezi'ne kıyısı bulunan ülkelerin ticari, siyasi ve askerî çıkarları büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu çerçevede, İran ve Suudi Arabistan'ın anti-demokratik ve statükocu rejimleri, toplumsal yapıları ve ko-

numları bu iki ülkeyi çatışmadan çok iş birliğine zorlamaktadır. Maddi temelde, her iki ülkenin enerji kaynakları, insan kaynakları ve jeopolitik konumları iş birliğini teşvik eden unsurlar olarak değerlendirilebilir. Ne var ki her ikisi de Körfez bölgesinde hegemonya peşinde olan İran ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkiler büyük ölçüde bölgesel ve küresel güç mücadelelerinin etkisi altında kal-

mıştır. Tarihsel bakımdan, bu iki ülke, küresel güç dengesi oluşumunda aynı safta yer aldıklarında rekabetçi, saflarda farklılaşma olduğunda ise düşmanca ilişkiler içerisinde bulunmuşlardır. Öyle ki iki ülkenin Batı müttefiki oldukları dönemlerde mezhepsel ve etnik farklılıklar neredeyse hiç gündeme gelmemişken İslam Devrimi'nin ardından İran'ın Batı karşıtı bir pozisyon alması ile birlikte mezhepsel ayrışma iki ülke ilişkilerinin temel belirleyeni hâline gelmiştir. Bu noktada İran'ın yeni rejiminin mezhepsel temelde yükselişi kadar, Batılı ülkelerin Körfez'de İran temelli Şiiliği amansız bir düşman gösterme çabaları da etkili olmuştur.

TAHRAN-RİYAD ARASINDAKİ DİYALOG ÇABALARI

2021 baharında Suudi Arabistan ile İran arasında Irak'ın ara buluculuğunda görüşmelerin ve bir yakınlaşma sürecinin başladığı, İran'ın Husilere verdiği desteği kesmesi ya da azaltması karşılığında, İran petrolünün Amerikan ambargosunu aşarak küresel piyasalara ulaştırılması konusunda Suudi Arabistan'dan yardım talep ettiği haberleri medyada yer almıştır. İran ve Suudi Arabistan arasındaki bu yakınlaşma pek çok çevre tarafından bir sürpriz olarak görülse de iki taraf arasında iş birliği atmosferinin ortaya çıkması yeni bir durum değildir. Nitekim 1979 öncesinde Soğuk Savaş gereği bölgesel politikalarını eş güdümlü hâle getiren iki ülke monarşilerin bekası ve enerji ihracat politikalarının örtüşmesi nedeniyle rekabetçi bir iş birliği hâlindeydiler.

1990'lı yıllarda Muhammed Hâtemî döneminde de iki ülke, düşen enerji fiyatları ve bölgesel istikrar arayışı çerçevesinde iş birliği imkânlarını geliştirme arayışına girmiştir. Dolayısıyla çoğu zaman mezhepçi söylemlerin gölgesinde yürütmesine rağmen Suudi Arabistan-İran ilişkilerinde pragmatik bir yön her daim varlığını korumuştur.

İki tarafı birbiriyle görüşmelere iten bir dizi nedenden söz etmek mümkündür. Öncelikle iki ülke bölgesel rekabetten yorgun düşmüş durumdadır. İkincisi bölgesel rekabet küresel ve diğer bölgesel güçlerin bölgeye daha fazla nüfuz etmesi için uygun bir durum oluşturmaktadır. 11 Eylül olaylarından bu yana Suudi Arabistan, bölgedeki ABD mevcudiyetinin ve baskısının kendi çıkarları ile tamamen örtüşmediğini düşünmeye başlamıştır. 2019 Eylül'ünde Aramco tesislerine düzenlenen saldırılarda ABD koruma kalkanının işe yaramaması, Cemal Kaşıkçı olayına ve

Suudi Arabistan'ın Yemen politikalarına karşı özellikle demokratlardan gelen eleştiri ve baskılar ABD'nin krallığa verdiği sınırsız desteğin sona erdiğini ya da artık yetersiz kalmaya başladığını göstermiştir. Üçüncüsü, bölge ülkeleri arasında iş birliği arayışının ortaya çıktığı yeni bir ortam oluşmaya başlamıştır. Irak'ın tüm komşuları ile ilişkilerini düzeltme arayışına girmesinden sonra, Türkiye-Mısır ve Türkiye-Suudi Arabistan arasında ilişkileri düzeltme arayışı, Birleşik Arap Emirlikleri'nden (BAE) Türkiye ile ilişkilerde önemli bir sorun olmadığı yönünde gelen açıklamalar bu yeni dönemde kutuplaşma ve gerilim yerine iş birliği ve diyalog arayışının ön plana çıktığını göstermektedir. Son olarak, belki de hepsinden önemlisi Joe Biden yönetiminin İran ile ilişkileri normalleştirme girişimleri karşısında bölgede yalnız kalmaktan çekinen Suudi Arabistan'ın böyle bir girişimi başlatmış olmasıdır. Öyle ki Biden yönetimi Suudi Arabistan'a İran ile ilişkileri yumu-

şatma konusunda ciddi bir örtülü baskı uygulamış ya da telkinde bulunmuş dahi olabilir.

“

On yıllardır devam etmekte olan ABD müdahaleleri ve silahlanma yarışı Ortadoğu'yu ve Körfez ülkelerini, adı sürekli olarak krizlerle anılan bir bölgeye dönüştürmüştür.

”

Suudi Arabistan-İran diyalogundan olumlu beklenti içinde olmamızı sağlayan birkaç faktör bulunmaktadır. Suudi Arabistan Yemen de Husilere karşı hemen kazanabileceğini düşündüğü bir savaşa girmiş fakat İran'ın Husileri desteklemesi sonucunda büyük bir başarısızlıkla karşılaşmıştır. Suudi Arabistan; Irak, Suriye ve Lübnan'da da İran'la mücadele yüzünden büyük kayıplarla karşı karşıya kalmıştır. Aynı şekilde İran da Suudi Arabistan ile rekabetten kaynaklı büyük bedeller ödemiştir. Öte yandan,

Yemen’de Husilere yardımcı olmak da İran için hayli pahalıya mal olmuştur. Suudi Arabistan’ın Irak’ta, Lübnan’da ve Suriye’de kendi taraftarlarını desteklemesi İran’ın bu ülkelerde varlığını sürdürebilmesi açısından büyük maliyet getirmiştir. Dolayısıyla şu an için her iki ülke de bölgede kendilerini zor durumda bırakan politikalarından vazgeçmek durumunda kalmışlardır.

YAKINLAŞMADAKİ HARİCÎ NEDENLER VE BEKLENTİLER

On yıllardır devam etmekte olan ABD müdahaleleri ve silahlanma yarışı Ortadoğu’yu ve Körfez ülkelerini, adı sürekli olarak krizlerle anılan bir bölgeye dönüştürmüştür. ABD, Çin ve Rusya ile rekabeti çerçevesinde Ortadoğu’daki askeri mevcudiyetini azaltmaya karar vermiş gözükmemektedir ve bu çerçevede Suudi Arabistan’a verdiği sınırsız desteğinin devam etmeyeceği anlaşılmaktadır. Bu durumda Suudi Arabistan’ın bölgesel politikalarını eski şekliyle devam ettirmesi imkânı neredeyse yoktur. Bir taraftan ABD’nin İran ile görüşmeleri yeniden başlatma girişimleri, diğer taraftan Suudi Arabistan’a Batıdan gelen desteğin azalması bu ülkeyi bölgesel rakipleri ile yeni ilişkiler ağı geliştirmeye zorlamaktadır. İsrail uzun yıllar İran korkusunu kullanarak Körfez ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmış; BAE ve Bahreyn ile diplomatik ilişkiler kurmayı başarmıştır. Diğer taraftan bu süreci onaylamasına rağmen Suudi Arabistan şu ana dek İsrail ile resmi diplomatik ilişki kurmaya yanaşmamıştır.

İran-Suudi Arabistan ilişkilerinde gerilimin azalması bu olasılığı iyice azaltacaktır. ABD ile İran arasında nükleer konuda bir anlaşma sağlanması hâlinde Suudi Arabistan için en iyi seçenek bölgesel kamplaşmada İsrail’in yanında yer almaktansa İran ile ilişkileri düzeltmek olacaktır. İki ülke arasında İran Devrimi’nin başından beri devam eden derin anlaşmazlıkların bir anda ortadan kalkması ve ilişkilerin düzelmesi beklenilmemelidir. Ancak İran-Suudi Arabistan ilişkilerinde görülecek kısmi bir düzelme bile bölgesel gerilimlerin azalmasında ve Yemen, Irak, Suriye meseleleri ile petrol arz güvenliği gibi pek çok anlaşmazlık konusunun sorun olmaktan çıkmasında önemli rol oynayabilir.

Bölgede barış ve istikrarın sağlanabilmesi için gerekli olan şey, tüm bölgesel aktörlerin katıldığı geniş kapsamlı bir diyalog ve iş birliği ortamının ve bunun için gerekli mekanizmaların oluşturulmasıdır.

Suudi Arabistan ve İran bölgede şimdiye kadar geçerli olan oyun kurallarının askerî ve ekonomik güvenliği sağlama konusunda yeterince işlevsel olmadığını fark etmiş olmalıydılar. Bölge ülkeleri tek başına bölgesel hegemonya kurma, güvenliği sağlamak için ABD (önümüzdeki dönemde Rusya ve Çin) gibi dış güçle ittifak ilişkileri geliştirme, İsrail öncülüğünde tasarlanan ‘Arap NATO’su gibi bölücü ve ayrıştırıcı oluşumlar tasarlama

gibi girişimlerin maliyetinin çok ağır olduğunu ve buna rağmen hiçbir işe yaramadığını/yaramayacağını anlamış olmalıydılar. Bölgede barış ve istikrarın sağlanabilmesi için gerekli olan şey, tüm bölgesel aktörlerin katıldığı geniş kapsamlı bir diyalog ve iş birliği ortamının ve bunun için gerekli mekanizmaların oluşturulmasıdır. Aksi takdirde ne İran ne Suudi Arabistan ne de daha geniş bölgede yer alan Mısır, Türkiye ve Pakistan gibi ülkeler güvenlik ve beka sorunlarını düşük maliyetli, verimli, sürdürülebilir ve kalıcı araçlar üzerinden çözüme imkânına kavuşabileceklerdir.

Haricî faktörler açısından bakıldığında ise Suudi Arabistan ve İran’ın bölgesel sorunların çözümünde kayda değer adımlar atabilmeleri her iki ülkenin ABD ve İsrail ile ilişkilerindeki gelişmelere bağlıdır. İran’ın İsrail ile kötü ilişkileri ve Suudi Arabistan’ın üzerindeki İsrail ve ABD etkisi devam ettiği sürece bu iki ülke arasındaki ilişkilerde sorunlar devam edecektir. Irak, Suriye, Yemen ve Lübnan’daki sorunlar temelde ABD ve İsrail’in ve daha sonra Rusya gibi diğer küresel güçlerin bölgesel çıkarları ve güvenliği ile ilgili olduğundan bu ülkelerdeki gelişmeler de ikili ilişkiler üzerindeki etkisini sürdürecektir. İran ve Suudi Arabistan arasındaki gerilimlerden en fazla etkilenen ülkelerden biri Irak’tır. Bu nedenle Suudi Arabistan İran görüşmelerini Irak’ın ev sahipliği yapmakta oluşu şaşırtıcı değildir. Sonuç olarak bölgede gerçekleşen gelişmelerin sonuçlarını tahmin edebilmek için çok düzeyli ve çok boyutlu analizlere ihtiyaç duyulmaktadır. ■

RİYAD-BEYRUT HATTINDA UYUŞTURUCU GERGİNLİĞİ

GÖKHAN ERELİ

Uzman ORSAM

“

Temel sınırışan sorunlardan bir tanesi, Lübnan kaynaklı uyuşturucu madde ticareti ve bu ticaretin Suudi Arabistan'ı hedef ülke ya da geçiş ülkesi olarak seçmiş gözükmesidir.

”

Ortadoğu'da devletlerarası siyasi, askerî ve ekonomik krizlerin yanında devletlerin tek başlarına kapasitesini zorlayan sınır aşan krizler ve sorunlar bulunmaktadır. Bu sınırışan sorunlar ekonomik meselelerden kaynaklanabileceği gibi, çevresel ve güvenlik meseleleri kaynaklı ortaya çıkan sorunlar da ekonomik sonuçlar doğurabilmektedir. Bu anlamda son dönemlerde, Suudi Arabistan ve Lübnan arasındaki gıda ticaretinde bir takım sınırışan

sorunlar meydana gelmiş ve kısa zaman içerisinde sorunların aslında sadece Suudi Arabistan ya da Lübnan yetkilileri tarafından çözülemeyecek bir noktada olduğu tespit edilmiştir. Bu temel sınırışan sorunlardan bir tanesi, Lübnan kaynaklı uyuşturucu madde ticareti ve bu ticaretin Suudi Arabistan'ı hedef ülke ya da geçiş ülkesi olarak seçmiş gözükmesidir. Geçtiğimiz aylarda, Lübnan'dan Suudi Arabistan'ın Cidde İslami Limanı'na ve Dammam Kral Abdülaziz

Limanı'na sevk edilen sebze-meyve sevkiyatlarının içerisinde uyuşturucu maddelere rastlanmış ve Suudi Arabistan Gümrük İdaresi ile Narkotik Kontrolü Genel Genel Müdürlüğü konuyla ilgili ivedi önlemler almıştır.

Ortadoğu'da devlet dışı silahlı aktörlerin, marjinal grupların ve terör örgütlerinin bir ekonomik gelir kaynağı ve bir finansman aracı olarak uyuşturucu madde ticaretine dâhil oldukları bölgesel bir gerçekliktir. Devlet otoritesinin ve kolluk kuvvetlerinin kapasite-

sinin zayıf olduğu ve askerî istikrarsızlıkların olduğu bölge ve ülkelerde barınan aktörler, uyuşturucu ticareti ile ciddi oranda gelirler

elde edebilmekte ve bu gelirleri yine yasa dışı yollardan silah elde etmeye ya da daha geniş çaplı

finansman kaynakları elde etme amacıyla kullanabilmektedirler. Bu anlamda, son dönemde Lübnan'dan Suudi Arabistan'a gönderilen sebze-meyve sevkiyatlarında Captagon ve Amfetamin gibi uyuşturucu maddelere rastlanması, devlet dışı aktörlerin yasa dışı gelir kaynakları arayışı içerisinde olduklarını ve Suudi Arabistan-Lübnan ilişkilerinde gergin dönemlerden geçildiğini göstermektedir.

“

Lübnan Tarım Bakanı Abbas Murtaza ise uyuşturucu kaçakçılığının Lübnan-kaynaklı olmasının, Lübnan'a karşı diğer Körfez ülkelerini de katı önlemler almaya itebileceğini hesaba katarak konunun gerek Lübnan halkı gerekse de Lübnan ekonomisi için ciddi önemde olduğunu ifade etmiştir.

”

İKİ ÜLKE ARASINDA UYUŞTURUCU TİCARETİ İLE MÜCADELE

Suudi Arabistan limanlarına Lübnan kaynaklı uyuşturucu maddelerin girdiğinin tespit edilmesi üzerine, Suudi Arabistan İçişleri Bakanlığı uyuşturucu ile mücadele kapsamında ülkeye Lübnan'dan sebze-meyve ithalatının durdurulduğunu açıklamıştır. Suudi yetkililer, uyuşturucu maddelerin kaynağına ve gelecekteki sevkiyatlarda da uyuşturucu maddelere rastlanması ihtimallerine karşı, Lübnanlı otoritelerden yeterince garanti alınana kadar bu yasakların süreceğini belirtmişlerdir. Suudi yetkililerin, gerek Suudi halkının

ve ekonomisinin güvenliği ve gerekse de Suudi Arabistan'ın bir uyuşturucu ticareti güzergâhı pozisyonuna sokulmasını engellemek adına bu hamlelere giriştikleri belirtilebilir. Nitekim, Suudi Arabistan İçişleri Bakanı Abdülaziz bin Nayif'in ülkenin güvenliğinin bir kırmızı çizgi olduğunu açıklaması ile daha da net hâle gelen durum karşısında Lübnanlı yetkililer de konuya ilişkin sıkı tedbirler almayı taahhüt etmişler ve konuyla ilgili olarak Lübnan'ın ekonomik çekinceleri olduğunu da eklemişlerdir. Lübnan Tarım Bakanı Abbas Murtaza ise uyuşturucu kaçakçılığının Lübnan-kaynaklı olmasının, Lübnan'a karşı diğer Körfez ülkelerini de katı önlemler almaya itebileceğini hesaba katarak konunun gerek Lübnan halkı gerekse de Lübnan ekonomisi için ciddi önemde olduğunu ifade etmiştir.

Lübnan-kaynaklı uyuşturucu maddede ticaretini ve kaçakçılığını gerek Suudi Arabistan-Lübnan ilişkilerinde ciddi bir sorun hâline getiren ve gerekse de bölgesel bir sorun hâline getiren mesele ise son 5 yıldan uzun bir süredir ticaretin

boyutunun büyümüş olmasıdır. Suudi Arabistan Lübnan Büyükelçisi'nin yaptığı açıklamalara göre, ele geçirilmediği takdirde bütün Arap dünyasında ciddi bir tehdide yol açabilecek genişlikte olduğu belirtilen uyuşturucu madde ticareti hacminin son 5 yıldan uzun bir süredir toplamda 600 milyon adedi de geçtiği ifade edilmektedir. Gelişmeler kapsamında, Lübnan'da konuyla ilgili de Cumhurbaşkanı Mişel Avn başkanlığında ilgili bakanların katılımıyla söz konusu meseleye dair Lübnan'ın tutumu değerlendirilmiş ve böylece uyuşturucu ticaretinin bölgesel bir hâl alması, Lübnan siyasetinin de temel gündem maddelerinden birisini oluşturmuştur. Uyuşturucu madde ticareti son dönemde yaşanan gelişmeler ile birlikte Lübnan'da sadece siyasi bir gündem maddesi olmakla kalmamış ve bir anlamda ülkedeki farklı mezheplere ve partilere mensup siyasiler tarafından da hükûmetin zayıflığı ve güçlü bir devlet otoritesinin olmaması konusunda görüşlerin bildirilmesine de yol açmıştır.

YASA DIŞI FAALİYETLERDE HİZBULLAH BAĞLANTISI

Uyuşturucu madde ticareti ve kaçakçılığı sonrasında Suudi Arabistan yetkililerinin Lübnan ile ticarete dair aldıkları kararlardan sonra Suudi Arabistan halkının tepkisi de gerek geleneksel gerekse sosyal medyadan takip edilebilmiştir. Bu anlamda, Suudi Arabistan halkının sosyal medyadan dile getirdiği önemli görüşlerden bir tanesi, uyuşturucu madde ticaretinin Lübnan kaynaklı olmasının sebebini Hizbullah'a bağlamaktadır. Lübnan'da da belirli oranda destekçisi olan görüşe göre Hizbullah'ın, uyuşturucu madde ticaretini ekonomik gelir amacıyla kullandığı ve bu anlamda İran Devrim Muhafızları Ordusu ile ortak çalıştığı belirtilmektedir.

Lübnan kaynaklı uyuşturucu madde ticareti, sadece Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerine toplumsal bir tehdit oluşturmakla kalmamakta Avrupa ülkelerine yönelik de ciddi tehditleri beraberinde getirmektedir. Yakın dönemlerde Lübnan

üzerinden Yunanistan'a gelen ve buradan da Slovakya'nın Piraeus Limanı'na gönderilmesi planlanmış olan kargolarda da uyuşturucu madde tespit edilmiş ve İtalya'da da buna benzer bir durum yaşanmıştır. Avrupa ülkelerinde Lübnan üzerinden gelen kargolarda uyuşturucu maddelerin tespit edilmesi konusunda, Avrupa ülkelerinde kurumların ABD Uyuşturucu ile Mücadele Dairesi (DEA) ile sıkı istihbarat iş birliği de sonuç vermiştir. Nitekim bununla ilgili olarak daha önceden Interpol ve Europol gibi kuruluşlar da Hizbullah'ın Avrupa'daki yasa dışı faaliyetleri konusunda ülkeleri uyarılmış ve Litvanya'da, Fransa'da, Almanya'da Hizbullah ile ilgili olduğu belirlenen kimselerin ve ağların yakalandığını belirtmişti. Dolayısıyla bu görüşün, uluslararası kurumlar tarafından da desteklendiği belirtilmelidir.

Anlaşılmaktadır ki devletlerin kapasitesini zedeleyen sınıraşan sorunlar olan uyuşturucu madde ticareti, uyuşturucu madde kaçakçılığı ve diğer organize suçlar sadece

Suudi Arabistan – Lübnan arasındaki siyasi ve ticari ilişkileri kötü etkilemekle kalmamaktadır. Özellikle, Lübnan'da Hizbullah tarafından uyuşturucu madde ticaretinin bir ekonomik kaynak olarak kullanıldığının belirtilmesi ve Suriye üzerinden Lübnan'a marjinal gruplar ve terör örgütleri aracılığıyla uyuşturucu maddelerin getirilmesi süreçleri, askerî istikrarsızlıkların hüküm sürdüğu bu bölgeleri birer geçiş rotası hâline getirmektedir. Geçtiğimiz yıllarda Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Ürdün yetkilileri, Suriye'deki büyük oranda marjinal gruplar ve terör örgütleri kaynaklı olduğunu belirttikleri uyuşturucu madde ticaretine karşı operasyonlar gerçekleştirmişlerdi.

Sonuç olarak belirli bölgelerin uyuşturucu madde ticareti ve diğer organize suçlar amacıyla geçiş rotası hâline getirilmesi, sadece Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerini tehdit etmemekte, diğer komşu ülkeleri ve tüm Arap Yarımadası toplumlarının güvenliğini, refahını ve sağlığını tehdit etmektedir. Uyuşturucu madde ticareti, kaçakçılığı ve diğer organize suçlar ile ilgili olarak, bölge ülkelerinde var olan ortak mekanizmaları güçlendirmeleri yeni somut mekanizmalar ve süreçleri hayata geçirmeleri ve konuyla ilgili sıkı tedbirler almaya başlamalarını gerektirebilecektir. Diğer taraftan alınabilecek önlemlerin tek taraflı olması ihtimali ve ekonomik açıdan her aktörü aynı şekilde etkilememesi, bölgede belirli bir refah düzeyine sahip ülkeler ve belirli bir refah düzeyine sahip olmayan ülkeler arasındaki ekonomik eşitsizlikleri de artıracak bir gelişmedir. ■

RÖPORTAJ

Prof. Dr. Bertrand Badie:

“Biden yönetimi, İsrail’i Durduramaz ve Filistin Krizini Yeni Bir Aşamaya Geçiremez”

ABDENNOUR TOUMI

Uzman ORSAM

İngilizceden Çeviri:

Musab Yılmaz, Araştırma Asistanı

“Donald Trump’tan sonra Joe Biden’dan bir şeyleri beklemeyi bir yanılsama olarak görüyorum. Bildiğiniz gibi Biden, Obama yönetiminin bir parçasıydı ve Obama dönemi İsrail’e ciddi desteklerin verildiği bir dönemdi ve Biden da zaten İsrail yanlısı olduğunu her fırsatta dile getiriyor.

”
Abdenmour Toumi: Fransa’nın Ortadoğu politikasındaki ana yönelimlerini nasıl tanımlarsınız?

Bertrand Badie: Fransa’nın Ortadoğu’daki politikasını anlamak için geçmişe bakmamız gerekiyor. 1967’de Arap-İsrail savaşı başladığında Fransa’nın Charles de Gaulle cumhurbaşkanlığında değişirici bir güç kapasitesine sahip bir Arap politikası vardı. Bu politikanın bugün artık var olmayan üç eksen mevcuttur. Birinci eksen, Soğuk Savaş döneminin getirdiği iki kutuplu sistemde Filistinliler ve Araplar, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) inisiyatifine bırakılmamalıydı. Bu sebeple Fransa, diğer Batılı aktörler gibi sadece İsrail yanlısı bir politika takip etmedi. İkinci eksen, General de Gaulle’in cumhurbaşkanlığının

Kimdir?

Bertrand Badie

Fransız siyaset bilimci ve uluslararası ilişkiler uzmanı Bertrand Badie, Sciences Po Paris Üniversitesinde emeritus profesörüdür. Daha önce Sorbonne, Inalco (Ulusal Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Enstitüsü) ve EHESS (Sosyal Bilimler Yüksek İhtisas Okulu) gibi önemli Fransız eğitim kurumlarında öğretim görevlisi olarak çalışan Badie, 2006-2013 yılları arasında Institut Français du Proche-Orient’in (Yakındoğu Fransız Enstitüsü) Bilim Kurulu Başkanlığını ve 2006-2010 yılları arasında da Uluslararası Siyaset Bilimi Derneği Başkan Yardımcılığı görevlerini yürütmüştür. Siyaset bilimi, sosyoloji, uluslararası ilişkiler ve Ortadoğu üzerine katkıda bulunduğu ve yayımladığı çok sayıda kitap ve edisyon çalışması bulunmaktadır.

ilk döneminde, Cezayir'in sömürgecilikten kurtulduğu dönemde, Fransa'nın yeni bir sayfa açarak Güney ülkeleriyle ilişki içerisinde olma düşüncesi vardı. De Gaulle, Fransa'yı doğu-batı arasına hapsedmek istemiyordu ve bu vizyon çerçevesinde Güney ülkeleri, Afrika, Arap dünyası ve Asya ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek istiyordu. General de Gaulle'in politikasını belirleyen üçüncü fikir ise kendi kaderlerini tayin etme hakkı bağlamında Filistinlilerin mücadelesine destek olmaktı. Bütün bunlar o dönem için dikkat çekiciydi ve Fransa'nın bu politikası İsrail'e yakın oldukları düşünülen sonraki iki başkan, Giscard d'Estaing ve François Mitterand tarafından da sürdürüldü.

“ Aynı şekilde François Hollande, Sarkozy dönemindeki politikayı sürdürdü ve Mayıs 2017'de Macron seçildikten iki ay sonra İsrail'e giderek Binyamin Netanyahu'ya çok özel bir jest yaptı ve İsrail'e olan desteğini açıkça dile getirdi. ”

Giscard, Arap yanlısı politikayı devam ettirdi ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nü (FKÖ) destekledi. Ardından iktidara gelen Mitterand da İsrail ziyaretinde Knesset'te yaptığı konuşmada Gazze ve Batı Şeria'daki Filistinlilerin hakkına saygı duyulması gerektiği çağrısını yaptı ve Yaser Arafat'ı destekledi.

Daha sonraki Fransız Cumhurbaşkanı Jacques Chirac da Filistinlilerden yana tavır sergiledi, hatırlayacak olursanız 1996'da Kudüs'e yaptığı bir ziyarette İsrail polislerinin Müslüman mahallesini ziyaret etme talebini engellemesine sert tepki göstermişti. Fakat ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra Fransa'nın Ortadoğu ve Arap politikasında bir değişim yaşandı. 2 Eylül 2004 tarihli Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) 1559 sayılı kararın alınmasında önyak olması, 2005'te Ariel Şaron'un Fransa ziyaretinde Chirac'ın İsrail'e destek açıklamaları, Fransa'nın Arap politikasındaki değişimin sinyalleriydi. Atlantik yanlısı Nicolas Sarkozy'nin iktidara gelmesi ve NATO'ya yeniden katılmasıyla birlikte Fransa'nın Ortadoğu politikası tamamen değişerek İsrail yanlısı bir politika içerisine girdi.

Aynı şekilde François Hollande, Sarkozy dönemindeki politikayı sürdürdü ve Mayıs 2017'de Macron seçildikten iki ay sonra İsrail'e giderek Binyamin Netanyahu'ya çok özel bir jest yaptı ve İsrail'e olan desteğini açıkça dile getirdi. Macron, davet edildiği Vel d'Hiv toplantısında yaptığı açıklamada iki devletli çözümü desteklediklerini, Kudüs'ün İsrail ve Filistin'in ortak başkenti olduğunu ifade etmesine rağmen artık Fransa'nın Ortadoğu ve Arap politikası, güvenilirliğini ve inandırıcılığını kaybetti. Fransa, artık herkes tarafından güvenilen bir arabuluculuk rolünü üstlenemez çünkü inandırıcılığını bu tarihsel süreçte anlattığım dönüşümlerle kaybetmiştir. İki devletli çözüm fikrini herkes dile getiriyor, bağlı olduğunu söylüyor ama öte

yandan statükonun ve gerginliğin sürekli olmasına göz yumulmaktadır. Bu gerçekten de Fransız diplomasisi için olumsuz bir imaja sebep olmaktadır. Hepsinden önemlisi Fransa'nın inandırıcı olmayan politikası, Avrupa adına veya Fransa adına bir barış girişiminin oluşmasına engel oluyor. Öncesinde Avrupa, 1999 Berlin Deklarasyonu ile 1990 Venedik Raporu ile bazı inisiyatiflerle katkı sunabiliyordu, Ortadoğu'da çözüm için girişimlerde bulunabiliyordu fakat artık bu rolünü de kaybetti.

Abdenmour Toumi: 10 yıl sonrasında Arap ayaklanmalarının bölgenin jeopolitik zorunlulukları üzerindeki sosyolojik etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bertrand Badie: Öncelikle şu önemli soruyu sormalıyız, neden? Çünkü Filistin sorununun çözümü için bütün planlar, hükümetlerin diplomatik girişimleriyle engellendi. Herkesin kabul ettiği bir

şey var, yani herkes masadaki Filistin meselesinin açık, gizli veya örtülü bir şekilde çözümünün olduğunu kabul ediyor. Gerçek şu ki Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), hatta SSCB döneminde İsrail ile dalgali ilişkileri olan Rusya ve Çin herkes çözüm planını kabul ediyor. Gerçi Çin, Filistin yanlısı olmasına rağmen Ortadoğu'daki çıkarları için çok müdahil olmamaya çalışıyor ve inisiyatif almıyor. Aynı şekilde gerçek şu ki totaliter Arap rejimleri de çözümü biliyorlardı ve kabul ediyorlardı. Ancak devletlerin diplomatik pozisyonlarına baktığımızda çözüme yönelik genel bir engelleme içerisinde olduklarını gördük ve görüyoruz. Bu durum, bir toplumsal öfkenin ortaya çıkmasına ve rejimlerin düşmesine sebep oldu.

Bununla birlikte toplumsal olayların siyasi yaşamı etkilemesi ve sosyal hareketlerin artması sadece Arap Baharı ile başlamadı. Bu durum aslında uluslararası sistemdeki krizin ortaya çıkardığı bir sonuç. 2011'de Tunuslu Buazizi'nin kendini yakması ile başlayan Arap Baharı'ndan öncesine baktığımızda dünyanın birçok yerinde ayaklanmalar oldu. Örneğin Güney Amerika'da Şili, Kolombiya, Peru ve Ekvador'daki birçok protestolar, ayaklanmalar oldu. Aynı şekilde baktığımızda Avrupa'da bile ayaklanmalar ve protesto gösterileri yaşandı. Arap Baharı öncesi İspanya'daki protestolar, Wall Street'i işgal et protes-

toları ve son yıllarda Fransa'daki Sarı yelekliler hareketi. Bütün bunların hepsi uluslararası siyasette yeni bir tarz, insanlar artık içerde sistemdeki krizin yarattığı sorunlar sebebiyle toplumsal öfkelerini ortaya çıkarıyor ve tepki göstermeye mecbur kalıyor. Mesela iki üç haftadır Ortadoğu'da gördüğümüz gibi Filistinli gençlerin hiçbiri herhangi bir müzakere girişimini ve uzlaşmayı artık kabul etmiyor. Oslo Anlaşması'ndan beri 20-25 yıldır hiçbir gerçekçi çözüme ulaşılmadığını ve çözüm niyetinin olmadığını da gören Filistinli gençler artık uzlaşma falan istemiyorlar. Onların gözünde artık siyaset; etkisizliğin, başarısızlığın ve bekersizliğin bir özeti olarak görülmektedir. Artık hiçbir inandırıcılığı kalmamıştır. Herhangi bir girişim onların gözünde başarısız olacağı için kendilerini artık tepki göstermeye mecbur hissediyorlar. Hayal ettikleri bir uzlaşma yok çünkü normalleşme sürecinde de gördüğümüz gibi Mısır ve Ürdün gibi Fas da İsrail ile normalleşti ve Filistinli gençler artık bir Arap dayanışmasına birlikteliğine inanmıyorlar ve bunu protestolarda görebiliyoruz.

“ Bu eskiden beri, 1995'teki İzak Rabin suikastından beri var olan bir süreç, sadece Netanyahu ile başlamış değil, işgal altındaki bölgelerin statüsü üzerinden yerleşim yerlerine İsraili yerleşimcileri adım adım işgal ettirerek Büyük İsrail'in inşa edilme fikridir bu.

”

Abdenmour Toumi: Üçüncü bir İntifada (el-Aksa İntifadası) yaklaşık on gün önce Kudüs'te başladı, sonra Gazze ve Batı Şeria'ya yayıldı, İsrail-Filistin çatışmasının barış ve güvenliği denklemindeki bu dinamik hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bertrand Badie: İlk önce İntifada olup olmadığını sorgulamalıyız, gerçekten üçüncü bir intifada olmuşsa bu her şeyden önce Netanyahu için önemli bir başarısızlık anlamına gelirdi. Ama dinamik dediğimiz şeyin statükoyu yenileyebileceği kanaatindeyim. Zira müzakere edilmeyen ve adım adım işgalin devam ettiği bu dinamik statüko, kolonizasyonu güçlendirmektedir. Bu eskiden beri, 1995'teki Izak Rabin suikastından beri var olan bir süreç, sadece Netanyahu ile başlamış değil, işgal altındaki bölgelerin statüsü üzerinden yerleşim yerlerine İsraili yerleşimcileri adım adım işgal ettirerek Büyük İsrail'in inşa edilme fikridir bu. Paris'in kabul ettiği, göz yumduğu bu statüko ve Arap yönetimleri de -normalleşme ile

gördük- bunu kabul ediyorlar veya göz yumuyorlar. Eğer mevcut intifada bunu sorgulatacak olsaydı, bahsettiğimiz siyasi çizginin başarısızlığa uğramasına sebep olurdu, seçmen kitlesinin çoğunluğunun Netanyahu veya başka birisinin arkasında konsolide olmasına değil. İkincisi ABD için başarısızlık olması gerekirdi. ABD'nin sadece Barack Obama'nın isteksizliğine rağmen 2016'daki BMGK'nin 2334 sayılı İsrail'i "uluslararası hukuka aykırı yerleşim faaliyetlerini derhâl ve tamamen durdurmaya" çağıran kararı desteklemesi dışında hiçbir eylemi olmamıştır. Bütün ABD başkanları, İsrail'deki bu siyasi çizgiyi desteklediler. Eğer intifadadan bahsedebilseydik binlerce Filistinlinin süper güç ABD'nin politikasını değiştirebilmesi gerekirdi. Üçüncüsü, eğer intifada olsaydı son gelişmeler, uluslararası kamuoyunu çözüme yönelik çabası için Ortadoğu'ya odaklanmasını sağlamalıydı. BM'nin 1967 yılındaki 242 ve 338 sayılı paylaşım kararları gereğince ikili devlet çözümüne bağlı bir durumun sağlanması hayal edilebilmeliydi. Bunlar işgal al-

tındaki bir bölgenin ne olması gerektiği ile ilgili çok hassas bir şekilde yazılmış zor kararlar. İşin bir başka boyutu da Filistinliler arasında müzakere ortağı yok, artık tek Filistin otoritesinden bahsedemiyoruz, seçimleri yapmadılar ve uzlaşmadılar. Hamas'ın da ayrıca müzakereci olma niyeti taşımadığı anlaşılmaktadır. Kısacası, toplumsal bir müzakere oluşmadığı ve tarafların çatışma içerisinde olduğu Filistin sorusunda uluslararası kamuoyunda da duyarlılık oluşmadığı süreçte bir değişim ve dinamik meydana gelmesi çok zordur. Çünkü toplumsal bir müzakere yok.

Abdenmour Toumi: Oslo Anlaşmalarından sonra, 1993'te biraz umut vardı, bu anlaşmadan geriye ne kaldı ve bu FKÖ'nün, Filistin yönetiminin sonu mu oldu?

Bertrand Badie: Oslo Anlaşması'nın öldüğünü kabul etmemiz gerekiyor, görüldüğü gibi hukuki ve siyasi düzeni oluşturan statünün temsilcisi Filistin yönetiminin artık hiçbir etkinliği yok. Oslo Anlaşması ile müzakere çerçevesinde bir kurumsal model inşa edilmesi amaçlanıyordu ama ne kurumsal modele bir bağlılık söz konusu oldu ne de bu model hayata geçirildi, hiçbir zaman bu gerçekleşmedi. FKÖ, kuruluş itibarıyla İsrail'in varlığını tanımamakta kararlıydı ve bunun için mücadele ediyordu ve bu anlaşma neticesinde varoluş gerekçesini bir kenara bırakarak bir anlamda meşruiyetini kaybetmiş oldu. Tarihe baktığımızda bütün barış anlaşmalarının fonksiyonel olarak her iki tarafa bir şeyler sağladığını görürüz, bence Oslo An-

laşması'nda siyasi ve hukuki olarak düşmana yarar sağlayan bir eğilim var. FKÖ'nün verdiği tavizler Filistinlilerin bazı haklar kazanmasına veya haklarının korunmasına fayda sağlamadı. Bugün baktığımızda kabul edilemez bir şekilde İsrail'in Filistinlilere ait yerleşim yerlerini gasp ettiğini görüyoruz, her ne kadar Filistin yönetimi uluslararası kamuoyu tarafından tanınıyor olsa da herhangi bir yetkiye ve etkinliğe sahip değil ve artık Filistin halkının temsiliyetini yeniden inşa etmek de çok ama çok zor görünüyor.

Abdennour Toumi: Sizce Joe Biden yönetimi İsrail-Filistin çatışmasında nasıl bir rol oynayacak?

Bertrand Badie: Donald Trump'tan sonra Joe Biden'dan bir şeyleri

beklemeyi bir yanılısma olarak görüyorum. Bildiğiniz gibi Biden, Obama yönetiminin bir parçasıydı ve Obama dönemi İsrail'e ciddi desteklerin verildiği bir dönemdi ve Biden da zaten İsrail yanlısı olduğunu her fırsatta dile getiriyor. Biden yönetimi, Trump'tan miras kalan konularla ilgili örneğin İbrahim Anlaşmaları ile ilgili hiçbir şey yapmadı, son olaylarda İsrail'i savunan ve destekleyen açıklamalar yaptı, İsrail'in baskı ve saldırılarına karşı herhangi bir girişimde bulunmadı ve BMGK'yi engelleyerek çalışamaz hâle getirdi. Hatta öyle ki düşünsenize ABD'li bir medya kuruluşu Associated Press'in (AP) yeri, Gazze'de İsrail tarafından bombalandı ama Biden yönetimi buna hiçbir tepki göstermedi, hiçbir cevap vermedi. Oysaki aynı şeyi

İsrail'in, Suriye'nin veya Kuzey Kore'nin yaptığını hayal edebiliyor musunuz? ABD o zaman şiddetli bir cevap verirdi kesinlikle. Evet o binada Aljazeera'da vardı ama AP, ABD'nin bir basın-yayın organı ve saldırıya uğradı, buna bile Biden yönetimi herhangi cevap vermedi. Açıkça görüldüğü gibi Biden, İsrail'in yanındadır. Bununla birlikte Biden yönetimi, İsrail ile yeniden nükleer anlaşma yapmak istiyor ve bunun için adımlar atıyor. Ancak Netanyahu bunun gerçekleşmesini istemiyor ve bunun için Gazze'ye yaptığı saldırılarla tetiklediği Hamas'ın füzelerini göstererek ABD-İsrail nükleer anlaşmasını engellemeye çalışıyor. Ama şüphesiz Biden bu anlaşmayı elde etmek istiyor ve bunu İsrail'e kabul ettirmeden yapamaz. ABD başkanlarının Netanyahu'yu ikna etmeden bir şey yapabilmesi demek, ABD'nin Filistin politikasının dönüşüm geçirmesi demektir, gördüğümüz gibi küçük kardeş (İsrail) büyük kardeşin diplomasisini (ABD) yönlendiriyor. Kısacası Biden yönetimi, İsrail'i durduramaz ve Filistin krizini yeni bir aşamaya geçiremez.

Abdennour Toumi: İsrail'in Filistin'deki politikasını genellikle apartheid olarak tanımlanmasını nasıl yorumluyorsunuz? Bu tanımlamayı ilk ortaya koyan, 2006 yılında yayımlanan "Apartheid Değil Filistin Barışı" adlı kitabıyla Amerikan Başkanı Jimmy Carter oldu.

Bertrand Badie: Evet, haklısınız. Maalesef doğru. Jimmy Carter'ın savunduğu bu tez keşke başkanlığını müteakip ortaya atılsaydı çünkü bildiğiniz üzere 70'lerin sonunda Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü İsrail işgal ederek toprakları içine

katmıştı. Belki o dönem ABD iktidarı bunu engelleseydi bugünkü sorunlarla uğraşmayacaktık. Ama Carter'ın bu etkili bir şekilde ortaya koyduğu apartheid rejim tanım-laması çok önemli, biliyorsunuz geçtiğimiz günlerde ABD merkezli İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) İsrail hakkında yayınladığı raporda Hamas'ın veya Hizbullah'ın değil İsrail devletinin Filistinlilere ve İsrail içindeki Arap azınlığa karşı baskı uyguladığını belirterek ırkçı apartheid rejim suçlamasında bulundu, bu çok önemli gerçekten. Gerçeklerin ortaya çıkması olarak ifade edebileceğimiz bir durum söz konusu çünkü İsrail'in davranışsal ve kurumsal uygulamaları Filistinlilere baskı uyguladığı bilinen bir olgu. Bu gerçekten çok ama çok ciddi bir kırılma çünkü İsrail yönetiminin temelden sorgulanması demek, ama hiç kimse İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün bu raporu yayımlandığında hiçbir tepki göstermedi ve görmezden geldi. Hatta, örneğin Almanya Başbakanı Angela Merkel, rapor yayımlandıktan sonra İsrail ile dayanışma içerisinde olduklarını söyledi. Oysaki Gazze'de, Filistin'de İsrail, yaklaşık altmış çocuk yüzlerce kişiyi öldürdü, binlerce kişiyi yaraladı ve on binlerce kişinin de evsiz kalmasına sebep oldu. Neden buna felsefi, entelektüel bir refleks yok veya neden uluslararası kamuoyu bunu kabullenmiş durumda? Bakın mesela Akdeniz'de yüzlerce Afrikalı göçmen ölüyor, hiç kimse neden buna tepki göstermiyor? Bizim modern diplomasi-miz artık eşitsizlik varsayımına dayanmaktadır. Küresel diplomaside ırkçılığın arttığına dikkat etmemiz gerekiyor.

Abdenmour Toumi: Sizce bir Güney Afrika senaryosuyla mı karşı karşıyayız, el-Aksa İntifadası ile Soweto'nun 1976'daki trajik olayları arasında bir paralellik kurabilir miyiz?

Bertrand Badie: Tarihsel olayları karşılaştırırken dikkat etmemiz lazım öncelikle ama Güney Afrika'daki olayları değerlendirdiğimizde Filistin meselesi ile temelde aynı olduğunu söylemeliyiz. Örneğin İsrail'in Yahudi devleti olarak kabul edildiği 2018 yasa değişikliği aslında Güney Afrika'daki azınlık sömürgeci rejim ile benzerliğinin bir göstergesidir. İki olayda da toplumdaki belli bir çoğunluğun dışlandığı ve marjinalize edildiği görülmektedir. İsrail'de vatandaşlık kavramı Arap-İsrailli kimliği yerine Yahudi kimliği üzerinden yeniden tanımlandığı için apartheid bir rejime dönüşmektedir ve zaten Filistinli Araplara uyguladığı baskılar ortadadır. Fakat bununla birlikte Filistinlilerin ayaklanmaları çok zayıf ve başarısız, Nelson Mandela Güney Afrika'da sömürgecilğe karşı topyekûn bir mücadele içindeydi.

Abdenmour Toumi: Bölgedeki Arap ülkelerinin liderlik eksikliğine dikkat çekmek istiyorum. Bu, bölgedeki Arap liderliğinin sonu mu? Bölgenin Arap olmayan bir üçgen (Ankara, Tahran, Tel Aviv) içinde olduğunu biliyoruz. Sizce İsrail-Filistin çatışmasında Tahran ve Ankara nasıl bir rol oynayabilir?

Bertrand Badie: Arap dünyası uzun zamandır birleştirici bir güç olan pan-Arabizm'den Cemal Abdünnasır'ın kimliğinde simgeleşen Arap birlikteliğinden çok uzak ko-

numdadır, Mısır artık eski konumunu kaybetti, Suudi Arabistan ise aşırı muhafazakâr ve coğrafi olarak merkez ülke rolüne sahip değil. Ayrıca Suudi Arabistan Vellaht Prensi Muhammed bin Selman'ın amaçladığı Arap liderliği ise hem kapasiteden hem de karizmadan yoksun. Ayrıca tarihsel olarak hilafetin iki başkenti Şam ve Bağdat ise istikrarsız bir hâldedir. Irak, ABD'nin işgali ile Suriye ise Arap Baharı sonrasında başlayan iç savaş ile darmadağın oldu. Liderlik kapasitesini kaybetti. Bölgede Arap liderliği kapasitesine sahip iki ülke var: Türkiye ve İran. Ama onlar da Arap değiller. Bu iki aktör bölgesel güç olarak ciddi bir kapasiteye sahiptir. İran; Irak, Suriye, Lübnan hatta Yemen ve hiç şüphesiz Körfez'e vekil güçleri veya diğer araçlarıyla etki edebilmektedir. Aynı şekilde Türkiye de Suriye, Irak, Doğu Akdeniz ve Libya'da önemli bir aktör olarak rol oynamaktadır. İsrail ise bu iki aktör gibi Arap dünyasına nüfuz edemiyor. Öte yandan Ortadoğu krizlerinde dikkat çeken bir diğer aktör ise Vladimir Putin Rusya'sıdır. Baktığımızda Putin liderliğindeki Rusya, özellikle Suriye iç savaşı ile birlikte bölgedeki nüfuzunu ciddi bir şekilde arttırdı ve ilginç olan örneğin Suudi Arabistan'ın Mısır'ın Körfez ülkelerinin ABD ile önemli ilişkileri olmasına rağmen, Türkiye ve İran ile sorunları olmasına rağmen ve İsrail'in ABD'nin en önemli müttefiki olmasına rağmen, Rusya'nın bütün bu ülkelerle iyi ilişkilere sahip olduğunu veya iyi ilişkiler kurabildiğini gözlemliyoruz, bu gerçekten dikkat çekici bir husus. ■

1948 ARAP-İSRAİL SAVAŞI'NIN KAHRAMANI: ÖMER ALİ BAYRAKTAR

ADİL ZİNEELABDİN

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Askerî eğitimine Irak Harp Akademisinde (İraçî Staff College) devam eden Bayraktar, 1939 yılında 5. devreden birincilikle II. Faysal'ın Naibi Abdülillah Bin Ali el-Haşimi'den sertifikasını alarak mezun olmuştur.

”

1 948'de yaşanan Arap – İsrail savaşı, Ortadoğu'nun kaderini etkileyen temel gelişmelerden biri olmuştur. Bu süreçte Irak da İsrail karşıtı cephede yer almış ve askerî gücle karşı koymuştur. Bu dönemde öne çıkan isimlerden biri de Türk kökenli komutanlardan biri olan Ömer Ali Bayraktar'dır.

BAYRAKTAR'IN HAYATI

1910'da Kerkük'ün Begler Mahallesi'nde doğan Bayraktar'ın babası Bekir Ağa Bin Ali Bayraktar, İngilizlere karşı kurulan direniş güçlerine katılmış ve İngilizler tarafından arananlar listesine girmiştir. Bayraktar, ilkokulu ve liseyi Kerkük'te tamamlamış ve liseyi 1928'de bitirdikten sonra Harp

Okuluna katılmıştır. 1931 yılında 5. devre olarak askerî okuldan mezun olan Bayraktar, eğitim aşamasında askerî disiplin ve askerî eğitime gösterdiği büyük ilgiyle hocalarının dikkatini çekmiştir. Bayraktar, devresinden birincilikle mezun olduktan sonra profesyonel askerî hayatına Osmanlı Devleti komutanlarından oluşan modern Irak devletinin ilk alayı Musa el-Kazım Alayı'nda tabur komutanı olarak başlamıştır. Asuri hareketlerine karşı askerî operasyonlardaki rolünden dolayı Bayraktar, Pakistan'da dağlık bölgelerinde askerî eğitim almakla ödüllendirilmiştir. Askerî eğitimine Irak Harp Akademisinde (Iraqi Staff College) devam eden Bayraktar, 1939 yılında 5. devreden birincilikle II. Faysal'ın Naibi Abdülillah Bin Ali el-Haşimi'den sertifikasını alarak mezun olmuştur.

Irak'ın kuzeyindeki son askerî hareketlerinde ve Reşit Ali Gaylani hareketinden sonra Irak-İngiliz savaşında üstün liyakat gösteren Bayraktar, aşamalı olarak askerî kariyerinde yükselerek korgeneral rütbesini almıştır. 1954-1957 yılları arasında vekâleten Süleymaniye valisi olarak görev üstlenen Bayraktar, valilik döneminde Süleymaniye'de sosyalistlerin Irak hükûmetinden güçlü olmasına rağmen savunma hâli dâhil olmak üzere sivillere polis tarafından ateş açılmasını yasaklamıştır. Böylece Süleymaniye'deki halkla devlet arasındaki ilişkiyi güçlendirmesinin sonucu olarak II. Faysal Süleymaniye'yi ziyaret ederken binlerce insan karşılmasına çıkmıştır. Habib Hürmüzlü'ye göre Bayraktar, iki yıl içerisinde Süleymaniye'de 300 okul, 250 sağlık ocağı, 150 polis karakolu, Sercinar Çimento Fabrikası, Süleymaniye Şeker Fab-

rikası, Dokan ve Derbendikan Barajları ve dokuma fabrikalarını inşa etmiştir.

Ön saflarda savaşmayı prensip olarak bilen Bayraktar, İsrail güçleri tarafından kuşatılan Cenin'e doğru ilerlemeden önce askerlere "kardeşlerim sizden 50 metre önde ilerleyeceğim, beni takip edin. Bir adım geri çekilirsem sizin göreviniz bana ateş açmaktır" sözüyle hitap etmiştir.

BAYRAKTAR'IN 1948 SAVAŞINDAKİ ROLÜ

Ancak Türkmen kökenli Iraklı komutanı ünlü yapan en önemli olay 1948 yılında Filistin Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği askerî liyakati olmuştur. Irak ordusu 5. Tugay 2.

Alayı yöneten Bayraktar, 1948'de Ürdün'ünün Mefrak ve Zerka vilayetlerine, ardından Filistin'in Eriha ve Nablus vilayetlerine varmıştır. Cenin bölgesine yönelik 3 Haziran 1948'de harekete geçmiştir. Ön saflarda savaşmayı prensip olarak bilen Bayraktar, İsrail güçleri tarafından kuşatılan Cenin'e doğru ilerlemeden önce askerlere "kardeşlerim sizden 50 metre önde ilerleyeceğim, beni takip edin. Bir adım geri çekilirsem sizin göreviniz bana ateş açmaktır" sözüyle hitap etmiştir. Bu konuşma Bayraktar'ın Filistin meselesine olan inancını ortaya koymakla birlikte askerlerini cesaretlendirmiştir. Ömer Ali Bayraktar'ın Filistin Kurtuluş Savaşı'ndaki görüşü ve fikirleri Irak ve diğer Arap ülkeleri tarafından benimsenmiş olsaydı, Filistin'in bugünkü siyasi haritası büyük ihtimalle çok farklı olacaktı. Nitekim Bayraktar, sadece cesarete değil aynı zamanda stratejik düşünceye

sahip bir komutan olduğunu birçok kez ispat etmiştir. Filistinlilerin bugün İsrail tarafından gasp edilen hakları Bayraktar'ın Kurtuluş Savaşı'ndaki rolünü ortaya koymayı gerekli kılmaktadır. 1948'de İsrail, Cenin bölgesine girdikten sonra Hayfa'ya doğru ilerlemesi üzerine, Maver-i Ürdün Emirlîği ordusundan sorumlu olan John Bagot Glubb'ın baskısı sonucu Iraklı yetkiler tarafından durması istenmiştir. Ayrıca, Bayraktar'ın İsrail işgal güçleriyle gerçekleştirilen 11 Haziran ve 4 Temmuz 1948 ateşkeslere uymamıştır. Bunun üzerine Glubb, Nuri Said ile konuşarak Bayraktar'ın ateşkes ilanlarına uyması ve gizli ittifaklarla belirlenen sınırları aşmaması istenmiştir. Böylece 18 Temmuz 1948'de Bayraktar komutanlığındaki askerî birlikler ikinci ateş bölgesine çekilmiştir. Savaşın durdurulması kararına rağmen Bayraktar, gerçekleştirilen zaferi değerlendirerek

bazı stratejik bölgelerin kontrol altına alınması için bir plan hazırlayarak Irak hükûmetine sunmuştur. Bayraktar, planı kabul edilmeyince istifasını sunmuş ancak istifası kabul edilmemiştir.

1948 Savaşı'nda Irak güçleri, Cenin, Nablus, Tulkarim, Kafr Kasım ve Kalkilya bölgelerinden sorumlu olmuştur. Irak ordusunun 4. Tuğayına bağlı alaylardan biri, Cenin Kalesi yakınlarında İsrail kuşatmasını kırmak için Bayraktar'ın harekete geçmesini istemiştir. Bayraktar'ın başlattığı operasyon sonucu 300 İsrail askeri öldürülmüştür. Böylece bu çatışmalarda zafer elde eden Bayraktar, Hayfa'ya doğru ilerlemeye karar vermesine rağmen ilerlememesi yönünde kesin kararlar alınmıştır. Bayraktar'ın ilerlediği askerî cephelerde İsrail askerlerinin geri çekildiği bilinmektedir.

İsrail güçlerinin ani saldırısıyla Cenin bölgesini tekrar kontrol etmesinin ardından Bayraktar, merkezi komutaya dönmeden askerî operasyon başlatarak işgal güçlerini bölgeden çıkartmıştır. İsrail güçlerinin yüzlerce kayıp vermesiyle birlikte Bayraktar güçleri, Cenin kuzeyine doğru 11 km ilerlemiştir. Böylece Hayfa bölgesine daha yakınlaşmıştır. Bayraktar, İsrail güçlerinden ikisi Fransız ve biri de İngiliz gazeteci olduğunu iddia eden 3 komutanı esir almıştır. Fransa ve İngiltere'nin baskısı sonucu bu komutanlar serbest bırakılmıştır.

İsrail Savaş Bakanı Moşe Dayan, "Kudüs, Ömer Ali Bayraktar sorumluluğu alanında olsaydı hiçbirimiz orada kalamazdık" diyerek Bayraktar'ın İsrail ve Arap çatışmasındaki rolünü ortaya koymuştur.

Kerkük ve Telafer bölgelerine özel ilgi gösteren ve Türkmen Kardeşlik Ocağı'ndaki Türkmen aydınlarıyla görüşen Bayraktar, İsrail ve Arap kavgasında İsrail ordusunun teknolojik olarak üstün olması nedeniyle Irak ordusundaki telsiz iletişim bilgilerini ele geçirmesine engel olmak için telsiz iletişiminde Türkmenlere görev vermiştir. Böylece askerî bilgilerin aktarılmasında Türkmence kullanılarak Arapça aracılığı ile İsraililerin görüşmeleri anlamasının önüne geçilmiştir. Dehası ve cesaretiyle Ömer Ali, Irak ve Arap askerleri ve halklarının sempatisini kazanmıştır. İsrail Savaş Bakanı Moşe Dayan, "Kudüs,

Ömer Ali Bayraktar sorumluluğu alanında olsaydı hiçbirimiz orada kalamazdık" diyerek Bayraktar'ın İsrail ve Arap çatışmasındaki rolünü ortaya koymuştur.

Bayraktar'ın 1948 savaşındaki anılarından biri de Nablus'tan Tulkarim'e giderken 10 bin İsrail askerinin Cenin'e ve ardından Nablus'a ilerlediği yönünde haber almıştır. 822 askerle Cenin bölgesine girerek bölgeyi geri almıştır. Bu savaşta Bayraktar komutasındaki askerî güç 30 şehit vermiştir. 30 şehidin mezarlığı (daha sonra Üçgen Şehitleri mezarlığı olarak bilinir) Cenin bölgesinin Cenzur köyünde bulunmaktadır. Diğer yandan İsrail ordusu 800 kayıp vermiştir. Büyük güçlerin özellikle İngilizlerin baskısı nedeniyle Bayraktar'ın Haayfe'ye doğru ilerlemesinin önüne geçmek için Abdülillah, Bayraktar'ın geri Cenin'den daha fazla ilerlememesini istemiştir. Daha sonra Bayraktar'a karşı, komutasız hareket etmesi nedeniyle hakkında soruşturma açılmıştır.

IRAKLILARIN VE TÜRKMENLERİN FİLİSTİN BAĞLILIGINDAKİ SİMGE İSİM BAYRAKTAR

Bayraktar, "ölürsem, kabrime Filistin toprağından koyun" diyerek Filistin'e olan bağıni ortaya koymuştur. Bayraktar örneği genel olarak Iraklıların ve özel olarak Türkmenlerin Filistin'e olan bağlılığını göstermektedir. 1958 darbesine karşı durmasından dolayı hakkında idam hükmü çıkmıştır. Ancak Cenin'deki İsrail ordusuna mücadelesi nedeni ile bu karar müebbetle indirilmiştir. 3 yıl 4 ay

hapis yattıktan sonra Abdulkerim tarafından afla çıkarılmıştır. 1974 Ağustos'ta araba kazasında öldüğü belirtilmiş ve Kerkük'te toprağına verilmiştir. Ancak daha sonra ailesi, ölümünün bir kaza değil suikast olduğunu belirtmiştir.

Bayraktar'ın Filistin meselesinde gösterdiği duruş ve Filistin'e olan bağımlılığı, Irak'taki Türkmen halkının Filistin meselesine bakışını yansıtmaktadır. Irak Türkmen siyasi partileri, 2021 Nisan ayında İsrail işgaline bağıli polis güçlerinin Kudüs'ün Şeyh Cerah semtindeki Filistinlileri evlerinden zorla çıkartması ve Mescid-i Aksa'da dinî ritüellerini yapanlara saldırı düzenlemesi olaylarını şiddetle kınamışlardır. Irak Türkmen Cephesi (ITC), 18 Mayıs 2021'de yayımladığı bir bildirimde Ömer Ali Bayraktar'ı anarak İslam dünyasının, Arap halklarının ve uluslararası toplumun son İsrail saldırılarına karşı sorumluluklarını üstlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarkahya yayınladığı açıklamada, Filistin'deki İsrail merkezli vahşi saldırıları kınadıklarını ve sürgündeki milyonlarca Filistinlinin haklarının iade edilmesinin uluslararası hukuk ve Birleşmiş Milletler (BM) kararlarının gerektirdiği bir mesele olduğunu vurgulamıştır. Sonuç olarak, Irak ve Türkmenlerden Filistinlilere yönelik gelen bu güçlü desteğin önemli bir tarihsel örneğini oluşturan Bayraktar'ın 1948 savaşındaki rolü ve Filistin konusundaki duruşu Türkmenlere güçlü şekilde tanıtılmalı ve böylece Türkmenler, Iraklılar ve Filistinliler arasındaki dayanışma tekrar hatırlanmalıdır. ■

BEŞ KIRIK KAMERA İLE FİLİSTİN'DE GÖRÜLMİYENİ GÖRMEK, DUYULMAYANI DUYMAK

DOÇ. DR. SERTAÇ T. DEMİR

Öğr. Üyesi GÜMÜŞHANE ÜNİ.

“

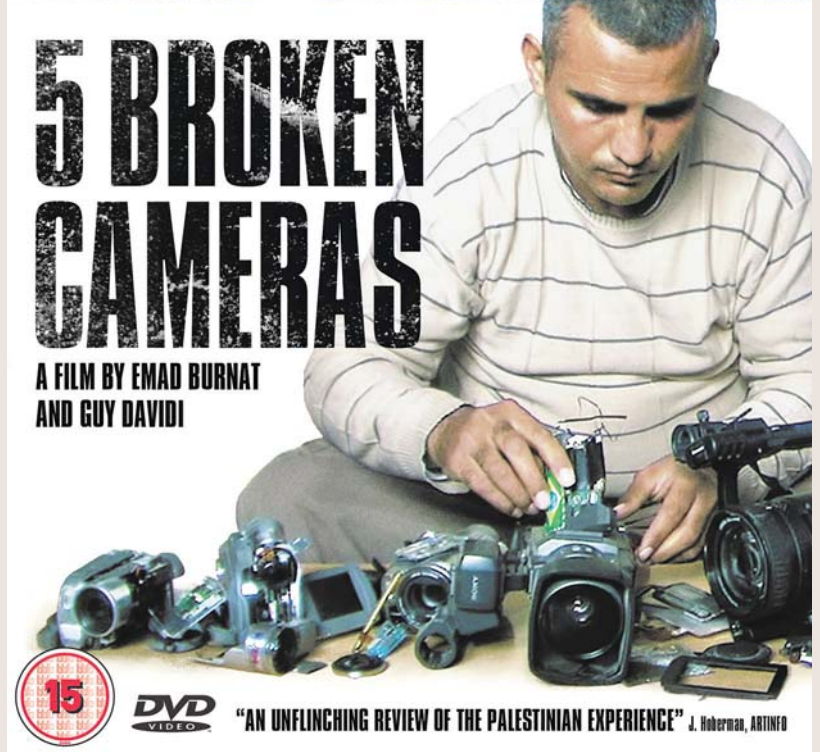
Gerçek şu ki sorunları kavrayabilmek ve gerektiğinde tepki gösterebilmek için daima 'içeriden biri' olmak gerekiyor. Tarihin içerisinde, olayların içerisinde, mağdurun içerisinde, haysiyetli duruşun içerisinde...

”

Yaklaşık bir asırdır Filistin'de yaşananlar, kameranın nereye çekse bir film olacağı kadar entrikalar, kırılmalar, çatışmalar ve trajedilerle doludur. Kutsal Ramazan ayında Mescid-i Aksa'da başlayan ve kısa süre içinde kapsamlı bir yıkıma evrilen İsrail devlet şiddeti de yalnızca birkaç gün içinde çekilen felaket görüntüleriyle bile çok sayıda belgesel ve filme yetecek 'gerçek' sahneler içerdi. Ne var ki bu kez, yani belki de en fazla bu kez, oradaki vaziyeti dünyaya aktaracak medya organları

doğrudan hedef alındı ve dünya kamuoyu gösterilemeyeni görmekten; duyulması gerekeni işitmekten büyük oranda mahrum bırakıldı.

Olan biteni gösterdiğini iddia eden uluslararası medyanın acınası hâli ise ayrı bir sorunsal olarak bir kenara yazıldı. Yalnızca yine film

sahnelerini aratmayan ‘uzak çekim’ kadrallar ve o kadralları dolduran -havai fişeği anımsatan- füze ışıkları, yaklaştıkça artan cehennemden kopma ateş huzmeleri ve enkaza dönüşen binalardan artakalan toz dağları.

Bunca görsel karmaşa aynı esnada uluslararası erkeklerin Filistin’i itidale çağırın tuhaf açıklamalarıyla buluştukça meseleye “bedeni uzak; gönlü yakın” olan bizler için durum anlamak ile ağlamak arasında yeni ikilemlere evrildi. Gerçek şu ki sorunları kavrayabilmek ve gerektiğinde tepki gösterebilmek için daima ‘içeriden biri’ olmak gerekiyor. Tarihin içerisinde, olayların içerisinde, mağdurun içerisinde, hayşiyetli duruşun içerisinde... Bu nedenle gözün, görüntüyle ilişkisi samimi ve daimî olmalıdır. Gözü kesintisiz fakat sanal bir devamlılık içinde körleştiren sosyal medya imgelerine indirgmeden söylüyorum bunu. Çünkü görüntü, bazen göstermeye bazen de gizlemeye yarar. Sanatsal görüntünün ayırt edici gücü, biraz da burada gizlidir.

Bu nedenle bu yazıda, Filistin meselesine tanık olarak bir belgesel film analiz edilmektedir: Beş Kırık Kamera. 2011 yılında Filistinli amatör yönetmen Emad Burnat’ın, süreç içinde birlikte çalıştığı İsraili aktivist Guy Davidi ile birlikte yönettiği film, birçok festivalden ödül ve sinema otoritelerinden övgüler almıştır. 85. Akademi Ödülleri’nde en iyi belgesel dalında da yarışan Beş Kırık Kamera, isimle müsemma olarak, Batı Şeria’nın Bil’in köyünde yaşayan Emad’ın çekimlerde kırılan beş kamerası yakaladığı İsrail işgalciliğinin etkilerini resmeder. Artık

küresel bir soruna dönüşen bu işgal, filmde Emad’ın kişisel dünyasının olanca insani ve doğal yansımalarında karşılık bulur. Guardian’da Philip French’e göre de film, muazzam bir güçle muazzam düzeyde bir adaletsizlik vakası sunmaktadır izleyicilere.

ZEYTİN, BULDOZER VE DUVAR

Film, kontrolden çıkmış bir kameranın dağınık görüntüleri ve yakından gelen kaotik bağırışlarla başlar. Daha sonra kadraja giren Emad’ın dış sesle sözleri belirir. Şöyle der Emad: “Başımdan pek çok olay geçti. Kızgın bir alev gibi kafamın içinde yanıyorlar. Acı ve sevinç... Korku ve umut, hepsi birbirine karıştı. Yolu kaybediyorum. Eski yaraların iyileşmek için zamanı yok. Yenileri eskilerin üzerini kapatıyor. Ben de anılarımı ayakta tutmak için film çekiyorum. Bunlar benim beş kameram. Her kamera hayatımın bir merhalesi.” Etrafı tepelerle çevrili ve işgal edilmiş bölgenin hemen içinde yer alan Bil’in’de doğmuş olan Emad, film boyunca kendi hüznü sesini iletir izleyicilere. Gerçekten de Filistin yalnızca görülmesi gereken

değil; duyulması gereken de bir vakıadır.

“

İsrail devleti ve yerleşimciler yalnızca Filistinlileri değil; zeytin ağaçlarını da ya zehirleyerek ya sökerek ya da yakarak hedef almaktadır. Tam bu noktada filmde, vadinin ortasında ölçsüzce ilerleyen bir buldozer görünür. Bu arada İsrail’deki her buldozer, bana Filistinlilerin evlerinin yıkılmasını engellemeye çalışırken ezilen Amerikalı genç aktivist Rachel Corrie’yi hatırlatır.

”

Emad’ın çocukluğu bu topraklardaki zeytin ağaçlarının arasında geçmiştir. Kuran-ı Kerim’de çok yerde bahsi geçen ve Allah’ın, üzerine yemin ettiği “zeytin”, tarihsel temsilleriyle birlikte özellikle Filistinliler için hayati değere sahiptir. Başka bir deyişle “Filistin toprağı” denen şey, yalnızca özgürlüğü değil; o toprakta yetişen zeytinin ellerinde rızık ve aidiyete de gönderme

yapmaktadır. Böyle olduğu için İsrail devleti ve yerleşimciler yalnızca Filistinlileri değil; zeytin ağaçlarını da ya zehirleyerek ya sökerek ya da yakarak hedef almaktadır. Tam bu noktada filmde, vadinin ortasında ölçsüzce ilerleyen bir buldozer görünür. Bu arada İsrail'deki her buldozer, bana Filistinlilerin evlerinin yıkılmasını engellemeye çalışırken ezilen Amerikalı genç aktivist Rachel Corrie'yi hatırlatır. Şöyle demişti Corrie: "İnsanların yaşama kabiliyetlerinin sistematik bir şekilde yıkılmasına şahitlik ediyordum gibi hissediyorum. İnsanlarla akşam yemeğine oturuyorum ve bazen şunun farkına varıyorum; kocaman bir askeri makine bizi kuşatmış ve bu makine, birlikte yemek yediğim insanları öldürmeye çalışıyor."

İnsan hırs ve ölçsüzlüğünün sembolü olan buldozerler, bu işgal topraklarında, üzerinde sayısız hatıranın biriktiği bereketli toprakları dümdüz etmekte ve yerine yüksek sakınma duvarları örmektedir. Bunun için önce iyi yetiştirilmiş mühendisler, filmde gösterildiği gibi ölçümler yapmaya gelirler. Bu arada zeytin ağaçları köklerinden sökülerek taşınırlar, tıpkı köklerinden

koparılan Filistin'in kadim mukimleri gibi! Öte yandan hayat, kimi güzellikleri ve doğallıklarıyla devam eder. Dışarıda kötülükler olurken; Emad'ın dördüncü oğlu Gibreel doğar. Böylece onu çekmek için açılır ilk kamera. Eski günler, nedendir bilinmez daima mutlu aile nostaljisiyle yüklüdür. Yoksa her şey her geçen gün daha mı kötüye gitmektedir gerçekten? Emad da her doğan çocuğunun daha çetin şartlarda büyüdüğünden bahseder. Son sorun, Bil'in'in hemen dibine örülmeye başlayan duvarlardır. Filistinlileri hapsederek İsraili yerleşimcileri onların şerhinden koruma vaadiyle meşru laştıran o duvarlar. Coğrafyanın yeni sınır / sinir hatları olan o utanç duvarları.

ŞARKILAR, PROTESTOLAR VE BOMBALAR

Film, her geçen gün genişleyen İsrail yayılmacılığını protesto eden çoğu delikanlı Filistinlinin görüntüleriyle devam eder. Zeytin toplamak için yollardadırlar. Bayram yaşıyormuşçasına coşkulu şarkılar, ellerinde bayraklar ve aralarında hoş sohbet vardır. Fakat onlara hep uzaktan bakan İsrail askerleri için durum farklıdır. Onlar, siste-

matik bir beyin yıkama sürecinden geçirildikleri için bu uzak (ve haklı) topluluğu birer "canavar"mış gibi görürler. Sahip oldukları tek duygu belki de içine kin serpiştirilmiş korkudur. Bu, onların sergilediği her sert bastırma girişiminin kaynağıdır. "Uzak dur" ya da "öl"! Fakat "biber gazından ve silahlardan korkmuyoruz" sözlerini içeren yeni şarkılar yazar Filistinliler ve hemen her cuma namazı sonrası düşerler yollara.

Bir yandan yerleşimciler zeytin ağaçlarını yakarken diğer yandan Filistinliler yeni fidanlar ekerler. Yaşanan sonsuz kısır döngünün bundan başka bir tarifi yoktur. Bu arada başka kameralar kılınca da kaybedebilecek daha nice dram, sırf kameralar onu çekmiyor diye gerçek olmaktan çıkmaz.

Tamamına yakını sevimli çocukların ve gençlerin olduğu bu topluluğun karşısına yine aşırı teçhizatlı, insandan çok robotu andıran, yüzünün / duygularının detayları zırhlarının ardına saklanmış, kutsal görevine inandırılmış, saflarını korkudan sık tutan İsrail askerleri çıkar. Filmde Adeeb isimli Filistinli, "kalbiniz yok mu" diye sorar askerlere ve ardından sıkıca sarılır bir zeytin ağacına. "Bu topraklarda doğduk, bu topraklarda öleceğiz" diye ekler. Bir yandan duvarlar yükselmeyi sürdürürken diğer yandan dünyanın farklı milletlerinden insanlar protestolara destek verir. Derken gaz bombasının tesiriyle

ilk kamera kırılır. Artık görüntüler de en az yaşananlar kadar bozuktur.

Yeni kamera Emad'ın oğlu Gibreel'i çektiği görüntülerle başlar. Oğluna bazı kelimeler öğretiyordu: "Düvar", "fişek", "ordu", "korkma", "koş koş." Bunlar elzem ve yaygın kavramlardır. Bunlar Filistin'in güncel jargonu, kaçınılmaz gerçekliğidir. Gece ve gündüz tekrar edilip her geçen sürede biraz daha sertleşen gerçeklik. Bir yandan yerleşimciler zeytin ağaçlarını yakarken diğer yandan Filistinliler yeni fidanlar ekerler. Yaşanan sonsuz kısır döngünün bundan başka bir tarifi yoktur. Bu arada başka kameralar kırılrsa da kaybedebilecek daha nice dram, sırf kameralar onu çekmiyor diye gerçek olmaktan çıkmaz. Sahiden gerçeğin ne kadarı gördüklerimiz ve duyduklarımızdan ibarettir? Ya da gerçek, tam da sesini duyamayacağımız uzaklıkta ve bakış açımızı aşan ücralarda mı yaşanmaktadır?

“

Topraklar işgal edilir, evler basılır, kan dökülür; çocuklar ise olanları yalnızca izlemekle kalmazlar. Yaşananlar en fazla onların hafızalarından çok geleceklerine yani yazgılarına eklenir. Bu sebeple şöyle derler filmde çocuklar: “Uyumak istiyoruz.”

”

“ALTINCI KAMERA”NIN GEREĞİ ÜZERİNE

Gibreel ve onun gibi çocuklar, yaşananların en saf ve yalın tanığı

hatta mahkûmudur. Topraklar işgal edilir, evler basılır, kan dökülür; çocuklar ise olanları yalnızca izlemekle kalmazlar. Yaşananlar en fazla onların hafızalarından çok geleceklerine yani yazgılarına eklenir. Bu sebeple şöyle derler filmde çocuklar: “Uyumak istiyoruz.” Çünkü uyku, huzurun tecel-lisidir. Sükûn varsa uyku vardır. Oysa filmde gösterildiği gibi askerler çocukları evlerinden alıp hesapsızca tutuklarlar. Doğrusu sadece terörizmi yol benimsemiş bir devletin düşmanları çocuklar ve ağaçlar olabilir.

Ve her geçen yıl daha acımasız kitlesel ölüm teknolojileri eklenir işgale. Derken Filistin’de her evden kayıplar yaşanır. Kayıplar birikir ve bir milletin kolektif hafızası, ortak direniş motivasyonu olur. Emad da aynı şeyi tekrar eder: “Birisi öldüğü zaman öfke çok yoğun olur, insanların duyguları patlar ve ölmeye hazır olurlar.” Düşmanlık öfkeyi, kan kanı doğurur. Acılarla yoğrulmuş duygular, insanı çoğu kez rasyonel davranmaktan alıkoyar. Bu, fazla “içerden olma”nın belki de tek handikabıdır. Bu nedenle yeri geldiğinde olayın dışına çıkabilecek bir aracın varlı-

ğına ihtiyaç duyulur ki sinema tam da böyle bir araçtır. Filmler, olayların sıcaklığına kapılmadan ama meseleyi de soğutmadan aktarmanın imkânını sağlar. İşte bu yüzden Emad'ın kırılan beş kamerasından sonra yenilerine ve Emad gibi birçok kişisel hikâyenin tasvirine ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak, olayları dramatize edip duyguları harekete geçirme noktasında kurmacanın belgesel üstünlüğü vardır. Ancak belgeselin gerçeğe ilişkisi kurmacaya göre daha dolaysızdır. Elbette belgeselde de kurgu mevcuttur ancak yine de görüntüler belli bir oyuncu ve yönetiminin kesin şablonlarıyla üretilmez belgeselde.

Bu yönüyle belgesel, gerçeğin bizatihi kendisi olmasa bile gerçeğe daha yakından hatta çoğu kez içlerinden bakıştır. Öte yandan bazı filmler zaman aşımına uğramazlar. Özellikle de filmin işlediği yara, kanamayı arttırarak sürdürüyorsa! Beş Kırık Kamera filmi de -zaman aşımına uğraması umulacak- o türden filmlerdendir. Trajik olayları çeken bir filmi -ironik bir biçimde- değerli kılan şey, filmin kendi teknik evreni kadar o trajedinin kendisidir çünkü. ■

ETKİNLİKLER

Mayıs 2021

ULUSLARARASI SEMPOZYUM
INTERNATIONAL SYMPOSIUM مؤتمر دولي

GÖÇMEN ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ
EDUCATION OF IMMIGRANT CHILDREN
تعليم أطفال المهاجرين

27-28 MAYIS 2021 | **MARDİN ON LINE** | **22 NİSAN 2021**

www.orsam.org.tr | info@orsam.org.tr | orsamorgtr
artaklu.gec@artuklu.edu.tr | www.artuklu.edu.tr/goc-uygulama-ve-arastirma-merkezi-mudurlugu
twitter.com/GocMau

ÇEVİRİM İÇİ SEMPOZYUM

Tarih: 27-28 Mayıs 2021

Yer: Mardin / Çevrim içi

ARAP-İSRAİL ÇATIŞMASI ATÖLYESİ

25 MAYIS-27 TEMMUZ 2021

PROGRAM ÜCRETSİZDİR.
DERSLERE 40 KATILIM SAĞLAYAN ÖĞRENCİLERE E-SERTİFİKA VERİLECEKTİR.
KATILIMCILAR PROGRAMA AKTİF OLARAK KATILIM SAĞLAYABİLECEKTİR.
PROGRAM DİLİ TÜRKÇE OLACAKTIR.
YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA ÖĞRENİME DEVAM EDİYOR OLMAK VEYA ÖĞRENİMİNİ TAMAMLAMIS OLMAK BAYURU KOŞULUDUR.
PROGRAM SALI GÜNLERİ 13:30-15:30 SAATLERİ ARASINDA YAPILACAKTIR.

PROGRAM HAKKINDA

SON BAYURU TARİHİ
21 MAYIS 2021, CUMA - 18:00

BAYURULARIN AÇILARMA TARİHİ
23 MAYIS 2021, PAZAR

PLATFORM: ZOOM

E-Sertifika Programı

İRTİBAT:
Zeynep Duran | Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3 Çerkezaş/Ankara | +90 850 888 15 23 | info@orsam.org.tr | orsamorgtr

ATÖLYE ÇALIŞMASI

Tarih: 27-28 Mayıs 2021

Yer: Mardin / Çevrim içi

ORTADOĞU SEMİNERLERİ

Bahar Programı 2021

Türkçe Seminer

Tarih: 6 Mart-22 Mayıs 2021

İngilizce Seminer

Tarih: 13 Mart-29 Mayıs 2021

Arapça Seminer

Tarih: 20 Mart-5 Haziran 2021

ORTADOĞU SEMİNERLERİ
BAHAR PROGRAMI 2021

SON BAŞVURU TARİHİ
26 Şubat 2021

Program Dönemi
6 Mart 2021-22 Mayıs 2021

Platform: zoom
Video Conferencing
Kurs Saati: Her Cumartesi 11:00

Başvuru sonuçları 4 Mart 2021 tarihinde açıklanacaktır. Başvuruyu kabul edilen katılımcıların isimleri ORSAM web sayfasında ilan edilecektir. Başvurulara ilişkin sonuçların adaylara derst içersinde light linkler e-posta aracılığı ile iletilecektir. Derstlere %85 devam zorunluluğu vardır. Derstlere %85 katılım sağlayan öğrencilere e-sertifika verilecektir.

İNTİBAT: info@orsam.org.tr www.orsam.org.tr www.facebook.com/orsam www.instagram.com/orsam www.linkedin.com/company/orsam

MIDDLE EAST SEMINARS
SPRING PROGRAM-2021

APPLICATION DEADLINE
8 March 2021

Program Period
March 13th-May 29th 2021

Venue: zoom
Video Conferencing
Course Date: Every Saturday 16:00-18:00

Application results will be announced on March 17th 2021. The results of the applications will be announced through ORSAM's website. Relevant links will be sent via e-mail to accepted candidates before the program. Course attendance is mandatory, and all students must attend 85% of all lectures. Students who attend at least the 85% of all lectures will receive an e-certificate of participation.

CONTACT: info@orsam.org.tr www.orsam.org.tr www.facebook.com/orsam www.instagram.com/orsam www.linkedin.com/company/orsam

محاضرات عن الشرق الأوسط عبر الإنترنت
2021 ربيع

أخر موعد للتسجيل يوم
16 آذار / مارس 2021

فترة البرنامج:
20 آذار / مارس - 5 حزيران / يونيو 2021

مستأضي نتائج القبول في الرابع 18 آذار / مارس 2021 على موقع مركز أرسام. سيتم إرسال الروابط ذات الصلة مع جدول التسجيل إلى المرشحين الذين تمت الموافقة على تسجيلهم. الحضور مطلوب، وستتلقى جميع المشاركين الذين أكملوا نسبة حضور 85% من الدروس شهادة المشاركة الإلكترونية.

التحفة: zoom
Video Conferencing
مستأضي المحاضرات مع تعليق مباشر.

إطار الدورة: 11 ساعة (5 محاضرات في اليوم الحرس في تمام الساعة 16:00 إلى 18:00 بتوقيت أرسام).

التواصل: info@orsam.org.tr www.orsam.org.tr www.facebook.com/orsam www.instagram.com/orsam www.linkedin.com/company/orsam

ORTADOğU ANALİZ DERGİSİ ABONELİK FORMU

Adı/Soyadı :

T.C. Kimlik No. :

Kurum Adı :

Adres :

İl/İlçe :

Telefon :

Gsm :

E-Posta :

Tarihi :

Abonelik Tipi : 1 Yıllık Abonelik 165 TL (KDV dâhil)

- Dergimiz ayda bir olmak üzere yılda toplam 12 sayı yayınlanmaktadır.
- Abonelere kurumumuzun analiz, rapor vs. yayınları da dergi ile ücretsiz olarak gönderilecektir.

Hesap Adı : ORTADOğU ARAşTIRMALARI DERNEğİ İKTİSADİ İşLETMESİ
şubesi : Ziraat Bankası Mustafa Kemal
TL Hesabı : IBAN TR 0500 0100 2486 8886 2022 5001

Yukarıda bilgileri verilen hesaba abonelik ücretini yatırdıktan sonra formu eksiksiz doldurarak dekont ile birlikte abonelik@orsam.org.tr adresine e-posta gönderiniz.
Banka açıklama kısmına (ad-soyad) eklemeyi unutmayınız.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sk. No: 3 Çankaya / Ankara

Türkiye'nin Ortadoğu alanındaki en büyük düşünce kuruluşu olan
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

genişleyen ekibi, Ankara ve İstanbul'daki ofisleriyle faaliyetlerini sürdürmektedir. Ortadoğu'daki siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri bölge uzmanları aracılığıyla takip eden ORSAM, saha araştırmalarıyla zenginleştirdiği analiz ve raporlarıyla kamuoyunu bilgilendirmeye devam etmektedir.

Ortadoğu gündemini takip etmek için

www.orsam.org.tr

ve sosyal medya hesaplarımızı inceleyiniz.

www.orsam.org.tr

[f](#) [in](#) [t](#) [v](#) [orsamorgtr](#)

ORTADOĞU YAYINLARI

www.ortadoguyayinlari.com

